

Analiza izvajanja ukrepov Programa upravljanja območij Natura 2000 2015-2020 za obdobje 2015-2019

Sektor kmetijstvo

V okviru projekta:

LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji
(LIFE17 IPE/SI/000011, LIFE-IP NATURA.SI)

Akcija A.3

Verzija 2.0

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO**

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA VARSTVO NARAVE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

NASLOV: Analiza ciljev in ukrepov Programa upravljanja
območij Natura 2000 2015-2020 za obdobje
2015-2019,
Sektor kmetijstvo

VERZIJA: 2.0

PROJEKT: LIFE integrirani projekt za okrepljeno
upravljanje Nature 2000 v Sloveniji

AKRONIM PROJEKTA: LIFE-IP NATURA.SI

ŠTEVILKA PROJEKTA: LIFE17 IPE/SI/000011

PROJEKTNNA AKTIVNOST: Akcija A.3

IZDELOVALEC: **MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO**
Direktorat za kmetijstvo
Sektor za trajnostno kmetijstvo
Nino Kirbiš, Jure Čuš

SODELUJOČI PARTNERJI: **KMETIJSKO GOZDARSKA ZBORNICA
SLOVENIJE,**
dr. Janko Rode, Neja Žogan Čokl,
Dominika Klavž

**ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA VARSTVO
NARAVE,**
mag. Mateja Žvikart

PRISPEVALI:

MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Direktorat za okolje

Sektor za ohranjanje narave

dr. Ida Jelenko Turinek, Andrej Bibič

MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,

GOZDARSTVO IN PREHRANO

Direktorat za kmetijstvo

Sektor za trajnostno kmetijstvo

Jernej Kavšek

Služba za register kmetijskih gospodarstev

Miran Tisu

KRAJ IN DATUM:

Ljubljana, 30. 11. 2020

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	15
2 NAČIN UPRAVLJANJA S KMETIJSKIMI ZEMLJIŠČI ZNOTRAJ OBMOČIJ NATURA 2000 V LETIH 2015 - 2020	17
2.1 METODOLOGIJA PRIPRAVE PUN 2000 ZA SEKTOR KMETIJSTVO	17
2.2 UKREPI PRILAGOJENE KMETIJSKE PRAKSE	19
2.2.1 UKREPI I. STEBRA.....	20
2.2.2 UKREPI II. STEBRA	21
3 ANALIZA KMETIJSTVA NA OBMOČJIH NATURA 2000 NA KATERIH SO V PUN 2000 PODANI NARAVOVARSTVENI CILJI	25
3.1 ANALIZA SPREMEMB DEJANSKE RABE ZEMLJIŠČ	25
3.2 ANALIZA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ V UPORABI NA OBMOČJIH NATURA 2000 LETA 2019	29
3.3 ANALIZA KMETIJ NA OBMOČJIH NATURA 2000, NA KATERE SO VEZANI UKREPI SEKTORJA KMETIJSTVA	32
3.4 ANALIZA KMETIJ, KI SO VKLJUČENE V NARAVOVARSTVENE OPERACIJE KOPOP (HAB, MET, VTR, KOS)	34
4 ANALIZA DOSEGANJA CILJEV PO PROGRAMU UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 V OBDOBJU 2015–2019	39
4.1 ANALIZA IZVEDENOSTI UKREPOV IN DOSEGANJE CILJEV PUN 2000 ZA SEKTOR KMETIJSTVO	39
4.2 PODROBNEJŠA ANALIZA VKLJUČAVANJA V IZBRANE UKREPE KOPOP V OBDOBJU 2015 – 2019 in doseganje ciljev	55
5 STANJE VRST IN HABITATNIH TIPOV V OBDOBJU IZVAJANJA PUN 2000 ZA SEKTOR KMETIJSTVO V SLOVENIJI	59
5.1 POROČANJI PO 12. ČLENU DIREKTIVE O PTICAH IN 6. ČLENU DIREKTIVE O HABITATIH	59
5.2 MONITORING SPLOŠNO RAZŠIRJENIH VRST PTIC ZA DOLOČITEV SLOVENSKEGA INDEKSA PTIC KMETIJSKE KRAJINE	64
5.3 MONITORING POPULACIJ IZBRANIH CILJNIH VRST PTIC NA OBMOČJIH NATURA 2000	72
5.4 MONITORING IZBRANIH CILJNIH VRST METULJEV	76
5.5 ANALIZA PRITISKOV IN GROŽENJ	78

5.6 ANALIZA VPLIVA KOPOP UKREPOV NA OBMOČJIH KJER SO CILJI DOSEŽENI.....	82
5.7 VPLIV UKREPOV KOPOP NA VRSTE/HT NA IZBRANIH OBMOČJIH PUN 2000	86
5.7.1 OBMOČJE LJUBLJANSKO BARJE	87
5.7.2 OBMOČJE KRAKOVSKI GOZD - KRKA.....	91
5.7.3 OBMOČJE KRAS	93
5.7.4 OBMOČJE GORIČKO.....	95
5.7.5 OBMOČJE DOBRAVA - JOVSI.....	98
6 MOREBITNI VZROKI ZA (NE) DOSEGANJE CILJEV NV KOPOP UKREPOV	100
6.1 SPREMEMBE POGOJEV VKLJUČEVANJA V UKREPE KOPOP V OBDOBJU 2015 – 2019	103
6.2 PROMOCIJA IN SVETOVANJE UKREPA KOPOP	106
6.3 NEUSTREZNOST NEKATERIH UKREPOV PUN 2000	112
7 PRIPOROČILA IN PREDLOGI ZA PRIPRAVO PROGRAMA UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 IN PRIPRAVO STRATEŠKEGA NAČRTA SKP PO 2020.....	116
8 ZAKLJUČEK.....	122
9 VIRI.....	124
10 PRILOGE	127

KAZALO SLIK

Slika 1: Območja Natura 2000 POV in POO za katera so v PUN 2000 podani konkretni naravovarstveni cilji za sektor kmetijstvo.....	25
Slika 2: Predstavitev zajema ortofoto posnetkov v obdobju treh let (vir: Geodetska uprava Republike Slovenije).....	27
Slika 3: Delež dejanske rabe zemljišč v letih 2009, 2015 in 2020 na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo.	27
Slika 4: Porazdelitev deleža št. KMG po velikostnih razredih kmetijskih zemljišč v uporabi za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.	35
Slika 5: Porazdelitev deleža št. KMG po velikostnih razredih GVŽ za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.....	35
Slika 6: Porazdelitev deleža št. KMG po starostnih razredih nosilca KMG za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.....	36
Slika 7: Porazdelitev deleža št. KMG po vrednostih IAKS izplačil (neposredna plačila, KOPOP, OMD, DŽ, EK) za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.....	36
Slika 8: Porazdelitev deleža površin kmetijskih zemljišč v uporabi, ki se nahajajo znotraj N2k glede na velikostni razred kmetijskih zemljišč v uporabi.....	37
Slika 9: Porazdelitev deleža št. KMG po tipih kmetij (glede na Standardni prihodek iz leta 2014)	37
Slika 10: Doseganje ciljnih vrednosti zahtev KOPOP operacij (HAB_KOS, MET_KOS, VTR_KOS in STE_KOS) (PUN 6.3 »Ciljne površine KOPOP«) PUN 2015 – 2020 za posamezna območja N2k v letu 2019.	50
Slika 11: Izvajanje po skupinah ukrepov prilagojene kmetijske prakse v letu 2019. OOTT = ohranjanje okoljsko občutljivega travinja; HAB_KOS, MET_KOS, STE_KOS, VTR_KOS = KOPOP zahteve s ciljnim vrednostmi v PUN; HAB, MET, VTR, STE (ostale), VOD, KRA = KOPOP operacije brez ciljnih vrednosti v PUN; EK = ekološko kmetijstvo; M16 = Ukrep sodelovanje	55
Slika 12: Stanje habitatnih tipov vezanih na sektor kmetijstva po PUN 2000 v obdobju poročanja (2013 – 2018).....	60
Slika 13: Stanje vrst (razen ptic) vezanih na sektor kmetijstva po PUN 2000 v obdobju poročanja (2013 – 2018).....	61
Slika 14: Kratkoročni in dolgoročni trend ptic vezanih na sektor kmetijstva po PUN 2000 v obdobju poročanja (2013 – 2018)	61
Slika 15: Travniške vrste ptic kmetijske krajine upadajo hitreje kot ostale ptice kmetijske krajine (upad -40,8 % +/- 3,6) (Kmecl in Šumrada, 2018).....	65
Slika 16: Grožnje in pritiski po sektorjih definirani za ptice, ki so del PUN 2000 PUN 2000 za kmetijski sektor	81

Slika 17: Grožnje in pritiski po sektorjih definirani za habitatne tipe, ki so del PUN 2000 za kmetijski sektor	81
Slika 18: Grožnje in pritiski po sektorjih definirani za vrste, ki so del PUN 2000 za kmetijski sektor	81
Slika 19: Številčnost populacije kosca (<i>Crex crex</i>) na Ljubljanskem barju. Podatki izzeti iz poročila Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019 (Denac et al. 2019) - Primerjava normaliziranega števila koscev <i>Crex crex</i> na obravnavanih SPA v letih 1999-2019.	90
Slika 20: Rezultati dosedanjega monitoringa hribskega škrjanca (<i>Lullua arborea</i>) na POV Kras v letih 2005-2017.	95
Slika 21: Številčnost populacije vrtnega strnada (<i>Emberiza hortulana</i>) na območju Krasa. ...	95
Slika 22: Številčnost populacije hribskega škrjanca (<i>Lullula arborea</i>) na območju Goriškega.	97
Slika 23: Številčnost populacije kosca (<i>Crex crex</i>) na območju Jovsov.	99
Slika 24: Kmetijsko gozdarski zavodi (vir: Delo Javne službe kmetijskega svetovanja v letu 2019. 2019, KGZS, Ljubljana.....	108

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Dejanska raba tal na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju 2009–2020	26
Preglednica 2: Spremembe dejanske rabe tal na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju 2009–2020.	28
Preglednica 3: Sprememba rabe travnikov na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju 2009–2020.....	29
Preglednica 4: Kmetijska zemljišča v uporabi na območjih Natura 2000 v letu 2019 za sektor kmetijstvo PUN 2000 in ciljne površine naravovarstvenih KOPOP po PUN 2015-2020.	30
Preglednica 5: Kmetijska zemljišča, ki niso vključena v sistem Skupne kmetijske politike za območja Natura 2000 sektor kmetijstva	30
Preglednica 6: Območja Natura 2000, kjer velik delež kmetijskih površin ni vključen v sistem Skupne kmetijske politike	31
Preglednica 7: Območja Natura 2000, kjer velik del površin kmetijskih površin ni vključen v sistem Skupne kmetijske politike.....	31
Preglednica 8: Podatki o KMG na območjih Natura 2000 (161) za KMG, ki imajo več kot 66 % GERK na območju Natura 2000.....	33
Preglednica 9: Pregled varstvenih ukrepov po PUN 2000 za sektor kmetijstvo.....	39
Preglednica 10: Pregled sektorskih ukrepov doseganje varstvenega cilja z izvajanjem PRP po PUN 2000 za sektor kmetijstvo.....	49

Preglednica 11: Doseganje vpisa v 4 ključne naravovarstvene KOPOP ukrepe po letih skladno s ciljnim vrednostmi določenimi v prilogi PUN 6.3 »Ciljne površine KOPOP«	56
Preglednica 12: Doseganje vpisa v ostale KOPOP ukrepe po letih	57
Preglednica 13: Primerjava trendov ptic, ki so vezane na sektor kmetijstva po PUN 2000, med obdobji poročanja (2008-2012 in 2013-2018).....	62
Preglednica 14: Primerjava stanja vrst, ki so vezane na sektor kmetijstva po PUN 2000 med obdobji poročanja (2007-2012 in 2013-2018).....	63
Preglednica 15: Primerjava o stanja habitatnih tipov, ki so vezani na sektor kmetijstva po PUN 2000 med obdobji poročanja (2007-2012 in 2013-2018).....	63
Preglednica 16: Trendi indikatorskih vrst ptic SIPKK za obdobje 2008-2019. (z * so označene vrste in število ukrepov v PUN 2000 za sektor kmetijstvo)	64
Preglednica 17: Trendi posameznih ptic, ki so del PUN 2000 za sektor kmetijstva in del monitoringa za SIPKK. Poudariti je potrebno, da so trendi izračunani na izhodiščo stanje v letu 2008, zato je pri interpretaciji trendov v okviru tega poročila pomembno predvsem obdobje od 2015 naprej.....	66
Preglednica 18: Trendi kvalifikacijskih vrst ptic, katerih populacije smo spremljali v letu 2019, na posameznih območjih (¹ HPa – število gnezdečih parov, ² JZG – število poletelih mladičev). Z * so označene vrste in število ukrepov v PUN 2000 za sektor kmetijstvo.	72
Preglednica 19: Trend populacije kosca (<i>Crex crex</i>) na obravnavanih SPA za obdobje 2004–2019, izračunan na osnovi normaliziranih podatkov za posamezna območja s primerjavo doseženosti ukrepov PUN.....	75
Preglednica 20: Območja ker dosegamo skoraj ali več kot 100 % ciljev vpisa površin KOPOP.	82
Preglednica 21: Rezultati monitoringa strašničinega mravljiščarja na območju pri Motvarjevcih po letih (Zakšek in sod., 2019).....	84
Preglednica 22: Dejanska rabe tal na območju Ljubljansko Barje v obdobju 2009–2020.....	87
Preglednica 23: Spremembe dejanske rabe tal na območju Ljubljansko Barje v obdobju 2009–2020.	87
Preglednica 24: Sprememba rabe travnikov na območju Ljubljansko Barje v obdobju 2009–2020.	87
Preglednica 25: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Ljubljansko barje.....	90
Preglednica 26: Dejanska rabe tal na območju Krakovski gozd - Krka v obdobju 2009–2020.	91
Preglednica 27: Spremembe dejanske rabe tal na območju Krakovski gozd - Krka v obdobju 2009–2020.	91
Preglednica 28: Sprememba rabe travnikov na območju Krakovski gozd - Krka v obdobju 2009–2020.	92
Preglednica 29: Trend črnočelega srakoperja na SPA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje in Vipavski rob.....	92
Preglednica 30: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Šentjernejsko polje. 93	

Preglednica 31: Dejanska rabe tal na območju Kras v obdobju 2009–2020.	93
Preglednica 32: Spremembe dejanske rabe tal na območju Kras v obdobju 2009–2020.....	93
Preglednica 33: Sprememba rabe travnikov na območju Kras v obdobju 2009–2020.	93
Preglednica 34: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Kras.	94
Preglednica 35: Dejanska rabe tal na območju Goričko v obdobju 2009–2020.....	96
Preglednica 36: Spremembe dejanske rabe tal na območju Goričko v obdobju 2009–2020.	96
Preglednica 37: Sprememba rabe travnikov na območju Goričko v obdobju 2009–2020.....	96
Preglednica 38: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Goričko.....	97
Preglednica 39: Dejanska rabe tal na območju Dobrava - Jovsi v obdobju 2009–2020.....	98
Preglednica 40: Spremembe dejanske rabe tal na območju Dobrava - Jovsi v obdobju 2009–2020.	98
Preglednica 41: Sprememba rabe travnikov na območju Dobrava - Jovsi v obdobju 2009–2020.	98
Preglednica 42: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Kozjansko.	99
Preglednica 43: Podatki o vpisu v NV KOPOP operacijo HAB_KOS po kmetijskem gospodarstvu, ki je oddalo zbirno vlogo.(KGZ: kmetijsko gozdarski zavod; št. KMG 4 NV KOPOP: število kmetijskih gospodarstev, ki so na zbirni vlogi oddale vpis v eno izmed operacij HAB_KOS, MET_KOS, VTR_KOS ali STE_KOS; HAB_KOS (ha): površine, ki so vključene v ukrep v hektarjih)	109
Preglednica 44: Podatki o vpisu v NV KOPOP operacije MET_KOS, STE_KOS in VTR_KOS po kmetijskem gospodarstvu, ki je, ki je oddalo zbirno vlogo(KGZ: kmetijsko gozdarski zavod)	110
Preglednica 45: Podatki o vpisu v NV KOPOP operacije HAB_KOS, MET_KOS, STE_KOS in VTR_KOS po kmetijskem gospodarstvu, ki je, ki je oddalo zbirno vlogo (št. KMG ZV- število kmetijskih gospodarstev, ki so na zbirni vlogi oddale vpis v eno izmed operacij HAB_KOS, MET_KOS, VTR_KOS ali STE_KOS	111

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

ARSKTRP	Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja
CLLD	Lokalni razvoj, ki ga vodi Skupnost
Direktiva o habitatih	Direktiva Sveta 92/43/EGS
Direktiva o pticah	Direktiva Sveta 79/409/EGS
DKOS	dobro kmetijsko in okoljsko stanje zemljišč
EU	Evropska Unija (Skupnost)
GERK	Grafična enota rabe zemljišča kmetijskega gospodarstva
GVŽ	Glava velike živine (obtežba)
HAB	Operacija ohranjanja posebnih traviščnih habitatov
HT	habitati tip
IAKS	integriran administrativni in kontrolni sistem
ID območja	identifikacijska številka območja Natura 2000
JSKS	Javna služba kmetijskega svetovanja
KGZS	Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije
KOPOP	Kmetijsko okoljsko podnebna plačila
KRA_CRED	Operacija ohranjanja planinske paše po čredinkah na planini
KRA_GRB	Operacija ohranjanja grbinastih travnikov
KRA_MEJ	Operacija ohranjanja mejic
KRA_OGRM	Operacija varovanja črede z visokimi premičnimi varovalnimi elektroograjami in elektromrežami
KRA_PAST	Operacija ohranjanja planinske paše s pastirjem
KRA_S50	Operacija ohranjanja habitatov strmih travnikov
KRA_VARPA	Operacija varovanja črede ob prisotnosti pastirja
KRA_VARPP	Operacija varovanja črede s pastirskimi psi

KRA_VTSA	Operacija ohranjanja visokodebelnih travniški sadovnjakov
KMG	kmetijsko gospodarstvo
KZU	kmetijska zemljišča v uporabi
LPIS	identifikacijski sistem za kmetijske parcele
MET	Operacija ohranjanja traviščnih habitatov metuljev
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
N2k	Omrežje območij Natura 2000
OMD	plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami
OOTT	okoljsko občutljivo trajno travinje
PEP	površine z ekološkim pomenom
POO	posebna ohranitvena območja na osnovi Direktive o habitatih
POV	posebna območja varstva na osnovi Direktive o pticah
PRP	Program razvoja podeželja
PUN 2000	Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020
PZR 2	Ohranjanje prosto živečih ptic – Izvajanje direktive o ohranjanju prosto živečih ptic
PZR 3	Ohranjanje naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst – Izvajanje direktive o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst
Resolucija	Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri po letu 2021«
RKG	register kmetijskih gospodarstev
SAC	Special Area of Conservation (slovensko: posebno ohranitveno območje (POO))

SKP	Skupna kmetijska politika
SPA	Special Protection Area (slovensko: posebno območje varstva (POV))
SIPKK	slovenski indeks ptic kmetijske krajine
STE	Operacija ohranjanja steljnikov
TSA	Travniški sadovnjaki
VTR	Operacija ohranjanja habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov na območjih Natura 2000
»zagerkana« površina	kmetijsko zemljišče, ki je vključeno v register kmetijskih gospodarstev v obliki grafične enote rabe zemljišča kmetijskega gospodarstva
ZKZ	Zakon o kmetijskih zemljiščih

POVZETEK

Analiza Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020 (PUN 2000) za sektor kmetijstva obsega analizo stanja kmetijstva in rabe zemljišč na območjih Natura 2000, analizo izvajanja varstvenih ukrepov, pregled stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov na območjih Natura 2000 in predloge za strateške usmeritve in optimizacijo naravovarstvenih ukrepov SKP ter pripravo novega Programa upravljanja območij Natura 2000 v Sloveniji za obdobje od 2021 do 2027 z namenom izboljšati uspešnost doseganja varstvenih ciljev na območjih Natura 2000 na področju kmetijstva.

Ukrepi KOPOP z izbranimi operacijami so v PUN 2000 opredeljeni kot sistemski instrument za upravljanje s kmetijskimi zemljišči znotraj območij Natura 2000. Analiza doseganja ciljev kaže, da v obdobju 2014 - 2019 nismo bili uspešni, saj so v letu 2019 cilji doseženi le na petih območjih, kar predstavlja 4,9 % uspešnost doseganja ciljev. Posledice za to gre iskati predvsem v slabem vpisu kmetov na ponujene operacije zaradi neustreznega finančnega vrednotenja ciljnih naravovarstvenih operacij KOPOP, neekonomičnosti zagotavljana ekoloških potreb vrst ter pomanjkanja tehnologij in znanj o sonaravni kmetijski rabi. Kljub prizadevanjem deležnikov pri prenosu znanja in svetovanju je s strani kmetov zaznan zadržek zaradi dodatne administracije in kontrol, nezadostno poznavanje vsebin in pomena posameznih operacij KOPOP, dolžina pogodbenih obveznosti, zapletena navodila ter sistem ugotavljanja kršitev in kazni. Nedoseganje ciljev, kljub izvajanju operacij in dojetanju „urejene krajine“ kot zaželene, sta še dva elementa, ki vplivata na odločanje o vpisu ciljnih operacij. Med dejavniki lahko omenimo tudi naraščajoč vpliv podnebnih sprememb, predvsem z vidika invazivnih tujerodnih vrst in s tem spreminjanje pogojev v naravi sami ter drugih negativno delujočih dejavnikov, česar pri oblikovanju operacij in postavljanju ciljev ni bilo mogoče predvideti.

Priporočila in predlogi, vezani na oblikovanje novega Programa upravljanja območij Natura 2000 (2021 – 2027), so zato vezani na predlog preoblikovanja operacij ukrepa KOPOP ter vpeljavi novih ukrepov SKP. Za izboljšanje informiranosti, osveščanja in svetovanja je treba dokončati vzpostavljanje sistemske ureditve prenosa znanja naravovarstvenih vsebin na nivoju stroke in do kmetov. Večji poudarek bo v prihodnje potrebno dati na preprečevanje zaraščanja, saj v določenih delih Slovenije predstavlja največjo grožnjo in pritisk vrstam ter habitatnim tipom, ki naseljujejo kmetijsko krajino. Prav tako bo potrebno zagotoviti ustrezno dostopne podatke in kazalnike, s katerimi lahko preverjamo ustreznost izvedenih ukrepov. Več kot tretjina kmetijskih površin v Naturi 2000 ni podvržena kontroli, saj kmetje za njih ne vlagajo zahtevkov za izplačila za ukrepe PRP . V prihodnje bo potrebno najti rešitve tudi za takšna območja.

SUMMARY

Analysis of the Natura 2000 Management Program 2015-2020 (PUN 2000) for the agricultural sector includes analysis of the implementation of conservation measures and an overview of the status of qualifying species and habitat types in the Natura 2000 areas. Proposals for strategic orientations for the optimization of CAP conservation measures and preparation of a new Management Plan for Natura 2000 sites in Slovenia for the period from 2021 to 2027 are proposed. The aim of the analysis is to improve achievement of the conservation goals in the Natura 2000 sites in the field of agriculture.

Selected operations of the measure of Agri-environmental payments (KOPOP) are defined in the PUN 2000 as the main instrument for managing agricultural land within Natura 2000 sites. Analysis of the achievement of the objectives shows that in the period 2014-2019 the success was poor, since in the year 2019 the objectives were realized in only five areas, which represents a 4.9% success rate in meeting goals. The reasons for that are mainly: (i) poor enrolment of farmers for the operations offered; (ii) the inadequate financial evaluation of the targeted nature conservation operations of KOPOP; (iii) the lack of compatibility of species ecological needs and the farmers' expectations regarding land management; (iv) the lack of technologies and knowledge about sustainable agricultural use. Despite the efforts of stakeholders in transfer of knowledge and advice, farmers are reserved also due to additional administration and controls, insufficient knowledge of the content and importance of individual KOPOP operations, length of contractual obligations, complex instructions and a system of infringement and penalties. Failure to achieve goals despite the operations being carried out and the perception of a 'maintained landscaped area' as desirable are two other elements that influence the decision to enrol in the targeted operations. Among other factors are the growing impact of climate change, primarily from the point of view of invasive alien species, and thus the changing conditions in nature itself and other negative factors that could not be predicted in the formulation of operations and goal setting.

The recommendations and proposals related to the creation of the new Natura 2000 Area Management Program (2021 - 2027) are therefore linked to the proposal to redesign operations of the KOPOP measures and to implement new measures in the new CAP strategic plan. Actions should be simple with as little administrative burden as possible and goals easily verifiable. The prescribed measures must be financially properly evaluated and adequate resources must be provided for them. In order to improve information, awareness and advice, it is necessary to complete the establishment of systematic solutions for the transfer of knowledge of nature conservation content at the level of the profession and to farmers. In future, greater emphasis will be placed on forest encroachment, as the greatest threat and pressure to species and habitat types of agricultural landscape in different areas of Slovenia. It will also be necessary to provide accessible information to verify the adequacy of the measures implemented in real-time. More than a third of the Natura 2000 farmland is not subject to control or stipulated by agricultural measures, as farmers do not submit payment claims for CAP 2014-2020 actions for them. In the future, it will be necessary to find a solution for such areas as well.

1 UVOD

V projektu LIFE Integriran projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji (LIFE17 IPE/SI/000011, LIFE-IP NATURA.SI) je ena od uvodnih akcij (A.3), namenjena pregledu izvajanja aktualnega PUN 2000 za obdobje 2015-19. V dokumentu so predstavljeni rezultati analize obstoječega stanja za področje kmetijstva.

Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020 (PUN 2000), ki ga je sprejela Vlada Republike Slovenije na 30. seji dne 9. aprila 2015, popravke dveh prilog na 38. seji dne 28. maja 2015 in nato na seji 24. marca 2016, temelji na podobnih izhodiščih kot predhodni Operativni program za obdobje 2007 – 2013. Izhodišče za usmerjanje kmetijske dejavnosti na območjih Natura 2000 v posamezne oblike kmetovanja – za razliko od načrtovalskih mehanizmov za rabo naravnih dobrin, kot jih v Sloveniji poznajo gozdarstvo, lovstvo in ribištvo – temelji na ukrepih v okviru finančnih spodbud skupne kmetijske politike EU. Opravljanje ustrezne kmetijske dejavnosti je na mnogih območjih Natura 2000 pogoj za ohranjanje stanja ohranjenosti kvalifikacijskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov, saj so le te odvisne od primerne kmetijske rabe. Rabe kmetijskih površin se v skladu z veljavnimi predpisi urejajo na ravni EU z uredbami, ki določajo pravila za oblikovanje ukrepov kmetijske politike. Ti ukrepi od leta 2014 oziroma 2015 naprej predpisujejo nekaj dodatnih ravnanj, ki prispevajo k doseganju varstvenih ciljev na območjih Natura 2000. Gre zlasti za prepoved preoravanja vrstno bogatih travnišč s slabim stanjem ohranjenosti na območjih Natura 2000 in za sistem t.i. navzkrižne skladnosti, v katero je vključeno tudi ohranjanje krajinskih značilnosti. Kot instrument za usmerjanje kmetijske rabe, ki presega postavljen standard, so uporabljena prostovoljna kmetijsko-okoljsko-podnebna plačila (KOPOP), ki so najpomembnejši način usmerjanja kmetijske dejavnosti v trajnostne oblike sonaravnega kmetovanja. Končno obliko in izbor operacij KOPOP je določila vsaka država članica sama in jih uskladila z Evropsko komisijo. Finančne spodbude v okviru KOPOP iz Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020 (v nadaljnjem besedilu: PRP) so podeljene na podlagi prostovoljne odločitve kmeta za sprejetje zahtev posameznih operacij vključno z dodatnimi zahtevami. V kolikor se kmet vključi v KOPOP operacije mora te zahteve na vključenih površinah izpolnjevati vsaj 5 let.

V programu upravljanja (PUN 2000) so navedeni ukrepi prilagojene kmetijske rabe, ki naj bi zagotavljali doseganje ugodnega stanja ohranjenosti vrst in habitatov oz. habitatnih tipov in so določeni za posamezna območja Natura 2000 (N2k). Pri ukrepih, ki se nanašajo na kmetijstvo, se uporabljajo predvsem KOPOP operacije iz PRP. Kot naravovarstveno ustrezne za ohranjanje trajnega travinja so opredeljene ciljne naravovarstvene operacije (VTR, MET, STE in HAB) in del operacij, ki ohranjajo pestrost in mozaičnost kmetijske kulturne krajine (KRA_OGRM, KRA_VARPA, KRA_VARPP, KRA_CRED, KRA_PAST, KRA_S50, KRA_GRB, KRA_VTSA, KRA_MEJ). V kmetijsko okoljske ukrepe vstopajo kmetje prostovoljno, pri njihovem usmerjanju in svetovanju o zanje najprimernejših ukrepih pa ima pomembno

vlogo javna služba kmetijskega svetovanja (JSKS), ki deluje v okviru Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije (KGZS). Med njene naloge tako spada spodbujanje kmetov za vključitev kmetij v najprimernejše KOPOP operacije na območjih Natura 2000. V dokumentu so predstavljeni rezultati analize izvajanja teh nalog JSKS med leti 2015 in 2019 v povezavi z doseženimi rezultati vpisa v zgoraj naštetih KOPOP operacije. Ohranjanju dobrega stanja posredno prispeva tudi operacija ekološko kmetovanje. Ekološko kmetovanje je v okviru PRP samostojen ukrep (M11).

PUN navaja tudi druge ukrepe PRP, ki pripomorejo k doseganju varstvenih ciljev. To so ukrepi »Sodelovanje«, »Izvajanje lokalnega razvoja« (ang. Community-led Local Development - CLLD) ter »Prenos znanja in Svetovanje«. Ukrep sodelovanje je naveden na nekaj v prilogi 6.1 »Cilji in ukrepi« naštetih območjih, na katerih naj bi prednostno prispeval k doseganju ciljev. Operacije CLLD se izvajajo, v skladu s Strategijami lokalnega razvoja in jih izberejo Lokalne akcijske skupine oziroma Lokalna partnerstva. Ukrepi CLLD ter ukrepi »Prenos znanja in Svetovanje« so bolj horizontalni ter prispevajo k večji ozaveščenosti in razumevanju pomena izvajanja prilagojene kmetijske prakse na območjih Natura 2000. V dokumentu so predstavljeni rezultati analize obstoječega stanja izvajanja teh ukrepov.

2 NAČIN UPRAVLJANJA S KMETIJSKIMI ZEMLJIŠČI ZNOTRAJ OBMOČIJ NATURA 2000 V LETIH 2015 - 2020

2.1 METODOLOGIJA PRIPRAVE PUN 2000 ZA SEKTOR KMETIJSTVO

Direktiva o pticah (Direktiva Sveta 79/409/EGS) in Direktiva o habitatih (Direktiva Sveta 92/43/EGS) vsaki državi članici nalagata obveznost ohranjanja ugodnega stanja evropsko ogroženih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov (HT).

Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015-2020 (PUN 2000) je dokument, ki podrobneje opredeljuje naravovarstvene cilje in ukrepe na območjih Natura 2000. Podaja temeljni princip, kako naj se cilji in ukrepi za posamezne vrste na območjih Natura 2000 vključujejo v sektorske načrte. V Sloveniji se območja Natura 2000 praviloma upravljajo sektorsko, kar pomeni, da vsak sektor (npr. gozdarstvo, ribištvo, vode ...) v svoje sektorske načrte vključuje tudi naravovarstvene ukrepe oz. ukrepe za ohranjanje ogroženih habitatnih tipov, vrst in njihovih življenjskih prostorov. V Sloveniji kmetijski sektor še vedno nima načrtovanja z upravljavskimi načrti (kot npr. gozdarstvo).

Na približno vsakih sedem let se v okviru SKP pripravlja izvedbeni načrt ukrepov (Program razvoja podeželja) s katerim Slovenija črpa evropska sredstva. V obdobju 2014-2019 so se naravovarstveni cilji v kmetijski kulturni krajini v območjih Natura 2000 v glavnem usmerjali v ustrezno kmetijsko prakso z več ukrepi kmetijske politike. Skupine ukrepov skupne kmetijske politike, preko katerih je možno doseganje naravovarstvenih ciljev, so predvsem zahteve navzkrižne skladnosti, ohranjanje okoljsko občutljivega trajnega travinja (OOTT) in spodbude v okviru KOPOP. Drugi ukrepi se nanašajo še na gnojilne načrte, ekološko kmetijstvo in nekaj ostalih ukrepov. Del ukrepov pa je vezan tudi na izvajanje državnih predpisov kot npr. presoje sprejemljivosti melioracijskih jarkov.

Vsi nosilci kmetijskih gospodarstev, ki želijo uveljavljati ukrepe kmetijske politike, morajo za prejemanje podpor oddajati zbirno vlogo. Izjema velja le za kmetijska gospodarstva, ki imajo samo čebele in uveljavljajo le ukrepe iz nacionalnega programa za čebelarstvo ter tista, ki imajo v uporabi do 1 ha kmetijskih površin. Da lahko vlagajo zbirno vlogo, morajo biti vpisani v Register kmetijskih gospodarstev (RKG).

KOPOP ukrepi spodbujajo kmete k izvajanju nadstandardnih kmetijskih praks, ki imajo zaradi upoštevanja ekoloških potreb vrst/habitatnih tipov pozitivne učinke na naravo oz. praks, ki naravo in okolje obremenjujejo z manj škodljivimi vplivi in emisijami. Upravičenci do plačil za ukrep KOPOP so KMG, ki se v izvajanje tega ukrepa vključijo prostovoljno in ves čas trajanja obveznosti izpolnjujejo predpisane pogoje in zahteve. Ob vstopu v ukrep morajo vlagatelji zraven predpisanih zahtev za oddajanje zbirne vloge izpolnjevati še:

- nosilec KMG mora imeti opravljen 6-urni program predhodnega usposabljanja s področja kmetijsko-okoljskih in kmetijsko-podnebnih vsebin;

- izdelan mora imeti program aktivnosti KMG.

V programu PUN 2000 so podrobni varstveni cilji in ukrepi za njihovo doseganje določeni v tabelarni obliki v prilogi 6.1 »Cilji in ukrepi«. Nadalje so prednostni projekti za doseganje ciljev tega programa, ki se financirajo iz Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike 2014–2020, izhodišča za izvajanje integriranih projektov LIFE in izvajanje CLLD, ki ga vodi skupnost za prednostno področje ohranjanje navedeni v prilogi 6.4 »Načrtovani projekti«. Projekti, ki se financirajo iz aktivnosti za odpravo pomanjkanja potrebnih raziskav, ekspertiz, podatkov in monitoringa, so določeni v prilogi 6.5 »Monitoringi in raziskave«. V Prilogi 6.1. »Cilji in ukrepi« so za sektor kmetijstvo določeni podrobni varstveni cilji, ki se praviloma nanašajo na cone vrst in habitatnih tipov posameznih Natura 2000 območij. Za kmetijstvo so bile tudi določene ciljne površine, ki se nanašajo na cone v združenih Natura 2000 območjih in so zato navedene v posebni prilogi 6.3 »Ciljne površine KOPOP«. V prilogi 6.4 »Načrtovani projekti« pa je izpostavljen tudi del projektov, ki bi se naj financiral iz PRP.

Za področje kmetijstva so bile »Ciljne površine KOPOP« določene po naslednjih korakih:

- Priprava seznama vrst in habitatnih tipov, ki so neposredno vezani na travišča in prvine kmetijske krajine, zaradi česar potrebujejo prilagojeno kmetijsko rabo (določenih je bilo 52 vrst in 8 habitatnih tipov).
- Določitev načina/tipa prilagojene kmetijske rabe oz. določitev območja, na katerem je potrebno izvajati posamezen ukrep (prilagojeno prakso), je potekalo na način, da se je v primeru prekrivanja con različnih vrst in HT dalo prednost izvajanju ukrepa, ki je namenjen ohranjanju vrst/HT s slabšim stanjem ohranjenosti in ki praviloma zahteva tudi večje prilagoditve siceršnje običajne kmetijske prakse. V kolikor je prišlo do prekrivanja con vrst/HT z (enako) slabim stanjem ohranjenosti in bi izvajanje enega ukrepa lahko negativno vplivalo na stanje drugih vrst/HT (in obratno), pa se je na takem območju dovolilo izvajanje obeh ukrepov.
- Vrednosti ciljnih površin, ki so vključene v ukrepe KOPOP, so se določile glede na skupno površino »zagerkanih« travniških površin (vključenih v GERK-e) na posameznem območju (pri skupni površini pod 50 ha so bili za ciljne površine določeni vsi travniki (100 %), z večanjem površine na območju pa je ta delež padal. Tako je bila ciljna vrednost na velikih območjih, kjer je bilo travniških GERK-ov več kot 1.000 ha določena pri 30 %). Pri določanju ciljnih vrednosti je bilo upoštevano tudi trenutno stanje ohranjenosti vrst/HT. V kolikor je bilo stanje vrst/HT ocenjeno kot »ohrani se«, se ciljna vrednost ni spremenila. V kolikor pa je bila podana ocena »obnovi se«, pa se je ciljna vrednost povečala za 20 %, saj je trenutno stanje vrst/HT neugodno in je potreben dodaten napor za izboljšanje stanja (npr. povečanje primerne habitata).
- Izračun potrebnih sredstev za izvajanje ukrepov KOPOP (pripravljena je bila okvirna kalkulacija stroškov glede na postavljene cilje).

Način določanja ciljnih vrednosti ukrepov (tudi KOPOP operacije so takšni ukrepi) na območjih Natura 2000 naslavlja *Obvestilo Evropske komisije o določitvi varstvenih ukrepov območij Natura 2000*, ki pravi da »morajo biti ukrepi jasni za izvajalce, realistični, kvantificirani in obvladljivi«. Metodologija določanja ciljnih površin KOPOP je v celoti opisana v prilogi 7a tega poročila, ker je bila predmet nerazumevanja v preteklih nekaj letih, pa je bistvo tukaj dodatno pojasnjeno. Vključitev vseh kmetijskih površin v uporabi v ciljne Natura 2000 ukrepe znotraj velikih območij, ki presegajo nekaj sto hektarjev, je nerealistična in neobvladljiva tudi za obdobje sedmih let. Cilj je bil zato v teh primerih postavljen na 30 % kmetijskih površin v uporabi znotraj območja upravičenosti vpisa. Na območjih, kjer se razširjenost (in posledično cone) več travniških Natura 2000 vrst in HT prekrivajo, imajo pa nasprotujoče si zahteve glede ukrepov (npr. MET in VTR), je možen vpis v oba ukrepa in je praviloma potem ciljna vrednost na 60 % vseh kmetijskih površin v uporabi (tako območje je npr. Lj. barje). Taki, nasprotujoči ukrepi so bili vzpostavljeni na istem podobmočju, ker je biološka stroka menila, da je za zagotavljanje ugodnega stanja pomembna mozaičnost košnje. Izpostaviti je treba, da na nekaterih območjih obstaja tudi ciljna KOPOP operacija zelo pozne košnje, ki zadosti zahtevam obeh ukrepov (MET in VTR ali MET in HAB) – to je operacija STE. Na nekaterih nižinskih območjih, zlasti območju Ljubljanskega barja, je območje vpisa te operacije relativno majhno, ker se je izkazalo, da velik del površin ob takšni pozni košnji 5 let zapored prerastejo invazivne rastline, zaradi katerih habitat vrste prav tako izgine (tudi površine upravljane s strani naravovarstvene organizacije namensko predvsem za doseganje ugodnega stanja, ne predvsem za kmetijsko pridelavo). Na majhnih območjih Natura 2000 (npr. Duplica in Črna dolina pri Grosupljem) so ciljne površine KOPOP na podlagi ekspertnega poznavanja terena, razširjenosti vrst in vpliva rabe naravnih virov na stanje ohranjenosti vrst in HT določene individualno in so blizu 100 % .

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, ki je določal ciljne vrednosti KOPOP v PUN v skladu z navedenim Obvestilom Evropske komisije, pa je v mnenju Računskemu sodišču RS navedel, da te ciljne površine ne bodo omogočale doseganja ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov¹.

2.2 UKREPI PRILAGOJENE KMETIJSKE PRAKSE

V PUN 2000 so za zagotavljanje ugodnega stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov opredeljeni sektorski ukrepi, ki so del ukrepov Skupne kmetijske politike. Skupno kmetijsko politiko delimo na dva stebra. Del PUN 2000 so ukrepi I. kot tudi II. stebra Skupne kmetijske politike.

¹ Poročilo Računskega sodišča Republike Slovenije Revizije učinkovitosti ravnanja z varstvenimi območji Natura 2000, oktober 2017.

2.2.1 UKREPI I. STEBRA

Ukrepi I. stebra, s katerimi se lahko dosegajo naravovarstveni cilji, so vezani predvsem na zahteve navzkrižne skladnosti in na zeleno komponento.

Zavezanci za izpolnjevanje pravil o navzkrižni skladnosti so nosilci kmetijskih gospodarstev, ki vlagajo vloge in zahtevke za:

- neposredna plačila,
- shemo osnovnega plačila (zahtevke za izplačilo plačilnih pravic),
- shemo zelene komponente,
- plačilo za mlade kmete,
- proizvodno vezano podporo,
- plačilo za območja z naravnimi omejitvami (PONO),
- uveljavljanje plačil za ukrepe II. stebra (OMD, KOPOP, EK in DŽ),
- podpore za prestrukturiranje in preusmeritev vinogradov v obdobju treh let po prejemu podpore.

V PUN 2000 so vsebinske zahteve I. stebra vezane predvsem na:

- Zeleno komponento:
Površine travinja znotraj Natura 2000 na občutljivih območjih (vrstno bogata travišča s slabim stanjem ohranjenosti) ali okoljsko občutljivo trajno travinje (OOTT) je določila država in zajemajo 28 % travinja (21.784 ha kmetijskih zemljišč) na območjih Natura 2000 v letu 2019². Gre za prepoved preoravanja vrstno bogatih travišč s slabim stanjem ohranjenosti na območjih Natura 2000. Omenjena prepoved pa ne velja za ekološke kmete in male kmete. V skladu z nacionalnimi merili so bila OOTT določena na tistih območjih Natura 2000, kjer se hkrati pojavljata vsaj dve vrsti z oceno slabega stanja ohranjenosti. Ta območja Natura 2000³ so: Bela Krajina, Bohor, Cerovec, Dobljica, Vipava - Trnovski gozd, Drava, Dravinja, Goričko, Haloze - vinorodne, Notranjski trikotnik - Snežnik, Krakovski gozd - Krka, Libanja, Ličenca pri Poljčanah, Ljubljansko barje, Marindol, Mura, Nanoščica, Notranjski trikotnik - Snežnik, Osrednje Slovenske gorice, Pregara - travišča, Reka, Sava Medvode - Kresnice, Volčke in Vrbina. Drugi ukrepi zelene komponente so še *Diverzifikacija kmetijskih rastlin* in *Površine z ekološkim pomenom* (PEP), ki se v okviru PUN 2000 ne pojavljajo.
- Navzkrižno skladnost:

² Delež površin se spreminja, ker se med leti spreminja površina GERKov, in sicer zaradi drugačnega vrisa GERKov, ali pa na podlagi definicije travnega travinja po kateri njivske površine, ki 5 let niso preorane, preidejo v trajno travinje.

³ Naštete so skupine območij Natura 2000 po PUN 2000

Dobri kmetijski pogoji so minimalne zahteve s področja varovanja okolja, zdravja živali in ljudi ter dobrega počutja živali, ki jih morajo upoštevati vsi kmetje, ki prejemajo plačila iz ukrepov SKP. Sistem navzkrižne skladnosti zajema predpisane zahteve ravnanja s področja narave PZR 2: Ohranjanje prosto živečih ptic – Izvajanje direktive o ohranjanju prosto živečih ptic (v nadaljevanju: PZR 2) in PZR 3: Ohranjanje naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst – Izvajanje direktive o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst.

Zraven sistema predpisanih zahtev ravnanja navzkrižna skladnost vsebuje tudi predpise dobrega kmetijskega in okoljskega stanja zemljišč (DKOS). Za izvajanje PUN 2000 je predvsem pomemben DKOS 7 – Ohranjanje krajinskih značilnosti, ki zahteva ohranjanje pasov vegetacije ob vodotokih, ohranjanje manjših vodnih površin, suhozidov, teras, skupin oljčnih dreves, naravnih vrednot (drevesnih, drevoredov in skupin dreves), balvanov in skalnih osamelcev.

2.2.2 UKREPI II. STEBRA

V obdobju 2014-2020 se v okviru PRP 2014-2020 KOPOP ukrepi izvajajo kot t.i. »management shema«. To pomeni, da je kmetu način izvajanja kmetijske prakse zelo jasno določen. Večina KOPOP ukrepov je oblikovana na način izvajanja obveznih in izbirnih zahtev. Obvezne zahteve združujejo vse ključne zahteve za ohranjanje ugodnega stanja ohranjenosti narave (npr. čas košnje, prepoved gnojenja ...). Izbirne zahteve dajejo dodatne pozitivne sinergijske učinke obveznim zahtevam, če bi se izvajale samostojno (brez obveznih zahtev), pa bistvenega vpliva na stanje vrst/HT ne bi imele. Za izvajanje izbirnih zahtev se zato lahko kmet odloči prostovoljno. V kolikor jih izvaja, za to prejme dodatna finančna sredstva.

Upravičenci morajo pri izvajanju ukrepa KOPOP izpolnjevati naslednje splošne pogoje:

- imeti opravljen 4-urni program rednega usposabljanja;
- najpozneje do konca leta uporabiti storitev svetovanja, če so v ukrep KOPOP vstopili v letu 2018;
- ves čas trajanja obveznosti morajo biti pri ukrepu KOPOP vodene predpisane evidence;
- uporaba blata iz komunalnih čistilnih naprav ni dovoljena.

Upravičenci, ki uveljavljajo plačila za ukrep KOPOP, morajo poleg zahtev, opredeljenih pri posameznih operacijah, upoštevati tudi minimalne zahteve za uporabo gnojil, FFS in zahteve navzkrižne skladnosti. Minimalne zahteve za uporabo gnojil se nanašajo na vodenje evidence uporabe organskih in mineralnih gnojil, ki jih mora voditi KMG za vsa kmetijska zemljišča na KMG in iz katerih morajo biti razvidni najmanj količina in vrsta organskih in mineralnih gnojil, čas gnojenja ter podatki o površini, kjer se ta gnojila uporabljajo. Minimalne zahteve za uporabo FFS se nanašajo na pravilno uporabo FFS iz predpisa, ki ureja

navzkrižno skladnost. To so predvsem pravilna uporaba, skladiščenje, vodenje evidenc uporabe, ki jih mora voditi prav tako za vsa zemljišča na KMG, itd. Iz evidenc morajo biti razvidni najmanj podatki o količini, koncentraciji in vrsti FFS, čas nanosa ter podatki o površini, kjer se je določeno FFS uporabljalo.

KMG mora v primeru uporabe gnojil in FFS voditi podatke o nabavi, porabi, oddaji, prejemu in zalogi posameznih vrst gnojil in FFS za vse površine KMG (računanje masne bilance). Ob tem je bila v letu 2020 vpeljana izjema, da operacije *Posebni traviščni habitati*, *Traviščni habitati metuljev*, *Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov*, *Steljniki*, *Reja domačih živali na območju pojavljanja velikih zveri* in *Planinska paša*, ni potrebno voditi podatkov o nabavi, porabi, oddaji, prejemu in zalogi posameznih vrst gnojil in FFS.

Shema KOPOP v obdobju 2014-2020 obsega 19 različnih KOPOP operacij, ki jih glede na naravovarstveni učinek lahko razdelimo v tri skupine:

- KOPOP operacije, vezane na varstvo okolja (zmanjšana raba nitratov, kolobar, feromonske vabe ...);
- KOPOP operacije, vezane na ohranjanje krajine in krajinskih prvin (strmi travniki, grbinasti travniki, mejice, travniški sadovnjaki ...);
- Ciljne naravovarstvene KOPOP operacije (ohranjanje travniških habitatov, ohranjanje travniških metuljev, ohranjanje travniških vrst ptic, steljniki).

Za zagotavljanje ugodnega stanja vrst in HT v kmetijski kulturni krajini so bile določene naslednje KOPOP operacije oziroma zahteve, ki so tudi del ukrepov v PUN 2000:

CILJNE NARAVOVARSTVENE KOPOP OPERACIJE:

- Posebni traviščni habitati (HAB),
- Traviščni habitati metuljev (MET),
- Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov (VTR),
- Steljniki (STE).

KOPOP OPERACIJE ZA OHRANJANJE KRAJINE IN KRAJINSKIH PRVIN

- Visokodebelni travniški sadovnjaki (KRA_VTSA),
- Ohranjanje mejic (KRA_MEJ),
- Planinska paša s pastirjem (KRA_PAST) oz. čredinkami (KRA_CRED),
- Grbinasti travniki (KRA_GRB),
- Ohranjanje habitatov strmih travnikov (KRA_S50),
- Reja domačih živali na območju pojavljanja velikih zveri – varovanje z ograjami (KRA_OGRM), varovanje s pastirjem (KRA_VARPA), varovanje s pastirskimi psi (KRA_VARPP).

ZAHTEVI ZNOTRAJ KOPOP OPERACIJ ZA VARSTVO OKOLJA:

- Ozelenitev njivskih površin (VOD_ZEL),
- Uporaba samo fitofarmaceutskih sredstev, ki so dovoljena na najožjih vodovarstvenih območjih (VOD_FFSV).

Poleg teh ukrepov k doseganju ciljev na območjih Natura 2000 lahko v določeni meri prispevajo tudi plačila za območja z omejenimi dejavniki za kmetijstvo (OMD), ki prispevajo k obdelanosti zemljišč in tako zlasti k preprečevanju zaraščanja travniških površin na območjih Natura 2000, saj gre pri OMD za območja z višjimi nadmorskimi višinami in strmimi nagibi terena, ki se hitreje zaraščajo. Deloma prispeva tudi ukrep ekološko kmetovanje, ki pa je včasih v nasprotju s cilji PUN 2000, saj je v skladu z EU zakonodajo kmetijskim gospodarstvom, ki so vključena v ukrep ekološkega kmetovanja, dovoljeno preoravanje OOTT. Ciljne vrednosti so bile določene le za ciljne naravovarstvene operacije (HAB, MET, STE in VTR) in so del Priloge 6.3 PUN 2000.

Ukrep *Sodelovanje* je naveden na nekaj –v prilogi 6.1 »Cilji in ukrepi« - naštetih območjih, na katerih naj bi prednostno prispeval k doseganju ciljev. Cilj ukrepa *Sodelovanje* (M16) je pospešiti prenos znanja in inovacij iz raziskovalne sfere v kmetijsko prakso.

Ukrep *Sodelovanje* se izvaja preko štirih podukrepov. Za cilje PUN 2000 sta pomebna predvsem:

- podpora za pilotne projekte ter razvoj novih proizvodov, praks, procesov in tehnologij (podukrep 16.2),
- podpora za skupno ukrepanje za blažitev podnebnih sprememb ali prilagajanje nanje ter podpora za skupne pristope k okoljskim projektom in stalnim okoljskim praksam (podukrep 16.5).

Pri ukrepu *Sodelovanje* poznamo dva tipa projektov:

- EIP projekti (ukrep M16 - Sodelovanje iz Programa razvoja podeželja 2014-2020),
- pilotni projekti (ukrep M16 - Sodelovanje iz Programa razvoja podeželja 2014-2020).

V okviru EIP projektov se iščejo rešitve dejanskega problema kmetijskih gospodarstev na področju kmetijskega, gozdarskega ali živilskega sektorja oz. za iskanje rešitev za kmetijska gospodarstva pri prilagajanju na podnebne spremembe, za zaščito biotske raznovrstnosti ali za okoljsko učinkovite kmetijske pridelave na VVO in drugih zaščitnih območjih. Gre za obširnejše projekte. Za namen izvedbe projektov se na podlagi pogodbe o medsebojnem sodelovanju vzpostavi partnerstvo, ki ga sestavljajo najmanj trije člani. Pri Pilotnih projektih gre za projekte manjšega obsega, katerih namen je reševanje konkretnih izzivov s področja kmetijske pridelave, varovanja okolja in prilagajanja na podnebne spremembe, s katerimi se kmetijska gospodarstva soočajo, pri čemer morata sodelovati najmanj dva partnerja.

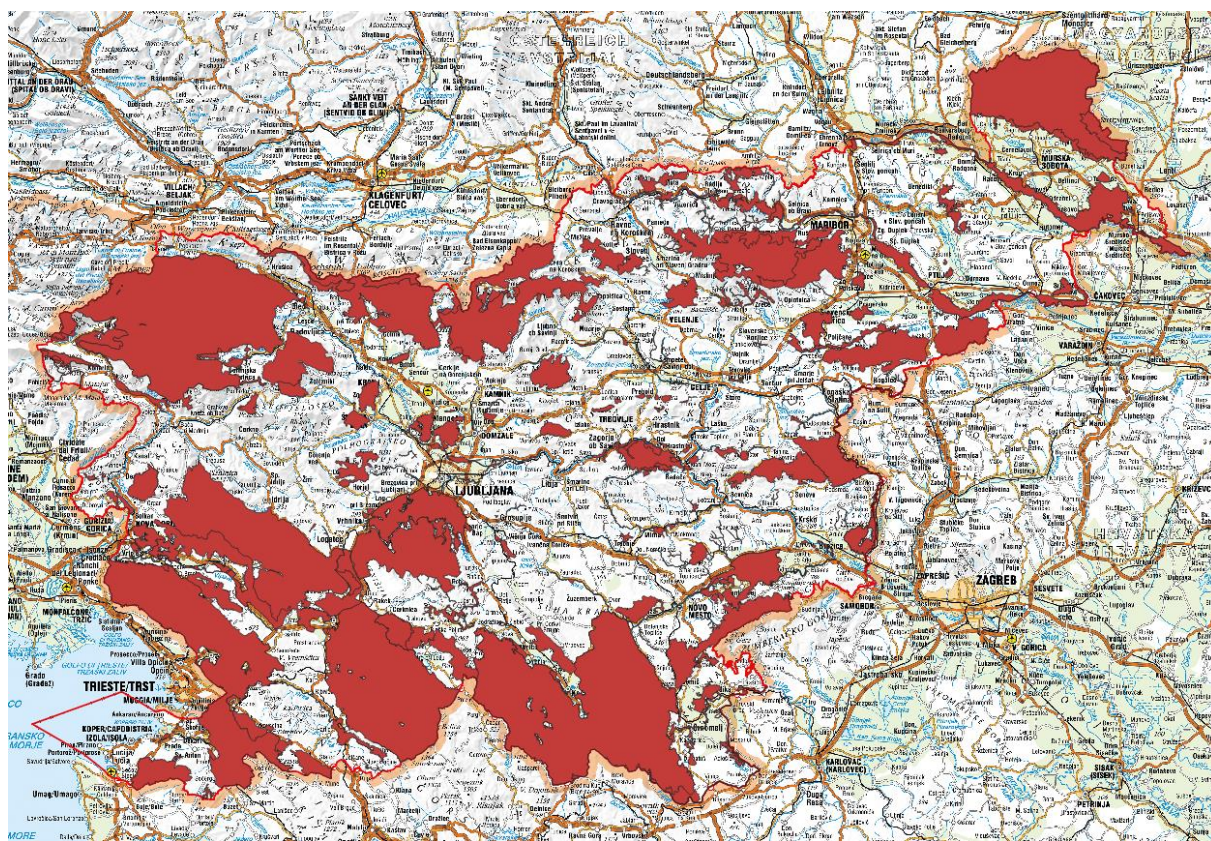
Ukrepi na hidromelioracijskih kanalih (predvsem prilagojeno čiščenje melioracijskih jarkov in kanalov) se izvajajo na podlagi Zakona o kmetijskih zemljiščih, ki določa, da so za vzdrževanje hidromelioracijskih sistemov odgovorni lastniki kmetijskih zemljišč. Javni zavod Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije nato s koncesionarji določi obseg vzdrževalnih del, v postopku presoje sprejemljivosti pa se določi tak obseg in potek del, ki ne poslabša stanja Natura vrst in habitatnih tipov. Zakon je vzpostavil tudi sistemski vir za financiranje teh aktivnosti s takso za upravljanje in vzdrževanje hidromelioracijskih sistemov. Ta ukrep se od ostalih loči po tem, da njegovo izvajanje ni omejeno le na kmetijska gospodarstva, ki oddajajo zbirno vlogo, saj je del nacionalne zakonodaje.

Za predstavitev in promocijo naravovarstvenih kmetijskih intervencij kmetom je pristojna Javna služba kmetijskega svetovanja (JSKS) pri Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije, ki to izvaja v okviru javne službe in preko sistema javnih naročil. Vsebine dela JSKS in javnih naročil določa in nadzira Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

3 ANALIZA KMETIJSTVA NA OBMOČJIH NATURA 2000 NA KATERIH SO V PUN 2000 PODANI NARAVOVARSTVENI CILJI

3.1 ANALIZA SPREMEMB DEJANSKE RABE ZEMLJIŠČ

Analiza sprememb Evidence dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč je bila narejena za vsa območja Natura 2000, za katera so v PUN 2000 podani konkretni naravovarstveni cilji za sektor kmetijstvo. Takšnih območij je 161 (Slika 1). Območja Natura 2000 (posebna območja varstva (POV) in posebna ohranitvena območja (POO)) se na nekaterih delih med seboj prekrivajo. Za kmetijstvo so določene ciljne površine, ki se nanašajo na cone v združenih območjih in so zato navedene v posebni prilogi PUN 6.3 »Ciljne površine KOPOP«. Analize dejanske rabe se nanašajo na cone združenih območij imenovane Skupina območij PUN.

Slika 1: Območja Natura 2000 POV in POO za katera so v PUN 2000 podani konkretni naravovarstveni cilji za sektor kmetijstvo.

Izhodišče za analizo sprememb dejanske rabe tal so grafični podatki, ki prikazujejo dejansko rabo leta 2009 (30. 04. 2009), 2015 (19. 05. 2015) in 2020 (16. 01. 2020). Grafični podatki nastanejo na podlagi ortofoto posnetkov, ki se v Sloveniji snemajo ciklično na obdobje treh let – vsako leto približno tretjino ozemlja (Slika 2). Pri analizi podatkov je potrebno

upoštevati, da so lahko podatki dejanske rabe za določeno območje v Sloveniji narejeni na podlagi tri leta starih ortofoto posnetkov, zato ni nujno, da predstavljajo realno stanje v času za katerega so bili opredeljeni. Tako na primer je dejanska raba v letu 2015 (nastala na podlagi posnetkov iz leta 2012, 2013 in 2014 in dejanska raba v letu 2020 na podlagi posnetkov 2017, 2018 in 2020 (Slika 2). Raba iz aprila 2009 pa je zajeta izključno na podlagi posnetkov iz leta 2006, kjer je bila zajeta cela Slovenija v enem samem letu.

Podatke dejanske rabe smo med sabo združili v štiri kategorije. V kategorijo "Njive in trajni nasadi" smo vključili rabe s šifro 1100, 1160, 1180, 1190, 1211, 1212, 1221, 1230 in 1240; v kategorijo "Travinje" rabe s šifro 1222, 1300, 1321 in 1800; v kategorijo "Zaraščene površine in gozd" rabe s šifro 1410, 1420, 1500, 1600, 2000; v kategorijo "Ostalo" pa rabe s šiframi 2000, 3000, 4100, 4210, 4220, 5000, 6000 in 7000. Šifrant dejanske rabe je naveden v Pravilniku o evidenci dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč (Uradni list RS, št. 122/08, 4/10 in 110/10).⁴

Preglednica 1: Dejanska raba tal na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju 2009–2020

Leto	2009	2015	2020
NJIVE IN TRAJNI NASADI	38.503,62	39.120,61	38.032,06
TRAVINJE	113.401,66	106.788,54	107.081,01
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	541.738,11	546.114,37	546.060,20
OSTALO	47.285,57	48.905,43	49.755,69

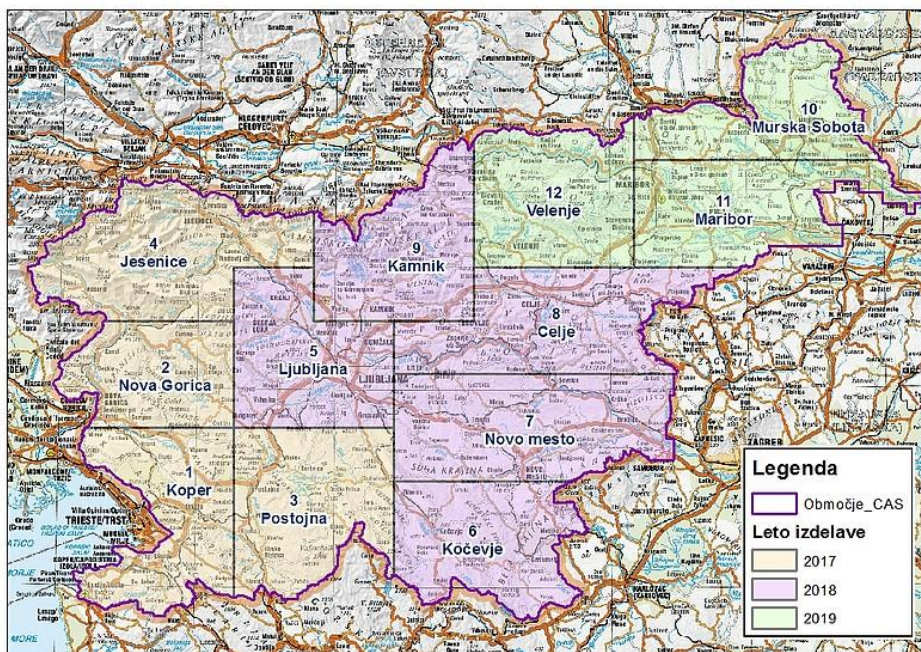
⁴ Podroben opis metodologije zajema dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč je na voljo na spletnem naslovu:

http://rkg.gov.si/GERK/documents/RABA_IntKljuc_20131009.pdf

Šifrant dejanske rabe je na voljo na spletnem naslovu: http://rkg.gov.si/GERK/documents/Sifrant_rabe.pdf

Podroben opis dejanske rabe je na voljo na spletnem naslovu:

http://rkg.gov.si/GERK/documents/Vrste_dejanske_rabe_zemljisc.pdf

Slika 2: Predstavitev zajema ortofoto posnetkov v obdobju treh let (vir: Geodetska uprava Republike Slovenije)

Slika 3: Delež dejanske rabe zemljišč v letih 2009, 2015 in 2020 na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo.

Rezultati (Preglednica 1 in Preglednica 2) kažejo, da je na obravnavanih območjih v obdobju delovanja SKP 2014-2020 (v zadnjih petih letih) prišlo do povečanega upada površin njiv (2,78 %) in minimalnega povišanja deleža travnikov (0,27 %) v primerjavi z nastopom nove SKP v letu 2015. Delež površin, ki so zaraščene oz. porasle z gozdom ali olesnelim rastjem, se v zadnjih petih letih skoraj ni spremenil. Prav tako se je povečal delež površin v kategoriji

ostalo (1,74 %). Če pogledamo daljše obdobje je sprememba nekoliko drugačna. Delež njiv se je v dobrih 10 letih zmanjšal (1,22 %). Prav tako so se zmanjšali deleži travinja (5,57 %). Povečal se je delež rabe pod oznako »Ostalo« (5,22 %).

Preglednica 2: Spremembe dejanske rabe tal na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju 2009–2020.

Leto	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež	2009-2020	Delež
NJIVE IN TRAJNI NASADI	616,99	1,60%	-1.088,54	-2,78%	-471,56	-1,22%
TRAVINJE	-6.613,12	-5,83%	292,47	0,27%	-6.320,65	-5,57%
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	4.376,26	0,81%	-54,18	-0,01%	4.322,09	0,80%
OSTALO	1.619,87	3,43%	850,25	1,74%	2.470,12	5,22%

V obdobju 2009 – 2020 bistvenih sprememb v metodologiji zajema rabe sicer ni bilo, vseeno pa vpliva ne moremo povsem izključiti. Ker smo pri analizah posamezne kategorije dejanske rabe združili v vsega štiri večje kategorije, smo se dobršnemu delu vpliva metodoloških sprememb v zajemu evidence dejanske rabe pravzaprav izognili, saj so le-te bistveno pogostejše znotraj/med rabami, ki so si podobne. Evidenca dejanske rabe je bila v letu 2010 prvič uporabljena kot kontrolni sloj za vris GERK, od tega leta naprej, pa se v ta namen uporablja redno. Predvsem v obdobju 2009 do 2015 se je v ta namen povečala natančnost zajema »neupravičenih površin« v evidenci dejanske rabe, zato gre del povečanja površin v kategorijah »zaraščeno/gozd« in »ostalo« v tem obdobju zelo verjetno pripisati tudi tej spremembi. Natančnost zajema se z leti še naprej izboljšuje, kar bi lahko bil tudi eden od razlogov povišanja deleže rabe v kategoriji »Ostalo«. V obdobju 2015 – 2020 je prišlo do zmanjšanja njiv za 2,8 %. Delež spreminjanja travinja je bil v obdobju 2015-2020 minimalen. Kar bi lahko pripisali obvezni zahtevi OOTT, ki je prepovedala preoravanje trajnih travnikov. Vendar pa je potrebno upoštevati, da zahteve OOTT predstavljajo le slabih 30 % travnikov v uporabi. Pred začetkom SKP 2014-2020 se je izgubilo večino travnikov iz obdobja zajema 2009 (6.613,12 ha). Za razliko so se v obdobju SKP do 2020 travniške površine celo povečale (294,47 ha), pri čemer velja opozoriti, da povečevanje deleža travnikov še ne pomeni nujno, da se večja delež naravovarstveno pomembnih travnikov. Morda gre za nekdanje njive, ki so bile pet let zapored zatravljene in so prešle v rabo s šifro 1300. V resnici pa so to najverjetneje intenzivno gojeni travniki, ki z naravovarstveno pomembnimi površinami nimajo prav veliko skupnega (Preglednica 3), saj se praviloma naravovarstveno pomembni travniki ne morejo ustvariti v obdobju petih let. To pravilo zaznava spremembe njiv v travnike po petih letih velja sicer le za GERK-e.

Preglednica 3: Sprememba rabe travnikov na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju 2009–2020.

Obdobje	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež
Preoravanje	4.014,03	3,54%	1.532,14	1,60%
Zaraščanje	11.419,76	10,07%	4.558,90	4,76%
Sprememba travinja v rabo Ostalo	2.183,17	1,93%	1.054,51	1,19%
Travinje brez spremembe	95.784,70	84,46%	88.639,15*	78,16%*

* velja za obdobje 2009-2020

Podatki v Preglednici 3 nam kažejo, da je na območjih omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju od 2009 do 2020 ostalo nespremenjenih 78,16 % travniških površin. Te travniške površine so najverjetneje tudi naravovarstveno bolj pomembne od površin, ki so nastale iz njiv ali drugih nasadov in bi jih morali upoštevati pri planiranju ukrepov PUN2020 in SKP po 2020. Vidimo lahko, da se je večino negativnih sprememb na travnikih dogajalo v prejšnjem obdobju SKP, saj se je delež sprememb travniških površin v zdajšnjem obdobju občutno zmanjšal. V prihodnjem izvajanju SKP bi morali še posebej pozorno spremljati morebitne spremembe v rabi in jih pravočasno ustrezno naslavljati. Prav tako je pomembno upoštevati, da so zaraščene površine še najverjetneje vedno v ugodnem stanju za ponovno revitalizacijo kmetijskih površin in povrnitev zaraščenih površin nazaj v travniške, saj je zaraščanje dolgotrajen proces. Ker so zaraščene površine večinoma posledica opuščanja kmetovanja, je verjetnost ponovne revitalizacije takšnih površin zaenkrat majhna. Opuščanje kmetovanje ni enakomerno porazdeljeno po Sloveniji ampak poteka predvsem na obmejnih in robnih območjih, kjer so zraven biogeografskih vzrokov (strmine, višje nadmorske višine)(Glavan in sod., 2017) prisotni tudi demografski in ekonomski vzroki, ki so privedli do tega procesa (Poročilo o prostorskem ...).

V prilogi 5 tega poročila so na voljo analize rabe za posamezna območja omrežja Natura 2000, kjer so po PUN določeni ukrepi za sektor kmetijstvo v obdobju 2009–2020.

3.2 ANALIZA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ V UPORABI NA OBMOČJIH NATURA 2000 LETA 2019

Izhodišče za analizo kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU) so podatki o vrisanih GERK-ih iz leta 2019 (01. 06. 2019) ter podatki kompletne prijave zbirnih vlog v letu 2019 od AKTRP. V kategorijo "Njivske površine in trajni nasadi" so vključene rabe s šifro: 1100, 1131, 1150, 1160, 1161, 1170, 1180, 1181, 1190, 1191, 1192, 1211, 1212, 1221, 1230, 1240, 1610; v kategorijo "Travinje" rabe s šifro: 1222, 1300, 1320. Vrste in šifre rabe GERK so navedene 13. členu Pravilnika o registru kmetijskih gospodarstev (Uradni list RS, št. 83/16, 23/17, 69/17, 72/18 in 35/19).⁵

⁵ Šifrant kmetijske rabe je na voljo na spletnem naslovu: http://rkg.gov.si/GERK/documents/Sifrant_rabe.pdf

Preglednica 4: Kmetijska zemljišča v uporabi na območjih Natura 2000 v letu 2019 za sektor kmetijstvo PUN 2000 in ciljne površine naravovarstvenih KOPOP po PUN 2015-2020.

KZU	SKUPAJ KZU v območjih Natura 2000	Cilji PUN 2000*	Delež (cilji PUN 2000 od KZU)
Njivske površine in trajni nasadi	36.213,74 ha	0 ha	0 %
Travinje	74.999,15 ha	24.495 ha	32,6 %

*ciljni naravovarstveni KOPOP ukrepi (MET, VTR, STE, HAB).

Vseh kmetijskih zemljišč v uporabi na območjih Natura 2000, kjer so po PUN 2000 določeni ukrepi za sektor kmetijstvo je 111.212,89 ha. Od teh travniške površine predstavljajo 67 %, kar pomeni, da se na območjih Natura 2000 kmetuje večinoma na travniških površinah.

Za doseganje ciljev PUN 2000 bi morali v ciljne naravovarstvene ukrepe SKP vključiti 32,6 % travinja znotraj območij Nature 2000, medtem ko na njivskih površinah ukrepi v PUN 2000 niso predvideni s ciljnim vrednostmi.

V poglavju 3.4 Analiza izvedenosti ukrepov in doseganje ciljev PUN 2000 obravnavamo doseganje ciljev in izvedenost ukrepov na kmetijskih površinah. V tem poglavju pa smo analizirali tudi kmetijska zemljišča, kjer uporabniki zemljišč ne vlagajo zahtevkov za izplačila iz SKP in kmetijski sektor v okviru SKP nanje ne more vplivati. Analiza je bila opravljena zato, ker so vsi ukrepi za sektor kmetijstvo po PUN vezani na izvajanje SKP. V evidenci dejanske rabe smo preverili kolikšna je pokritost površin znotraj območij Natura 2000 s sistemom SKP – površine za katere lastniki vlagajo zahtevke za izplačila iz SKP v primerjavi s celotno površino. V preglednici 5 so predstavljeni rezultati analize. Površinam, ki niso vključene v GERK smo dodali še površine imenovane GERK-i brez zbirne vloge. To so površine, ki so vključene v GERK-e ampak v letu 2019 upravljavci kmetijskih zemljišč za njih niso uveljavljali subvencij (niso oddali zbirne vloge). Dobrih 32 % travinja ter 13 % delež njiv in trajnih nasadov znotraj omrežja Natura 2000 ni vključenih v ukrepe SKP in na njih ne moremo izvajati naravovarstvenih ukrepov, ki bi bili financirani iz tega vira.

Preglednica 5: Kmetijska zemljišča, ki niso vključena v sistem Skupne kmetijske politike za območja Natura 2000 sektor kmetijstva

Raba	Dejanska raba (ha)	KZU (vključeno v GERK, ha)	Ni vključeno v GERK (ha)	Delež ni vključeno v GERK	Ni vključeno v GERK + GERK-i brez ZV (ha)	Delež ni vključeno v GERK+ GERK-i brez ZV
Travinje	107.081,01	74.999,15	31.897,64	29,79 %	34.726,36	32,42 %
Njivske površine in trajni nasadi	38.032,06	36.213,74	3.608,51	9,49 %	5036,59	13,24 %

V nadaljevanju v preglednici 6 posebej izpostavljamo večja območja Natura 2000, kjer več kot polovica vseh travniških površin ni vključena v sistem SKP. Pri tem so izpostavljena območja, ki imajo vsaj 50 ha travniških površin.

Preglednica 6: Območja Natura 2000, kjer velik delež kmetijskih površin ni vključen v sistem Skupne kmetijske politike

Skupina območij Natura 2000	Velikost območja (ha)	Površina travinja (Raba 2020) (ha)	Delež ni vključeno v GERK + GERKi brez ZV
Slovenska Istra	5248,80	441,02	75,42%
Breginjski Stol	1601,02	726,82	74,49%
Slatnik	118,58	81,69	60,77%
Pregara - travišča	239,15	77,08	58,36%
Goriška Brda	401,07	65,14	57,20%
Čemšeniška planina	316,15	62,84	54,29%
Sotla s pritoki	531,11	63,01	53,15%

V preglednici 7 so predstavljena območja, kjer je velik del površin, ki ni vključen v sistem SKP. V preglednici so izpostavljena večja območja z več kot 1.000 ha takšnih površin. Velikost teh površin je predvsem rezultat velikosti obravnavanih območij.

Preglednica 7: Območja Natura 2000, kjer velik del površin kmetijskih površin ni vključen v sistem Skupne kmetijske politike

Skupina območij Natura 2000	Velikost območja (ha)	Površina travinja (Raba 2020) (ha)	Površina travinja - nezagerkano + GERKi brez ZV (ha)
Kras	65371,09	15941,91	7851,87
Julijske Alpe	93001,89	8641,40	3984,52
Notranjski trikotnik - Snežnik	65583,49	12156,54	3395,83
Goričko	44987,29	6619,37	2613,62
Vipava - Trnovski gozd	64093,71	7822,64	2464,75
Kočevsko	106814,88	6642,37	2032,66
Haloze - vinorodne	6298,75	2104,08	1019,08
Ljubljansko barje	13558,90	6287,36	1007,40

V Prilogi 1 tega poročila so podatki o kmetijskih površinah za vsa območja Natura 2000, ki so del PUN 2000 za sektor kmetijstvo.

Iz rezultatov analize ugotavljamo, da lastniki oziroma upravljavci zemljišč za velik delež kmetijskih površin ne vlagajo zbirne vloge. Pri tem je potrebno upoštevati, da je verjetno na nekaterih višjih nadmorskih legah prisotno tudi naravo travinje, kjer se površine ne uporabljajo v kmetijske namene. Tako je v povprečju na območjih Natura 2000 kar 32 % travniških površin, na katere sistem Skupne kmetijske politike ne vpliva. Če pogledamo

posamezna območja, vidimo, da sta iz vidika opuščanja kmetijske rabe najpomembnejši območji Slovenska Istra in Breginjski stol, kjer več kot polovica upravljavcev površin ni oddala zbirne vloge ali prijavila površin v GERK-e. Iz vidika velikosti površin so prav tako pomembna območja pri katerih po velikosti izstopa predvsem območje Krasa. V prihodnje bo potrebno takšnim območjem posvečati veliko pozornost v kolikor bi ukrepe PUN še vedno naslavljali preko sistema SKP. Ugotavljamo, da na izpostavljenih območjih prihaja do opuščanja kmetijske rabe in posledično do zaraščanja. Opuščanje kmetijske rabe ter odseljevanje iz takšnih območij je problem, ki bi ga morali naslavljati celostno na nivoju države, saj je opuščanje kmetijske rabe velikokrat posledica ekonomskih, socialnih in demografskih procesov.

Čeprav velik delež kmetijskih površin ni vključen v sistem SKP to ne pomeni, da za takšne površine v okviru PUN 2020 ne bi bilo možnih predvidenih ukrepov. Po Zakonu o kmetijskih zemljiščih (Uradni list RS, št. 71/11 – uradno prečiščeno besedilo, 58/12, 27/16, 27/17 – ZKme-1D in 79/17) je v 7. členu zapisano, da mora lastnik, zakupnik ali drug uporabnik kmetijskega zemljišča iz tretjega odstavka 2. člena tega zakona:

- obdelovati kmetijsko zemljišče kot dober gospodar;
- preprečevati zaraščanje kmetijskih zemljišč, razen kmetijskih zemljišč, ki glede na predpis, ki ureja vrste dejanske rabe kmetijskih zemljišč, izpolnjuje pogoje za vrsto rabe »drevesa in grmičevje«;
- uporabljati zemljiščem in kraju primerne metode kmetovanja za preprečevanje zbitosti tal, erozije in onesnaženja ter za zagotavljanje trajne rodovitnosti zemljišč.

Za takšna območja bi lahko predvideli državno podporo v obliki pomoči pri odpravi zaraščanja ali kako drugače zagotoviti, da bi se ta zemljišča še naprej obdelovala.

Prav tako pa je po Zakonu o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04 – uradno prečiščeno besedilo, 61/06 – ZDru-1, 8/10 – ZSKZ-B, 46/14, 21/18 – ZNOrg, 31/18 in 82/20) možno za ohranjanje naravnih vrednot sklepati pogodbe o varstvu. Tako bi lahko določene ukrepe prilagojene kmetijske rabe predvideli tudi iz takšnih virov.

3.3 ANALIZA KMETIJ NA OBMOČJIH NATURA 2000, NA KATERE SO VEZANI UKREPI SEKTORJA KMETIJSTVA

Pri analizi kmetij na območjih Natura 2000 smo želeli analizirati kmetijstva gospodarstva, ki dejansko kmetujejo na območjih omrežja Natura 2000. Da bi dobili realen vpogled na kmetije smo v analizi izbrali le tista kmetijska gospodarstva, ki imajo več kot 66 % kmetijskih površin v Natura 2000 območjih. Kmetijska gospodarstva smo analizirali glede na velikost, starost nosilcev, obtežbo, itd. V Preglednici 8 so predstavljeni splošni podatki za vsa obravnavana območja.

Preglednica 8: Podatki o KMG na območjih Natura 2000 (161) za KMG, ki imajo več kot 66 % GERK na območju Natura 2000

Velikost kmetijskih površin na kmetijskem gospodarstvu	Število nosilcev kmetijskih gospodarstev	Skupna površina kmetijskih zemljišč (ha)	Povprečna velikost kmetijskih površin (ha)	Povprečna starost nosilca KMG	Vsota kmetijskih zemljišč v uporabi (ha)	Vsota trajnega travinja v uporabi	Povprežje GVŽ travojedih živali
Lastniki, ki ne uveljavljajo podpore	5596	4746,68	0,85	NP			0,75
a. do 2 ha	1578	2387,09	1,51	62	2346,85	1347,03	0,55
b. 2 - 5 ha	3758	12785,1	3,40	62	12619,18	8568,76	1,56
c. 5 - 10 ha	2601	18654,27	7,17	60	18401,87	13094,37	4,37
d. 10 - 20 ha	1231	17085,01	13,88	56	16813,84	11927,36	10,69
e. 20 - 30 ha	348	8584,59	24,67	51	8429,94	5902,76	19,54
f. 30 - 50 ha	236	9196,67	38,97	49	8975,66	5741,35	29,60
g. nad 50 ha	203	18157,23	89,44	47	17215,44	12337,53	51,94
Skupna vsota	15551	91596,64	5,89	60	84802,78	58919,16	6,70

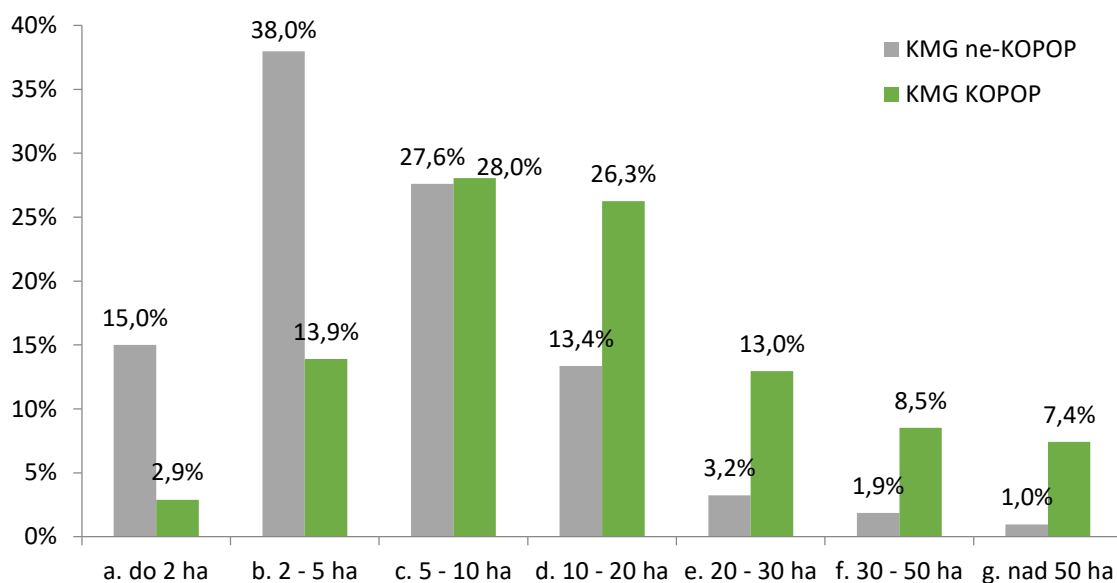
Iz rezultatov lahko ugotovimo, da je na območjih Nature 2000 (POO in POV), na katerih se po PUN 2000 izvajajo ukrepi kmetijskega sektorja (161 območij), 5.596 nosilcev kmetijskih gospodarstev (35 % vseh), ki ne uveljavljajo kmetijskih subvencij. Tukaj gre predvsem za kmetijska gospodarstva z majhnimi površinami (povprečno 0,85 ha). Skupaj takšne kmetije pokrivajo 4.747 ha površin (zgolj 5 % vseh površin) na katere izvajanje PUN 2000 nima vpliva. Pretežno gre najbrž za vinogradnike, oljkarje, in podobne, ki so obvezani za vpis v register kmetijskih gospodarstev, tudi če imajo majhne površine (vinogradniki 0,05 ha; oljkarji 0,1 ha) Starost nosilcev z velikostjo površin na KMG pada. Prav tako narašča število GVŽ z velikostjo kmetij. Kmetijska gospodarska, ki imajo največ skupnih površin na območjih Natura 2000 sodijo med velikostna razreda od 5 do 20 ha in med velikostni razred nad 50 ha. Skupaj obdelujejo več kot 58 % vse kmetijskih površin na območjih Natura 2000. Zanimivo je dejstvo, da 203 nosilcev kmetijskih gospodarstev obdeluje skoraj 20 % vseh KZU na območju Natura 2000. Glede na nizko številko takšnih nosilcev bi lahko več naporov svetovanja pri pridobivanju naravovarstveno pomembnih površin usmerjali v to kategorijo. Ti nosilci so tudi v povprečju za 13 let mlajši od ostalih in bi se morda lažje odločali za vpis v nove ukrepe.

3.4 ANALIZA KMETIJ, KI SO VKLJUČENE V NARAVOVARSTVENE OPERACIJE KOPOP (HAB, MET, VTR, KOS).

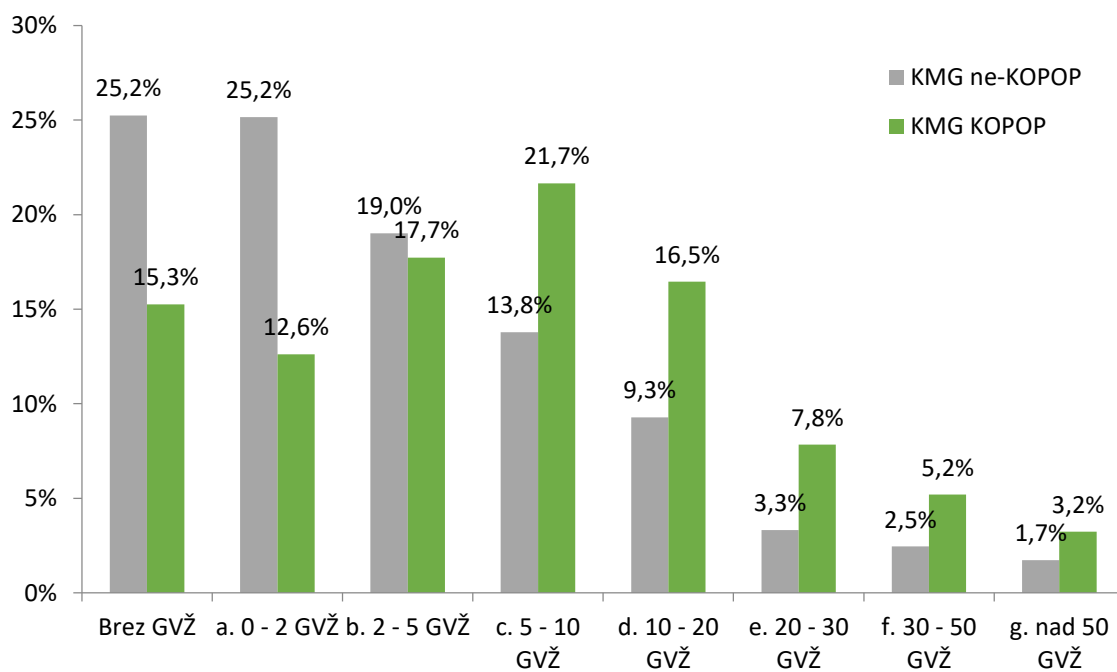
V okviru priprave poročila je bila narejena analiza kmetijskih gospodarstev, ki so imele v letu 2018 svoje površine vpisane v naravovarstvene operacije HAB, MET, KOS in VTR. Namen analize je bil, da ugotovimo lastnosti kmetijskih gospodarstev, ki se odločajo za vpis v omenjene operacije. Analiza je bila narejena na podlagi podatkov iz zbirne vloge za leto 2018.

KMG vključeni v naravovarstvene KOPOP operacije (2018):

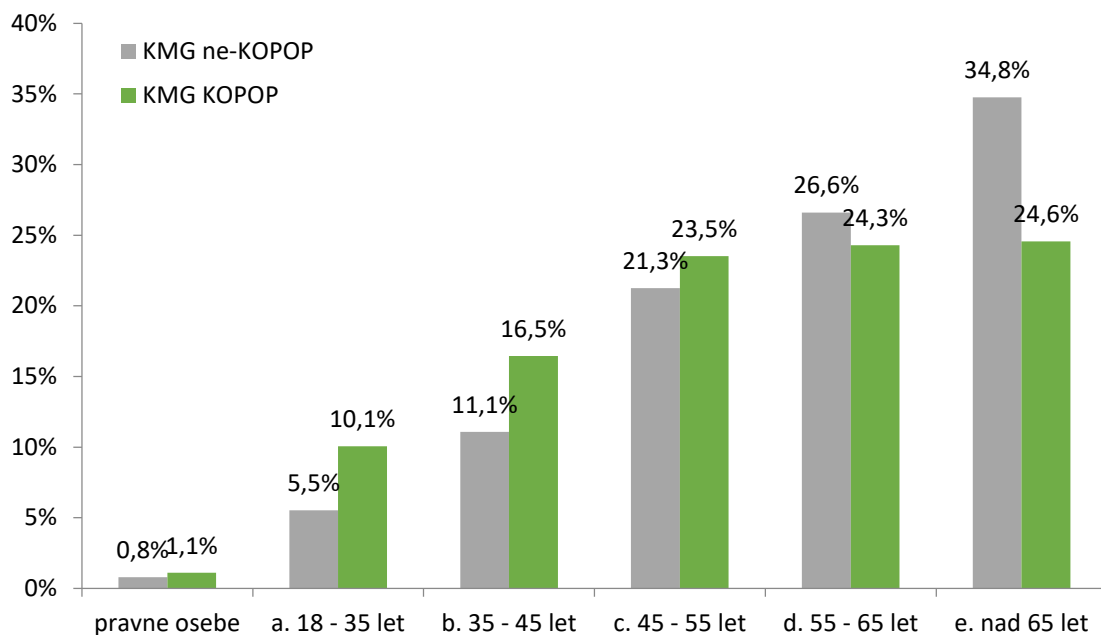
- število KMG: 1.150,
- kmetijska zemljišča v uporabi: 21.000 ha,
- povprečna površina kmetijskih zemljišč v uporabi: 20,36 ha (KMG, ki niso vključeni v KOPOP: 7,8 ha),
- delež površin trajnega travinja od vseh kmetijskih zemljišč v uporabi: 77,4 % (KMG, ki niso vključeni v KOPOP: 58,4 %),
- delež površin kmetijskih zemljišč v uporabi, ki se nahajajo znotraj območij Natura 2000: 72,6 % (KMG, ki niso vključeni v KOPOP: 20,5 %),
- povprečno št. GVŽ: 14,3 (KMG, ki niso vključeni v KOPOP: 8,5),
- delež GVŽ travojedih živali od vseh GVŽ: 96,1 % (KMG, ki niso vključeni v KOPOP: 88,8%),
- povprečna starost nosilca KMG: 54,3 let (KMG, ki niso vključeni v KOPOP: 58,7 let),
- povprečno izplačilo ukrepov (neposredna plačila, OMD, KOPOP, EK, DŽ): 11.227,48 € (KMG, ki niso vključeni v KOPOP: 3.443,32 €).

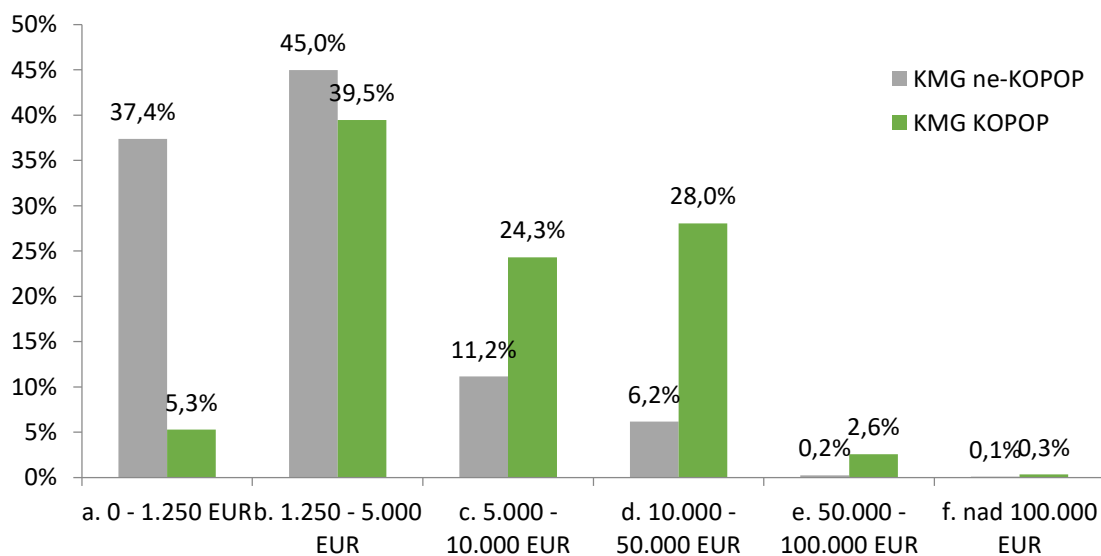
Slika 4: Porazdelitev deleža št. KMG po velikostnih razredih kmetijskih zemljišč v uporabi za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.

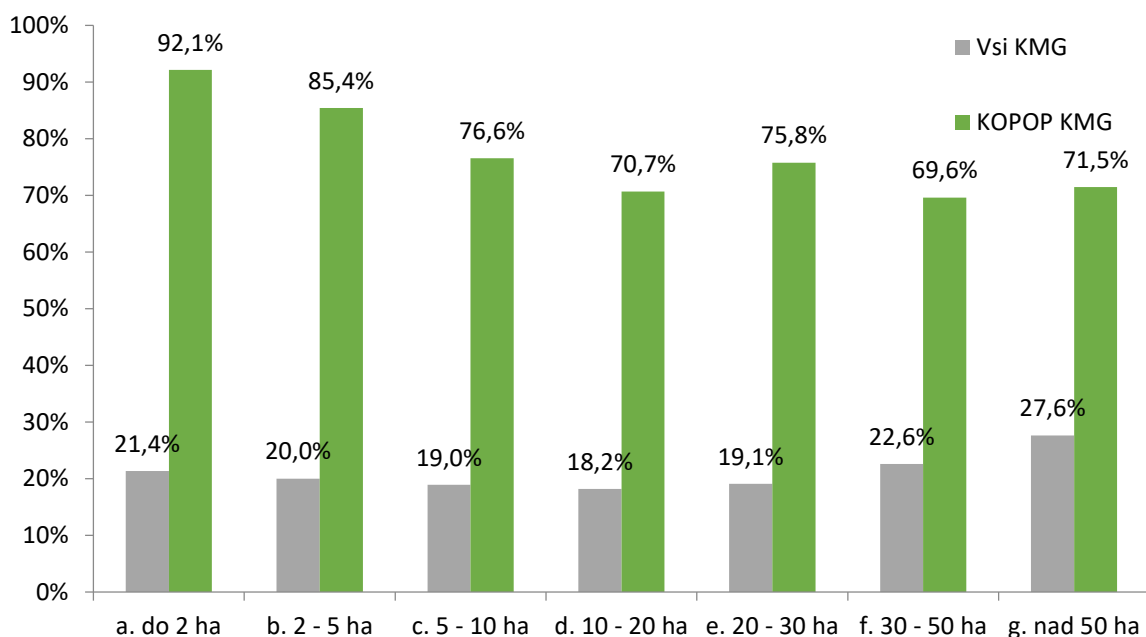
Slika 5: Porazdelitev deleža št. KMG po velikostnih razredih GVŽ za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.

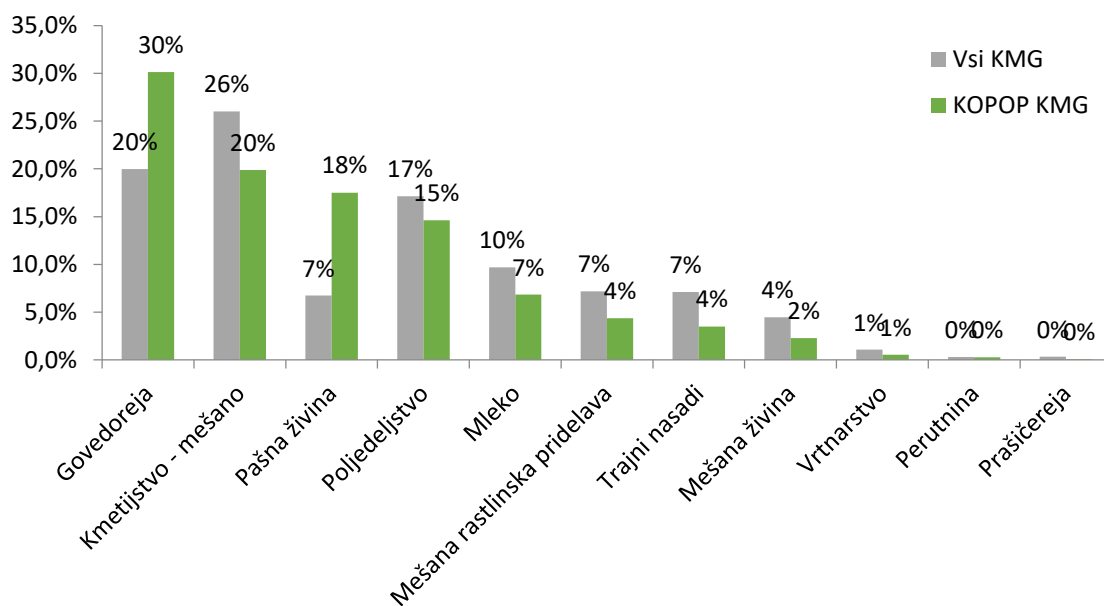
Slika 6: Porazdelitev deleža št. KMG po starostnih razredih nosilca KMG za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.

Slika 7: Porazdelitev deleža št. KMG po vrednostih IAKS izplačil (neposredna plačila, KOPOP, OMD, DŽ, EK) za KMG, ki niso vključeni v okoljske KOPOP ukrep in KMG, ki so vključeni v okoljske KOPOP ukrepe.

Slika 8: Porazdelitev deleža površin kmetijskih zemljišč v uporabi, ki se nahajajo znotraj N2k glede na velikostni razred kmetijskih zemljišč v uporabi.

Slika 9: Porazdelitev deleža št. KMG po tipih kmetij (glede na Standardni prihodek iz leta 2014)⁶.

Glede na prikazane rezultate ugotavljamo, da se za naravovarstvene operacije KOPOP odločajo nosilci kmetijskih gospodarstev, ki imajo v povprečju več kmetijskih površin v

⁶ Podatki so zaradi zastarelosti manj zanesljivi. Vir podatkov: Ocena standardnega prihodka kmetijskega gospodarstva in njegova uporaba za presojo ukrepov in učinkov kmetijske politike v okviru (CRP) Razvoj celovitega modela kmetijskih gospodarstev in povezanih podatkovnih zbirk za podporo pri odločanju v slovenskem kmetijstvu (V4-1423). Miroslav Rednak, Tina Volk, Barbara Zagorc, Ben Moljk, Maja Kožar. KIS. Ljubljana, 2016

uporabi in so mlajši od nosilcev kmetijskih gospodarstev, ki se v te operacije ne vključujejo. Delež površin imajo višji v prid travinju kot njivam, kar je sicer pričakovano, saj delež njihovih površin leži večinoma na območjih Natura 2000, kjer se kmetuje večinoma na travinju. Pri KMG-jih, ki se vpisujejo v naravovarstvene operacije KOPOP, gre torej za večje kmetije, ki v povprečju prejemajo tudi veliko višja izplačila. To potrjuje tudi višina GVŽ, ki je pri takšnih kmetijah višja od kmetij, ki v te KOPOP operacije niso vključene. Prav tako gre pri teh GVŽ večinoma za travojede živali. Glede na podatke Standardnega prihodka kmetij iz leta 2014 se KMG-ji, ki so vključeni v naravovarstvene KOPOP operacije po tipu kmetij razlikujejo predvsem v dveh kategorijah. Gre predvsem za govedorejske kmetije in kmetije s pašno živino. Zadnji podatki so sicer manj zanesljivi, saj temeljijo na podatkih o tipih kmetij iz leta 2014. V nadaljevanju smo na podlagi predstavljenih rezultatov podali oceno o številu potencialnih KMG, ki so primerna za vključitev v ciljne naravovarstvene KOPOP operacije. Podatki so pridobljeni na podlagi zbirne vloge oddane v letu 2018. Gre za kmetije, ki trenutno niso vpisane v naravovarstvene KOPOP operacije, ustrezajo pa vsem lastnostim tistih, ki so v tem obdobju bile vpisane. Takšnih KMG je nekoliko več kot 1.000 in imajo skupaj površin v Natura 2000 okrog 19.000 ha.

Ocena števila KMG, ki bi se lahko na novo vključili v naravovarstvene KOPOP operacije:

- Predpostavke:
 - obdelujejo več ali enako 5 ha KZU.
 - delež obdelovalnih površin v omrežju Natura 2000 je več kot 70 %,
 - starost nosilca je manj kot 60 let,
 - redi več kot 5 GVŽ,
 - razmerje travinja proti njivam na kmetiji je v prid travinju.
- Rezultat:
 - 1.088 KMG,
 - skupaj površin v omrežju Natura 2000: 19.000 ha.

Površine zgoraj omenjenih KMG bi lahko bile še posebej ciljane v vpis v naravovarstvene operacije KOPOP v prihodnjem obdobju, saj ustrezajo vsem lastnostim, ki jih imajo KMG, ki že kmetujejo sonaravno.

4 ANALIZA DOSEGANJA CILJEV PO PROGRAMU UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 V OBDOBJU 2015–2019

4.1 ANALIZA IZVEDENOSTI UKREPOV IN DOSEGANJE CILJEV PUN 2000 ZA SEKTOR KMETIJSTVO

Vseh ukrepov PUN 2000 za sektor kmetijstvo je 1.720. Razdeljeni so na sledeče varstvene ukrepe (Preglednica 9).

Preglednica 9: Pregled varstvenih ukrepov po PUN 2000 za sektor kmetijstvo

Varstveni ukrep po PUN 2000 za sektor kmetijstvo	Št.
Zagotoviti doseganje varstvenega cilja z izvajanjem PRP	1.341
Navzkrižna skladnost	198
Ohranjanje okoljsko občutljivega trajnega travinja (Uredba - Uradni list št. 2/15 in 13/15)	121
Vključiti varstveni cilj v letne programe vzdrževalnih del na hidromelioracijskih sistemih	11
Določiti ustrezen način vzdrževanja melioracijskih jarkov in vključiti varstveni cilj v letne programe vzdrževalnih del na hidromelioracijskih sistemih	10
Renaturirati	9
Raziskati kaj je primerna kmetijska raba za gnezditveni habitat, in kolikšna je njegova velikost	8
Vključiti varstveni cilj v letne programe vzdrževalnih del na vodotokih in jarkih	8
Sistemsko urediti mejne vrednosti za gnojilne načrte za plitvi kras	3
Povečati kontrolo izvajanja gnojilnih načrtov na celotnem območju Natura 2000	2
Povečati kontrolo izvajanja gnojilnih načrtov na celotnem območju Natura 2000 in v zaledju	2
Vključiti varstveni cilj v strategijo namakanja	2
Povečati kontrolo izvajanja gnojilnih načrtov na območju Natura 2000 Notranjski trikotnik in Nanoščica	1
Sistemsko urediti mejne vrednosti za gnojilne načrte	1
Vključiti varstveni cilj v dovoljenja za hidromelioracijska dela	1
Vključiti varstveni cilj v načrte hidromelioracijskih del	1
Vzpostaviti letne programe vzdrževalnih del na hidromelioracijskih sistemih	1
Skupna vsota	1.720

Izvedenost ukrepov: Navzkrižna skladnost

V okviru izvajanja navzkrižne skladnosti ukrepi v preglednici 6.1 PUN 2000 predstavljajo 12 % vseh ukrepov znotraj prilagojene kmetijske prakse (198 vrstic v PUN 2000). Odgovorni nosilec za ta ukrep je MKGP (ARSKTRP), k doseganju varstvenih ciljev pa prispevata sektorska ukrepa dobri kmetijski pogoji in standard za krajinske značilnosti. Sistem navzkrižne skladnosti zajema predpisane zahteve ravnanja PZR 2: Ohranjanje prosto živečih ptic – Izvajanje direktive o ohranjanju prosto živečih ptic (v nadaljevanju: PZR 2) in PZR 3: Ohranjanje naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst – Izvajanje direktive o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (v nadaljevanju: PZR 3). Vsa pravila z zvezi z navzkrižno skladnostjo morajo izpolnjevati upravičenci, ki prejemajo neposredna plačila. Minimalne zahteve ravnanja v okviru navzkrižne skladnosti veljajo tudi za območja Natura 2000, še posebej predpisani zahtevi ravnanja PZR 2 in PZR 3, kjer gre za minimalne zahteve, ki jih morajo izpolnjevati vsi kmeti. Za izpolnitev teh zahtev je potrebno enkrat letno do 15. 10. tekočega leta pokositi travnike, pri čemer pa mulčenje ni dovoljeno. S tem kmetje zagotovijo vzdrževanje habitata (preprečujejo zaraščanje) za ptice in druge prostoživeče živali. V okviru PZR 2 morajo paziti še na čas, ko lahko redčijo in obrezujejo mejice. To opravilo lahko izvajajo samo v dovoljenem času, takrat ko ptice ne ležejo jajc in ne skrbijo za mladiče. Zraven sistema predpisanih zahtev ravnanja navzkrižna skladnost vsebuje tudi predpise dobrega kmetijskega in okoljskega stanja zemljišč (DKOS). Za izvajanje PUN 2000 je predvsem pomemben DKOS 7 - OHRANJANJE KRAJINSKIH ZNAČILNOSTI. Ključni deli zahtev DKOS 7 so:

- Na kmetijskih površinah kmetijskega gospodarstva se ohranjajo krajinske značilnosti. (Dober gospodar ohranja krajinske značilnosti na svojem gospodarstvu. Pri tem upošteva Nacionalne smernice za krajinske značilnosti, ki so objavljene na spletnem mestu Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in v katerih so določeni posamezni tipi krajinskih značilnosti in način njihovega vzdrževanja. V okviru ohranjanja krajinskih značilnosti se ohranjajo sledeči krajinski elementi: pasovi vegetacije ob vodotokih; manjše vodne prvine; suhozidi; terase; skupine oljčnih dreves v območjih, kjer uspevajo oljke; posamezna drevesa (naravna vrednota); drevesa v liniji (naravna vrednota); skupine dreves (naravna vrednota); balvani in skalni osamelci (naravna vrednota)).
- Na kmetijskih površinah se izvajajo ukrepi za omejitev širjenja tujerodnih rastlin z invazivnim potencialom. Kmetje morajo na celotnem kmetijskem gospodarstvu izvajati ukrepe za omejitev širjenja tujerodnih vrst z invazivnim potencialom. Ti ukrepi vključujejo odstranjevanje s puljenjem, košnjo, pašo, preoravanjem ali druge načine za preprečevanje njihovega širjenja. Seznam tujerodnih vrst z invazivnim potencialom, na katere se zahteva nanaša: rudbekija/deljenolistna

rudbekija (*Rudbeckia laciniata*), kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*), orjaška zlata rozga (*Solidago gigantea*), enoletna suholetnica (*Erigeron annuus*) in ambrozija/pelinolistna žvrklja (*Ambrosia artemisifolia*).

- Izkrčitev in obrezovanje ter redčenje mejic in dreves ni dovoljeno v času od 1. marca, oziroma v primeru, da še niso olistana, od olistanja mejic ali dreves do 1. avgusta. (ozaveščen gospodar ne posega v mejice in drevesa v času gnezdenja ptic, saj s tem prispeva k raznovrstnosti živalskih vrst v svojem okolju, ne dela nepotrebne škode in ohranja zavetje vrstam, ki uničujejo škodljivce na njegovih površinah).

Izpolnjevanje zahtev navzkrižne skladnosti se preverja z upravnimi pregledi in na terenu s pregledi na kraju samem. Pri pregledu na kraju samem se preveri izpolnjevanje 161 zahtev: 13 sklopov predpisanih zahtev ravnanja (PZR) in 7 sklopov dobrega kmetijskega in okoljskega stanja zemljišč (DKOS). Na območjih Natura 2000 se predvsem preverja izvajanje zahtev – PZR 2, PZR 3 in DKOS 7: Ohranjanje krajinskih značilnosti. Pri tem velja, da AKTRP v zvezi z zahtevami in standardi, za katere je odgovoren, opravi preglede na kraju samem pri vsaj 1 % skupnega števila upravičencev. V praksi je ta odstotek nekoliko višji, saj so drugi ukrepi podvrženi višjemu deležu kontrole in je del teh ukrepov vezan tudi na zahteve navzkrižne skladnosti. Čeprav je le del KMG podvržen kontroli, smatramo, da se zahteva navzkrižne skladnosti izvaja.

Sistem sankcij, kontrol, zmanjšanja ali izključitev plačil SKP se izvaja v skladu z integriranim administrativnim in kontrolnim sistemom (v nadaljevanju: IAKS) in navzkrižno skladnostjo. Za izvajanje IAKS in navzkrižne skladnosti je v Sloveniji pristojna Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja (ARSKTRP), ki je akreditirana plačilna agencija iz prvega odstavka 7. člena Uredbe 1306/2013/EU. Kontrolni sistem in zmanjšanje ali izključitev plačil v zvezi z navzkrižno skladnostjo izvaja ARSKTRP v skladu s členi 65 do 75 Uredbe (EU) št. 809/2014 in členi 37 do 41 Uredbe (EU) št. 640/2014. ARSKTRP s pristojnimi organi za preverjanje izvajanja predpisov, ki se upoštevajo pri izpolnjevanju pogojev za navzkrižno skladnost, sklene protokole, na podlagi katerih ji navedeni pristojni organi pošljejo podatke o ugotovitvah nadzora. Izmenjava podatkov med Kmetijsko inšpekcijo in ARSKTRP prav tako poteka na podlagi protokola. Poudariti je treba, da gre pri sistemu sankcij za paralelne sisteme navzkrižne skladnosti in plačil t.i. I. ter II. stebra SKP, pri čemer se ugotovitve kršitev pri navzkrižni skladnosti odražajo na plačilih I. in II. stebra.

Predpisane zahteve iz Uredbe o navzkrižni skladnosti, ki se preverjajo administrativno, so:

- na kmetijskem gospodarstvu letni vnos dušika iz živinskih gnojil ne presega 170 kg N/ha kmetijskih površin;
- sporočanje premikov v Centralni register prašičev (CRP), kot je predpisano;

- pravočasnost označitve ter priglasitve označitve in premikov govedi (CRG);
- sporočanje premikov v Centralni register drobnice (CRD), kot je predpisano.

Predpisane zahteve iz Uredbe o navzkrižni skladnosti, ki se preverjajo na kraju samem, so:

V okviru kontrole navzkrižne skladnosti na kraju samem se preveri stanje na celotnem kmetijskem gospodarstvu. Preverja se izpolnjevanje zahtev navzkrižne skladnosti 13-tih sklopov predpisanih zahtev ravnanja (PZR) in 7 sklopov standardov (DKOS):

PZR 1: varstvo voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijskih virov: izvajanje "nitratne direktive" (Direktiva Sveta 91/676/EGS);

DKOS 1: varovalni pasovi ob vodotokih: zaščita vodnih virov pred onesnaževanjem in odplakami;

DKOS 2: vodno dovoljenje za namakanje: upravljanje z vodnimi viri za namakanje. Kadar je za uporabo vode za namakanje potrebno dovoljenje, ravnanje v skladu s postopki za dodelitev dovoljenja;

DKOS 3: zaščita podtalnice pred onesnaževanjem: zaščita podzemne vode pred onesnaževanjem: prepoved neposrednega izpusta v podzemno vodo in ukrepi za preprečevanje posrednega onesnaževanja podzemne vode z izpustom v tla in pronicanjem skozi tla nevarnih snovi, navedenih v Prilogi k Direktivi 80/68/EGS v različici, ki je veljala na zadnji dan njene veljavnosti, kar zadeva kmetijsko dejavnost;

DKOS 4: minimalna talna odeja: zagotavljanje minimalne talne odeje v skladu z običajnimi načini kmetovanja z vidika preprečevanja različnih oblik degradacije tal in slabšanja strukture tal;

DKOS 5: minimalno upravljanje zemljišč (erozija): minimalno upravljanje zemljišč, ki odraža specifične pogoje, za omejitev erozije na površinah;

DKOS 6: vzdrževanje ravni vsebnosti organske snovi v tleh: vzdrževanje ravni vsebnosti organskih snovi v prsti z ustreznimi praksami, vključno s prepovedjo sežiganja ornih strnišč, razen zaradi zdravstvenega varstva rastlin;

PZR 2: ohranjanje prosto živečih ptic: izvajanje direktive o ohranjanju prosto živečih ptic (Direktiva 2009/147/ES);

PZR 3: ohranjanje naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst: izvajanje direktive o habitatih (Direktiva Sveta 92/43/EGS) ;

DKOS 7: ohranjanje krajinskih značilnosti: ohranjanje krajinskih značilnosti, vključno, kadar je to ustrezno, z živimi mejami, ribniki, jarki, drevesi v vrsti, skupini ali posamično, omejk,

ozarami in terasami, vključno s prepovedjo rezanja žive meje in sekanja dreves v času razmnoževanja in vzreje mladičev pri ptičih in morda ukrepi za odvrčanje invazivnih rastlinskih vrst;

PZR 4: varnost živil in krme: obravnava določene člene Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta EU 178/2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane, pri čemer določa postopke ravnanja s hrano oz. proizvodi iz primarne proizvodnje;

PZR 5: zdravstveno varstvo ljudi in živali: pravilna uporaba zdravil in postopkov pri ravnanju z obolelimi živalmi;

PZR 6: identifikacija in registracija prašičev: izvajanje določb direktive o identifikaciji in registraciji prašičev (Direktiva 2008/71/ES);

PZR 7: identifikacija in registracija govedi: izvajanje določb uredbe in direktive o identifikaciji (označevanju) in registraciji goveda (Direktiva 64/432/EGS in Uredba Sveta (ES) št. 820/97);

PZR 8: identifikacija in registracija ovc in koz: izvajanje določb direktive o identifikaciji in registraciji drobnice (Direktiva sveta 91/68/EGS);

PZR 9: preprečevanje širjenja TSE: izvajanje določb uredbe Evropskega parlamenta in Sveta (ES) št. 999/2001 o določitvi predpisov za preprečevanje, nadzor in izkoreninjenje nekaterih transmisivnih spongiformnih encefalopatij;

PZR 10: pravilna uporaba fitofarmaceutskih sredstev: pravilna uporaba registriranih fitofarmaceutskih sredstev;

PZR 11: dobrobit telet: izvajanje direktive o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet (Direktiva Sveta 2008/119/ES);

PZR 12: dobrobit prašičev: izvajanje direktive o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev (Direktiva Sveta 2008/120/ES);

PZR 13: dobrobit rejnih živali: izvajanje direktive o zaščiti rejnih živali (Direktiva 98/58/ES).

Izvedenost ukrepov: Ohranjanje okoljsko občutljivega trajnega travinja

Rabe kmetijskih površin se v skladu z veljavnimi predpisi urejajo na ravni EU z uredbami, ki določajo vzpostavitev pravil za neposredna plačila in z navzkrižno skladnostjo. Ukrep Skupne kmetijske politike, ki se v obdobju 2014 – 2020 izvaja v okviru I. stebra je Zelena komponenta. Slednja obsega 3 tipe ukrepov med katerimi je za ohranjanje biotske pestrosti najbolj pomembno ohranjanje OOTT. Na območjih Natura 2000 je to varstveni ukrep, ki po številu predstavlja 7 % vseh ukrepov znotraj prilagojene kmetijske prakse. Vsi ukrepi imajo kot odgovornega nosilca naveden MKGP (ARSKTRP). Območja OOTT so bila določena v

skladu z nacionalnimi merili na tistih območjih Natura 2000, kjer se hkrati pojavljata vsaj dve vrsti z oceno slabega stanja ohranjenosti. Kot izjemo po Evropski uredbi, pa to izjemo ne rabijo upoštevati ekološki kmetje, ki jim je dovoljena preoravanje trajnih travnikov, kjer velja zahteva v kolikor ni drugače predpisano z državnimi predpisi. Tukaj je potrebno izpostaviti, da območja OOTT zajemajo 28 % travinja na območjih Natura 2000, saj na podlagi nacionalnih meril niso bila vsa območja Natura 2000 zajeta v izvajanje zahteve. Prav tako velja prepoved le za tiste KMG, ki vlagajo zbirno vlogo. Kmetje izven sistema SKP niso povrženi kontrolam izvajanja OOTT. Nadzor izvajanje OOTT poteka v obliki administrativne kontrole in kontrole na kraju samem v skladu z EU predpisi (Uredba (EU) št. 1307/2013, Uredba (EU) št. 1306/2013, Uredba (EU) št. 640/2014) in smernicami Evropske komisije. Administrativno se preverja prijava vrste kmetijskega zemljišča na zbirni vlogi s slojem OOTT in stanjem v LPIS (identifikacijski sistem za kmetijske parcele). Kontrola na kraju samem za tekoče subvencijsko leto zajame 5 % upravičencev, ki imajo obveznost OOTT in 3 % tistih upravičencev, ki so kot izjeme izvzeti iz obveznosti OOTT, 100 % pa se preverjajo vsa KMG, ki imajo obveznost vzpostavitve trajnega travinja zaradi kršitve OOTT v preteklem letu. Izvede se tako, da se preverja, ali je bilo prijavljeno zemljišče OOTT preorano ali spremenjeno v drugo rabo, prav tako so upravljavci kmetijskih zemljišč dolžni prijaviti vse kmetijske površine, ki jih obdelujejo. Čeprav je le del KMG podvržen kontroli smatramo, da se zahteva prepovedi preoravanja izvaja.

Izvedenost ukrepov: Ukrepi vezani na hidromelioracijska dela

Ukrepi, ki sicer doprinesejo le 1 % vseh ukrepov, so zaradi večjega vpliva lahko zelo pomembni, saj vplivajo na izvedbo vzdrževalnih del na hidromelioracijskih sistemih in vodotokih in jarkih (predvsem prilagojeno čiščenje melioracijskih jarkov in kanalov). V tem postopku se določita tako obseg kot tudi potek del, ki ne poslabšata stanja Natura 2000 vrst in habitatnih tipov. Presoja se izvede preko izdaje naravovarstvenega mnenja in kjer je bil postopek izveden, je bil izveden tudi ukrep iz PUN. Do konca leta 2019 je izvedenih ukrepov 25 od skupno 32. V letne programe hidromelioracijskih del in vzdrževanja jarkov je večinoma bilo vključeno prilagojeno vzdrževanje jarkov, ki ustreza ekološkim potrebam vrst. Odgovorni nosilec ukrepov je večinoma Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije oz. drugi upravljavec hidromelioracijskih sistemov.

Izvedenost ukrepov: Ukrep - raziskati kaj je primerna kmetijska raba za gnezditveni habitat, in kolikšna je njegova velikost

Ukrep se nanaša na ptico pribo (*Vanellus vanellus*) na treh območjih Natura 2000 (Črete, Drava in Ljubljansko barje). Nosilca za ukrep ni navedenega, prav tako je pod financiranje navedeno projektno financiranje. Sistemski ukrep za izvedbo ukrepa je M16: *Sodelovanje*. Kljub številnim razpisom za podukrep M16.5 ni bilo odobrenega projekta z zapisanim ukrepom PUN 2000. Prijava na zadnji razpis se je zaključila 9. junija 2020, vendar projekti še niso bili izbrani v času priprave tega poročila. Takšnih ukrepov je osem in niso bili izvedeni.

Pri tem moramo poudariti, da za ukrep ni predpisanega odgovornega nosilca. MKGP je v okviru izvajanja PRP objavilo več razpisov za ukrep M16. V prihodnjem PUN 2000 predlagamo, da se ukrepi, ki se nanašajo na financiranje iz projektov bolje pripravijo, da bi lahko bili izvedeni. Izvedba ukrepa je namreč odvisna zgolj od prijaviteljev, ki pa ni nujno, da bodo na predlagan ukrep M16 prijavili projekte vezane na PUN 2000. Ukrepi, ki so bili do sedaj sofinancirani so:

Odobreni pilotni projekti na podukrepu 16.5: Okolje in podnebne spremembe:

- Preizkus dvostopenjskega izvajanja ukrepa VTR,
- Izboljšanje gnojevke z uporabo biooglja za zmanjšanje njenega okoljskega vpliva,
- Vpeljava pridelave ohranjevalnih semenskih mešanic za obnovo degradirane travne ruše na območju Športnega centra Pokljuka.

Odobreni projekti EIP na podukrepu 16.5: Okolje in podnebne spremembe iz PRP 2014-2020 v okviru tematike kmetijstva kot podpora naravovarstva oziroma ohranjanje biotske raznovrstnosti preko ustreznega načina kmetovanja:

- Sadjarji za opraševalce in opraševalci za sadjarje,
- Travniški sadovnjaki avtohtonih in tradicionalnih slovenskih sort kot podpora biotske pestrosti in ohranjanja tradicionalnega kulturnega vzorca slovenskega podeželja.

Izvedenost ukrepov: Ukrepi renaturacije

Tudi ukrepi renaturacij nimajo predpisanega odgovornega nosilca in se nanašajo na izvedbo projektov na podlagi ukrepa Sodelovanja (M16). Ukrepi se nanašajo na razvitje rabe, ki bi preprečevala zaraščanje (npr. paša koz, požiganje) na območju Breginjskega stola in Julijcev. Menimo, da ukrep požiganje ni primeren in je v nasprotju z naravovarstvenimi smernicami razvoja predvidenih območij, zato predlagamo spremembo ukrepa v PUN 2000. Ocene izvedenosti zato nismo ovrednotili.

Izvedenost ukrepov: Ukrepi vezani na gnojenje

Ukrepi vezani na gnojenje se nanašajo na povečanje kontrole izvajanja gnojilnih načrtov in sistemske ureditve mejnih vrednosti gnojilnih načrtov. Ureditev mejnih vrednosti je vezana na cilj ukrepa: ob minimalnih pretokih vtočnih vod in izvira/izvirih nivo nitratov do 10 mg/l, nivo pesticidov kot v pitni vodi. Takšnih ukrepov po PUN 2000 je devet in predstavljajo manj kot 1 % vseh ukrepov PUN kmetijskega sektorja. Obvezna priprava gnojilnih načrtov je bila predpisana za kmetijska gospodarstva, ki uveljavljajo plačilo za ukrep KOPOP oz. ukrep EK. Gnojilni načrt je namreč eden izmed delov programa aktivnosti kmetije. Pri izdelavi gnojilnega načrta morajo upravičenci upoštevati naslednje:

Gnojilni načrt mora biti petleten in izdelan na podlagi analize tal, ki ni izdelana pred 1. januarjem 2016. Na gnojilnem načrtu mora biti naveden datum izdelave gnojilnega načrta in ne le datum, ko je bil natisnjen. Analiza tal mora biti izdelana vsaj za naslednje parametre: P, K in organska snov. Priporočena pa je tudi izdelava analize pH tal. Za travinje analiza tal na organsko snov ni potrebna. Na analizi tal morajo biti navedeni vsi GERKi, za katere je izdelana. Iz analize tal mora biti razvidno, kdo je le to izdelal in datum analize tal. Obstoječe analize tal, ki so še veljavne, morajo vsebovati vse zgoraj navedene zahtevane podatke. V nasprotnem primeru jih je treba dopolniti z manjkajočimi podatki. Manjkajoče GERK na analizah tal lahko dopiše kmetijsko svetovalna služba, medtem ko manjkajoče parametre lahko dopolni le laboratorij, ki je izdelal prvotno analizo tal. Gnojilni načrti so podvrženi 5 % kontroli na kraju samem, ki je predpisana z evropsko uredbo. Samo povišanje stopnje kontrole ni izvedljivo, zato ukrep kot je bil zapisan v PUN 2000 ni veljaven.

Od leta 2020 kmetijskim gospodarstvom, ki so vključeni le v izvajanje operacij *Posebni traviščni habitati, Traviščni habitati metuljev, Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov, Steljniki in Ohranjanje mejic*, analize tal in gnojilnega načrta ni potrebno več izdelati. To je rezultat prilagajanja izvajanja SKP, da bi dosegli višji vstop v ciljne Natura KOPOP operacije.

Izvajanje gnojenja bi bilo bolj smiselno kot ukrep kmetijstva naslavljeni preko kmetijske in okoljske inšpekcije. Kmetijska inšpekcija nadzoruje izvajanje zakonov in ustreznih podzakonskih aktov, izdanih na podlagi teh zakonov, na področju kmetijstva. Ena izmed osnovnih nalog inšpekcije je varstvo kmetijskih zemljišč pred nenamensko rabo in onesnaženjem ter v odnosu do okolja. Hkrati z omenjenimi nalogami Kmetijska inšpekcija daje poseben poudarek nadzoru pogojev dobre kmetijske prakse pri gnojenju in pravilni rabi fitofarmaceutskih sredstev na vodovarstvenih območjih ter spoštovanju načel varovanja okolja, še posebej ko gre za rabo živinskih gnojil in urejenosti skladiščnih kapacitet. Preverja se tudi status dobrega gospodarja pri obdelanosti kmetijskih zemljišč. V luči izvajanja ohranitvenih ukrepov inšpekcija izvaja nadzor nad lastniki oz. upravljavci zemljišč z nadzorom izvajanja v okviru Zakona o kmetijskih zemljiščih (Uradni list RS, št. 71/11 – uradno prečiščeno besedilo, 58/12, 27/16, 27/17 – ZKme-1D in 79/17), in sicer da se:

- kmetijskih zemljišč ne onesnažuje in se zagotavlja njihova trajna rodovitnost;
- kmetijska zemljišča obdelujejo v skladu s predpisi in se ne zaraščajo;
- kmetijska zemljišča uporabljajo v skladu z njihovim namenom.

Obvezna priprava gnojilnih načrtov pa bi bila lahko tudi sestavni del okrepljene pogojenost kot osnova (baseline) v prihodnjem obdobju SKP.

V okviru sistemske ureditve mejne vrednosti za gnojilne načrte je bilo MKGP seznanjeno s strokovno študijo o mejni vrednosti 9,2 NO₃/l podzemne vode za standard kakovosti podzemne vode v habitatu človeške ribice (*Proteus anguinus*), ki je še neškodljiva za to vrsto

(Kolar B., 2017). Največji vir potencialnega onesnaženja podzemne vode z nitrati predstavlja kmetijstvo, neustrezno očiščene komunalne odpadne vode ter lokalno, neustrezno vzdrževano kanalizacijsko omrežje (ARSO, 2019).

V Sloveniji na nekaterih merilnih mestih spremljamo kakovost vode zaradi človeške ribice. Rezultati meritev so pokazali, da glede na vsebnosti nitrata merilna mesta Malenščica, Dobličica, Krupa, Obrh, Rinža in Jevšenik dosegajo dobro stanje. Na merilnem mestu Metliški obrh je bila vsebnost nitrata občasno presežena, v letih 2012 in 2017 je povprečna vrednost presegala tudi predlagano mejno vrednost. Merilna mesta Otovski in Pački breg ter Vir pri stični pa kažejo slabo stanje glede na predlagano mejno vrednost. Ocena na podlagi omenjene študije je neuradna, saj ugotovitve študije še niso bile prenesene v veljavno zakonodajo, ki bi poleg mejne vrednosti predpisovala tudi način izvajanja monitoringa in vrednotenja rezultatov (ARSO, 2019).

Do ocene izvedenosti ukrepov se težko opredelimo, saj so ukrepi po našem mnenju zastavljeni napačno. Ukrepi so bili namreč vezani večinoma na povečanje kontrole izvajanje gnojilnih načrtov. Ni jasno kako bi povečana kontrola vplivala na izboljšanje življenjskih pogojev človeške ribice. Rezultati monitoringa nitratov v podzemni vodi na nekaterih merilnih mestih kažejo na povišane vrednosti nitratov, kar vpliva negativno na človeško ribico. Kolar B. (2018) je zapisal, da bi za ustrezno varstvo človeške ribice pred nitrati bilo potrebno storiti sledeče:

- Upoštevanje vrednosti 9,2 mgNO₃ - /L za nitrate v podzemni vodi kot ciljno mejno vrednost za ugodno kemijsko stanje habitata človeške ribice.
- Sprejem ustrezne subvencijske politike na področju kmetijstva, ki bo vzpodbujala dobro kmetijsko prakso na področju gnojenja ter kaznovala zlorabe,
- Evidentiranje količine in časa uporabe organskih gnojil na KMG za posamezne kmetijske površine ter poostren nadzor nad evidencami uporabe/oddaje gnoja in gnojevke na KMG na ranljivih območjih. Nadzor naj ne velja le za KMG v okviru programov KOPOP in EK, temveč za vsa KMG na območju, ki poseljujejo populacije človeške ribice.
- Stalni nadzor nad ustreznostjo gnojnih jam, gnojišč ter iztokov le teh v okolje.
- Vključitev deležnikov in uporabnikov prostora v evidentiranje virov emisij nitrata (izcejanje iz deponij gnoja na prostem, iztoki iz gnojnih jam, iztoki kanalizacije ali nelegalno ponikanje odpadnih voda).
- Nadzor nad ponikanjem neočiščenih odpadnih voda in ponikanjem slabo očiščenih odpadnih voda iz čistilnih naprav. Tak nadzor je potreben zlasti na napravah, ki ne zagotavljajo terciarnega čiščenja oziroma ne zagotavljajo kvalitete vode, ki bi ob

ostalnih ustreznih parametrov omogočala zagotavljanje emisij v okviru predlagane mejne vrednosti za nitrat za človeško ribico.

Ukrepi bi morali biti v prihodnje bolj ciljno naravnani in se bi morali naslavljeni vse grožnje in pritiske, ki negativno vplivajo na človeško ribico. Smiselno bi bilo, da bi za varstvo človeške ribice vzpostavili operacije v okviru ukrepa KOPOP ali podobnega ukrepa. Tekom priprave tega poročila je v nastajanju tudi nova zakonodaja, ki bo podrobneje opredelila pripravo gnojilnih načrtov zato predlagamo, da se novi PUN uskladi s spremenjeno zakonodajo.

Izvedenost ukrepov: Vključiti varstveni cilj v strategijo namakanja

Strategija namakanja se v Sloveniji udejanja v okviru Načrta razvoja namakanja in rabe vode za namakanje v kmetijstvu v Republiki Sloveniji do leta 2020 in Programa ukrepov za izvedbo načrta razvoja namakanja in rabe vode za namakanje v kmetijstvu v Republiki Sloveniji do leta 2020. V okviru PUN 2000 se ukrep pojavi le 2 krat in se nanaša na določitev naravovarstvenih smernic na območju reke Krke in reke Vipave. Pri reki Vipavi piše, da se mora zagotoviti zadosten pretok vode. V omenjenem dokumentu ni eksplicitno zapisano kakšen mora biti zadosten pretok vode na območju Natura 2000 Dolina Vipave, vendar pa je zapisano, »da medtem ko vodotoki z nizkovodnimi razmerami v poletnih mesecih (Vipava, Krka, Dragonja in Rižana) načeloma ne omogočajo odvzema večjih količin vode za namakanje, zato je na teh območjih dovoljen odzem vode za ta namen le pri visokih pretokih, ter se priporoča zadrževanje vode v vodnih zbiralnikih.« Prav tako je za odvzeme vode za namakanje potrebno pridobiti vodno dovoljenje, v katerem je potrebno opredeliti ekološko sprejemljivi pretok. Zato menimo, da se je ukrep zadosten pretok vode na reki Vipavi izvedel oz. se izvaja. Za območje Krka s pritoki je v PUN 2000 zapisano: »brez nadaljnjih odvzemov vode na pritokih reke Krke«, v Načrtu razvoja namakanja pa je zapisano: »Za ugotovitev sprejemljivosti dodatnih odvzemov vode iz reke Krke, je potrebno opraviti celovit pregled že obstoječih obremenitev reke in obstoječih odvzemov.« Oba ukrepa po PUN 2000 tako smatramo za izvedena.

Izvedenost ukrepov: Zagotoviti doseganje varstvenega cilja z izvajanjem PRP

Za izvajanje nadstandardnih oblik kmetovanja, ki prispevajo k doseganju varstvenih ciljev pa so kmetom na voljo ukrepi PRP. To je še vedno najpomembnejši način usmerjanja kmetijske dejavnosti v trajnostne oblike kmetovanja in obsega 77 % vseh ukrepov znotraj prilagojene kmetijske prakse (1.341 vrstic PUN). Ukrepi so naštetih v preglednici 10.

Preglednica 10: Pregled sektorskih ukrepov doseganje varstvenega cilja z izvajanjem PRP po PUN 2000 za sektor kmetijstvo.

Sektorski ukrep po PUN 2000 za sektor kmetijstvo	Št.
HAB_KOS: Košnja/paša ni dovoljena do 30.6.	576
HAB_KOS: Košnja/paša ni dovoljena do 30.6. (v okolici)	133
HAB_MRVA: Spravilo mrve s travinja	126
HAB_NPAS: nepokošeni pasovi	53
KRA_CRED, KRA_PAST: Planinska paša	88
KRA_GRB: Grbinasti travniki	1
KRA_MEJ: Ohranjanje mejic	60
KRA_OGRM, KRA_VARPA, KRA_VARPP: varovanje črede pred zvermi	14
KRA_VTSA: Visokodebelni travniški sadovnjaki	17
MET_KOS: Košnja/paša ni dovoljena med 15.6. in 15.9.	52
MET_MRVA: Spravilo mrve s travinja	19
MET_NPAS: nepokošeni pasovi	26
STE_KOS: Košnja/paša ni dovoljena do 25.8.	4
STE_NPAS: nepokošeni pasovi	3
VOD_ZEL, VOD_FFSV: Vodni viri	25
VTR_KOS: Košnja ni dovoljena pred 1.8.	30
VTR_NPAS: nepokošeni pasovi	6
M11: ekološko kmetovanje	89
M16: sodelovanje	11
(prazno)	8

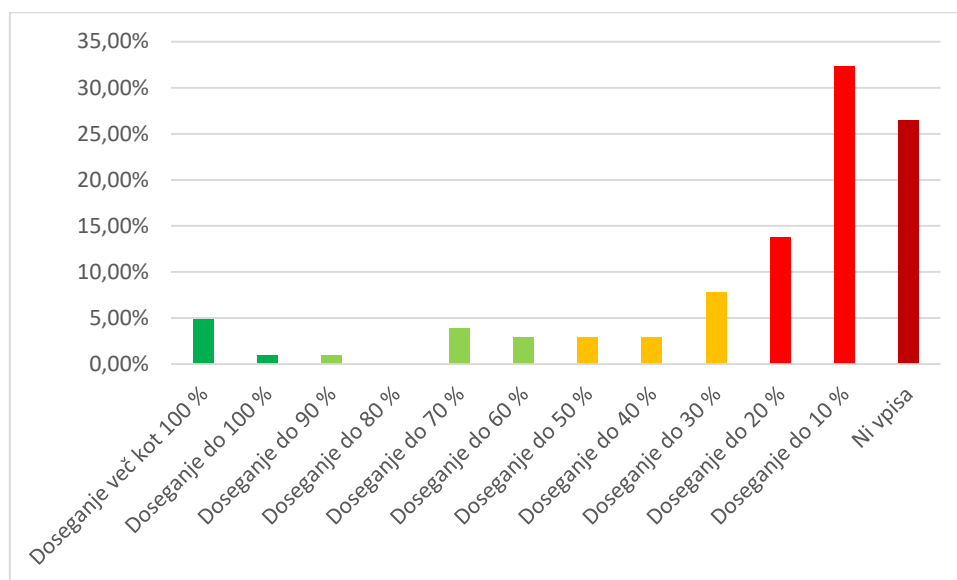
Izvedenost sektorskih ukrepov PRP: Ukrepi KOPOP

Pri pregledu sektorskih ukrepov, ki so vezani na izvajanje PRP je največ zahtev vezanih na izvajanje ukrepov KOPOP (1233). V PUN 2000 so ukrepi prilagojene kmetijske rabe, ki zagotavljajo ugodno stanje ohranjenosti vrst in habitatov ter so predmet vključitve v ustrezne KOPOP operacije, določeni za posamezna ali skupino območij Natura 2000 v prilogi 6.1 »Cilji in ukrepi« PUN. Območje izvajanja vsake od navedenih zahtev je celota ali del cone vrste oziroma habitatnega tipa.

Izpolnjevanje predpisanih pogojev operacij ukrepa KOPOP se preverja z upravnimi pregledi in s pregledi na kraju samem. Pri pregledu na kraju samem kontrolor pregleda KMG, preveri ustrezno zahtevano dokumentacijo, izpolnjevanje pogojev in prijavljene površine (pregledajo in izmerijo se vse kmetijske površine, na katerih se v tekočem letu uveljavlja vsaj en zahtev). Kontrolni vzorec za preglede na kraju samem, ki se opravijo vsako leto, zajema vsaj 5 % vseh upravičencev, ki zaprosijo za ukrepe za razvoj podeželja.

Ukrepi: HAB, MET, VTR, STE

Kjer je to potrebno, je za KOPOP operacijo določena ciljna vrednost v posebni prilogi 6.3 »Ciljne površine KOPOP«. Takih ukrepov je 60 % od vseh kmetijskih ukrepov (1.028 vrstic v PUN 2000) in se nanašajo na obvezne zahteve operacij HAB_KOS, MET_KOS, VTR_KOS in STE_KOS, skupno pa se nanašajo na doseganja vpisa na 24.495 ha. Za analizo PUN je bilo pregledano, v kakšni meri so te ciljne vrednosti na posameznem območju Natura 2000 dosežene glede na velikost cone, določene v prilogi 6.1 PUN. Ocene na sliki 10 so bile podane po 10 % kategorizaciji območij glede na doseganje ciljev.

Slika 10: Doseganje ciljnih vrednosti zahtev KOPOP operacij (HAB_KOS, MET_KOS, VTR_KOS in STE_KOS) (PUN 6.3 »Ciljne površine KOPOP«) PUN 2015 – 2020 za posamezna območja N2k v letu 2019.

Ugotavljamo, da je doseganje ciljnih vrednosti zelo slabo, saj 100 % oziroma več kot 100 % vpis v ciljne površine dosega le dobrih 5 % območij. 27 območij nima vpisa v ciljne KOPOP operacije. Več kot 32 % območij pa dosega do 10 % vpisa ciljnih površin. Več kot 50 % vpisa v ciljne površine dosega zgolj dobrih 13 % območij Natura 2000. Za primerjanja doseganja vpisa z ostalimi ukrepi PUN 2000 za sektor kmetijstvo smo naredili še oceno doseganja ciljev vpisa na naslednji način. Ocene so bile podane na način: (i) 100 % ali več vpisanih površin – izvedeno; (ii) 50 % do 99 % – delno izvedeno; (iii) pod 50 % – nizek vpis; (iv) 0 % – ni izvedeno. Podatki so predstavljeni na sliki 11.

Pri ciljnih naravovarstvenih operacijah KOPOP poznamo tudi izbirne zahteve za katere so prav tako podani ukrepi v okviru PUN 2000.

Ti ukrepi so:

- **HAB_KOS:** Košnja/paša ni dovoljena do 30.6. (v okolici) (ukrep se v okviru PUN pojavi za vrste in HT, ki so vezane na vodna okolja (dvoživke, mehkužci, raki, ribe, kačji pastirji, ptice (vodomec) in habitatna tipa (barja in močvirja ter sladke celinske vode). Predvidevamo, da je ukrep vezan na sektorski ukrep obvezne zahteve HAB_ORGG, saj so podrobni varstveni cilji vezani na ohranjanje ugodnega stanja voda. Obvezna zahteva HAB_ORGG namreč zapoveduje gnojenje samo z organskimi hranili v omejeni količini. Gnojenje vpisanih površin pa tudi ni obvezno. Takšnih ukrepov je po PUN 2000 133. Pri pregledu območij na katerih bi se naj ukrepi izvajali smo ugotovili, da vpis v operacijo HAB na teh območjih večinoma ni mogoč. Zato domnevamo, da je ukrep po PUN 2000 napačen in ne moremo podati oceno izvedenosti. Predlagamo, da se ukrepi vezani na ugodno stanje vode v prihodnjem PUN 2000 naslavljajo na drugačen način s drugačnimi ukrepi.
- **HAB_MRVA:** Spravilo mrve s travinja: Gre za izbirno zahtevo, kjer je pokošeno mrvo prepovedano silirati. Takšnih ukrepov je po PUN 2000 126. 81 ukrepov se izvaja. 45 ukrepov pa ni izvedenih, ker na območjih za katere so ukrepi predvideni ni zaznanega vpisa v to izbirno zahtevo.
- **HAB_NPAS:** nepokošeni pasovi. Gre za obvezno zahtevo za GERK-e velikosti najmanj 0,3 ha v tekočem letu na travniku površina strnjene nepokošene pasu, ki ga pokosite naslednje leto, znaša od 5 o 10 % površine travnika. Takšnih ukrepov je po PUN 2000 53. Ukrep se izvaja 28 krat. 25 ukrepov ni bilo izvedenih, saj na območjih predlaganih ukrepov ni vpisa.
- **MET_NPAS:** nepokošeni pasovi. Gre za obvezno zahtevo za GERK-e velikosti najmanj 0,3 ha v tekočem letu na travniku površina strnjene nepokošene pasu, ki ga pokosite naslednje leto, znaša od 5 do 10 % površine travnika. Takšnih ukrepov je po PUN 2000 26. Ukrep se izvaja 24 krat. Na območju Ličenca pri Poljčanah vpisa nismo zaznali, zato se 2 ukrepa (za temnega in strašničinega mravljiščarja) nista izvedla.

- MET_MRVA: Spravilo mrve s travinja Gre za izbirno zahtevo, kjer je pokošeno mrvo prepovedano silirati. Takšnih ukrepov je po PUN 2000 19. Ukrep je izveden 8 krat. Pri enajstih primerih nismo zaznali vpisa.
- STE_NPAS: nepokošeni pasovi. Pri STE_NPAS je šlo za izbirno zahtevo, ki se je v letu 2016 spremenila. Po novem se je določila košnja največ polovice travnika v tekočem letu s čimer se je zagotovilo, da bo vsaj polovica populacije barjanskega okarčka v enem letu ostala nedotaknjena. Na ta način so bili negativni učinki na populacijo zmanjšani v primerjavi z načinom, da se naenkrat pokosi celotna površina travnika oz. se pušča le 5 do 10 % površine travnika nepokošene (zahteva STE_NPAS). Takšni ukrepov so po PUN 2000 3. Zaradi spremembe PRP izvedenosti ukrepov ne moremo neposredno ocenjevati. Se pa ukrep STE_KOS izvaja na enem izmed območij (Ljubljansko barje). Pri tem dejstvu navajamo, da bi se pri ukrepih vezanih na druge programe, ki se z leti lahko spreminjajo tudi sam PUN v prihodnje moral posodabljeni.

VTR_NPAS: nepokošeni pasovi. Gre za obvezno zahtevo za GERK-e velikosti najmanj 0,3 ha v tekočem letu na travniku površina strnjene nepokošene pasu, ki ga pokosite naslednje leto, znaša od 5 do 10 % površine travnika. Takšnih ukrepov je po PUN 2000 šest. Pet ukrepov »se izvaja«, saj je dosežen vpis na območjih Natura 2000.

Ukrepi: KRA, VOD

Za KOPOP operacije, za katere ciljna vrednost v PUN ni določena (krajinski in vodovarstvene intervencije – takih je 12 % oz. 205 vrstic v PUN), je v primeru vpisa vsaj na delu območja podana ocena »se izvaja«. Takih je 87,5 % ukrepov. Če vpisa ni je ocena »ni izvedeno« kar predstavlja 12,5 % ukrepov. Podatki o vpisu po posameznih skupinah območij PUN 2000 so dostopni v Prilogi 2 tega poročila, pod zavihki *Vodni viri, Ohranjanje mejic, Visokodebelni sadovnjaki, Varovanje črede pred zvermi, Operacija planinska paša in Operacija grbinasti travniki*.

Izvedenost sektorskih ukrepov PRP: Ekološko kmetijstvo

Ekološko kmetijstvo je oblika kmetovanja, kjer se celostno dopolnjujeta rastlinska pridelava in reja živali in s tem sledenje naravnim metodam in kroženju snovi v naravi. Ob pridelavi visoko kakovostne in varne hrane, ekološko kmetijstvo pomeni trajnostno gospodarjenje z naravnimi viri ter uveljavljanje načela dobrobiti živali. V okviru SKP 2014-2020 uvrščamo ekološko kmetijstvo v ukrep M11 in ni del KOPOP. Kontrolo nad ekološko pridelavo oziroma predelavo ekoloških kmetijskih pridelkov oziroma živil in izdajanje certifikatov izvajajo organizacije, ki jih na podlagi vloge z odločbo imenuje minister, pristojen za kmetijstvo. V letu 2019 so v Sloveniji delovale štiri takšne organizacije. V okviru PUN 2000 se ukrep pojavi 89 krat in predstavlja 5 % vseh ukrepov. Za ukrep ekološkega kmetijstva, za katerega ciljna vrednost v PUN ni določena, je v primeru vpisa vsaj na delu območja podana ocena »se izvaja« in takih je 35 območij (87,5 %). Če vpisa ni, pa ocena »ni izvedeno« kar predstavlja 5

območij (12,5 %). Podatki o vpisu po posameznih skupinah območij PUN 2000 so dostopni v prilogi 2 k temu poročilu pod zavihkom Ekološko kmetijstvo.

Izvedenost sektorskih ukrepov PRP: Ukrepi Sodelovanje M16

Ukrep sodelovanje se pri PUN 2000 pojavi tudi v okviru varstvenega ukrepa zagotoviti doseganje varstvenega cilja z izvajanjem PRP. Takšnih ukrepov je 11 in predstavljajo slab procent od vseh ukrepov. Vsi ukrepi so vezane na projektne prijave. Čeprav v okviru M16 ni bilo izvedenega projekta, ki bi ciljalo na podrobne varstvene cilje, pa so določene ukrepe naslavljali v okviru projektov financiranih iz Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike za obdobje izvajanja 2014-2020. Ti projekti so projekt PoLJUBA, projekt VIPava in projekt Marja. Nekateri ukrepi so se izpolnjevali tudi posredno kot primer varstvenega cilja gnezdilnice v intenzivnih sadovnjakih na območju Goričko: V okviru kohezijskega projekta Gorička krajina je bilo na 950 sadnih drevesih v visokodebelnih sadovnjakih (23 ha) odstranjena bela omela in izvedena pomladitvena rez. Pregledanih je bilo 3.000 sadnih dreves za namene sklepanja pogodbenega varstva za 50 habitatnih dreves za velikega skovika (v njih lahko gnezdi tudi smrdokavra). Del ukrepov se je tako izvedel v okviru drugih projektov. Ugotavljamo tudi, da so se ukrepi, kjer so navedeni odgovorni nosilci vsaj delno izvedli. Ti ukrepi so bili izvedeni na območjih, ki imajo določenega upravljavca (Krajinski park Goričko, Krajinski park Ljubljansko Barje). Kjer nosilca ni pa tudi ukrepi niso bili izvedeni. Glede na to, da so bili ukrepi odvisni od projektne prijave, je verjetno prišlo do prijave le tam kjer se je z območji upravljajo. Izvedlo se je 6 od 11 ukrepov. Za izvedbo ukrepov vezanih na ukrep Sodelovanje M16 ugotavljamo enako kot v poglavju M16 na strani 41.

Izvedenost sektorskih ukrepov PRP: Ostalo

Pod ukrepom zagotoviti doseganje varstvenega cilja z izvajanjem PRP najdemo tudi sektorske ukrepe brez imena. Takšnih ukrepov je 8. Ukrepi so sicer vezani na sektor kmetijstvo, vendar pa za večino teh ukrepov ni podanega podrobnejšega varstvenega cilja, zato jih načeloma ni bilo možno izvesti. Nekateri ukrepi so bili kljub temu vsaj delno izvedeni npr. obnova visokodebelnih sadovnjakov z dupli na območju Goričko, ki smo ga omenili že pri prejšnjem poglavju. Predlagamo, da se omenjeni ukrepi pri pripravi PUN 2020 preučijo in po potrebi spremenijo ali zaključijo.ocene o izvedenosti za te ukrepe ne moremo podati.

Izvajanje operacij CLLD

Operacije CLLD izberejo Lokalne akcijske skupine oziroma Lokalna partnerstva in v prilogi 6.1 PUN 2000 niso posebej navedeni. Čeprav ukrepi CLLD niso posebej navedeni med ukrepi PUN 2000, se vseeno smatrajo kot komplementarni ukrepi, ki prispevajo k večji ozaveščenosti in razumevanju pomena izvajanja prilagojene kmetijske prakse na območjih Natura 2000. V okviru priprave tega poročila smo naredili pregled do leta 2019 odobrenih projektov in njihov prispevek k izvajanju ukrepov PUN 2000. V Sloveniji je pristop CLLD

orodje za spodbujanje skupnega lokalnega razvoja po pristopu »od spodaj navzgor«. Pristop »od spodaj navzgor« omogoča lokalnemu prebivalstvu, da z oblikovanjem lokalnih partnerstev v obliki lokalnih akcijskih skupin (LAS) aktivno odloča o prednostnih nalogah in razvojnih ciljih lokalnega območja, vključno z viri financiranja za doseganje ciljev lokalnega območja. LAS-om poleg sredstev Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) na voljo tudi sredstva Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) in Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo (ESPR). Cilj pristopa CLLD/LEADER je spodbujanje socialnega vključevanja, ustvarjanje in ohranjanje delovnih mest ter boj proti revščini in kakršnikoli diskriminaciji, zmanjševanje regionalnih razvojnih razlik in gospodarski razvoj območij. Poleg tega pa je cilj prispevati k ohranjanju narave, varstvu okolja, kulturne dediščine, kulturne krajine in njenih elementov. V programskem obdobju 2014–2020 se je na območju Slovenije oblikovalo 37 lokalnih akcijskih skupin, ki tako pokrivajo celotno območje. Lokalne akcijske skupine so se oblikovale na območjih s skupnimi lokalnimi potrebami in izzivi, s skupnim ciljem uresničevanja lokalnih razvojnih potreb ter doseganjem zastavljenih ciljih, ki so jih opredelili v okviru svoje strategije lokalnega razvoja (SLR). Čeprav večino projektov cilj ohranjanja narave naslavlja preko izobraževalno ozaveščevalnih vsebin, nekateri projekti z akcijami pripomorejo tudi k neposrednemu izvajanju nekaterih ukrepov iz PUN 2000.

Tako so se izvajali projekti, ki so se ukvarjali z:

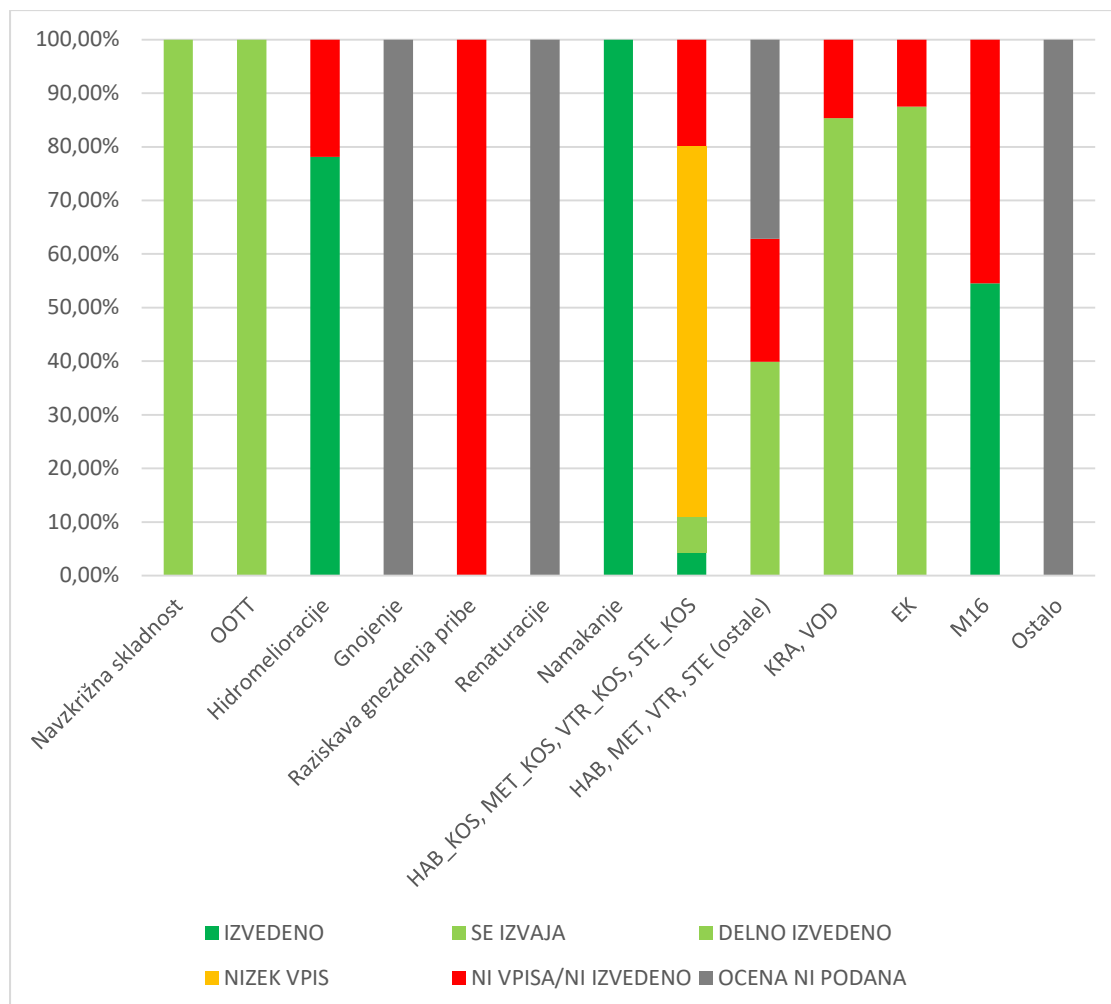
- naravi prijaznim obiskom kraških jam in preprečevanja nelegalnega lova jamskih hroščev,
- obnovo mokriščnih habitatov ter kalov,
- postavitvijo gnezdilnic za ogrožene vrste ptic,
- ohranjanjem in zasaditvijo travniških sadovnjakov,
- usposabljanjem kmetovalcev o sonaravnih kmetijskih praksah in
- popisi živalskih vrst katerih stanje na območjih ni znano.

Nekateri projekti, ki se izvajajo v okviru CLLD tako dokazujejo posreden in neposreden vpliv na cilje PUN 2000 kar nakazuje, da na nekatere lokalne akcijske skupine ohranjeno naravo prepoznajo kot eno izmed strategij lokalnega razvoja. Projekti CLLD bodo tudi v prihodnje prav tako pomembni pri izvajanju PUN 2000.

Skupna ocena izvedenosti varstvenih ukrepov PUN 2000 za sektor kmetijstvo

Na sliki 11 je razvidna skupna ocena izvedenosti ukrepov v obdobju izvajanja PUN 2000 (2015 – 2019). Ocenjujemo lahko, da so ukrepi, ki jih v PUN naslavljam v okviru SKP in so za kmete obvezni večinoma izvajajo ali so izvedeni. Najslabša izvedenost je pri doseganju ciljev prostovoljnih operacij HAB_KOS, MET_KOS, STE_KOS in VTR_KOS, ki predstavljajo tudi

glavnino vseh ukrepov po PUN 2000. Ugotavljamo, da verjetno cilji podani v okviru priloge PUN 2000 6.3 do konca izvajanja programa ne bodo izpolnjeni. V nadaljevanju predstavljamo razloge zakaj cilji najverjetneje niso bili doseženi in predloge za oblikovanje novega PUN 2020.

Slika 11: Izvajanje po skupinah ukrepov prilagojene kmetijske prakse v letu 2019. OOTT = ohranjanje okoljsko občutljivega travinja; HAB_KOS, MET_KOS, STE_KOS, VTR_KOS = KOPOP zahteve s ciljnim vrednostmi v PUN; HAB, MET, VTR, STE (ostale), VOD, KRA = KOPOP operacije brez ciljnih vrednosti v PUN; EK = ekološko kmetijstvo; M16 = Ukrep sodelovanje

4.2 PODROBNEJŠA ANALIZA VKLJUČAVANJA V IZBRANE UKREPE KOPOP V OBDOBJU 2015 – 2019 in doseganje ciljev

Za posamezno KOPOP operacijo, ki ima ciljne vrednosti določene v PUN prilogi 6.3, je bil narejen pregled obsega kmetijskih površin z vpisanimi KOPOP operacijami. Skupne (seštete) vrednosti (ciljne in dosežene z vpisi do konca leta 2019) za posamezno operacijo so

predstavljene v Preglednici 11. Analiza vključenosti kmetov v ciljne naravovarstvene operacije (HAB, MET, VTR, STE) je sicer pokazala na vsakoletno rast vpisa v te naravovarstvene operacije, a je vključenost na večini območij še vedno nizka glede na zastavljene cilje v PUN (29,6 %).

Osnova za analizo vključevanja v ukrepe KOPOP so cilji, postavljeni v PUN 2000 (2015), ter podatki o veljavnih pogodbenih obveznosti KOPOP za leta 2015, 2016, 2017, 2018 in 2019 (ARSKTRP, 2019).

Preglednica 11: Doseganje vpisa v 4 ključne naravovarstvene KOPOP ukrepe po letih skladno s ciljnim vrednosti določenimi v prilogi PUN 6.3 »Ciljne površine KOPOP«.

Operacija	Ciljna vrednost 2020 (ha)	Stanje leta 2015 (ha)	Stanje leta 2016 (ha)	Stanje leta 2017 (ha)	Stanje leta 2018 (ha)	Stanje leta 2019 (ha)	Leto 2019 - delež dosežene ciljne vrednosti
HAB	20.043	3.200	3.641	3.872	4.625	5.237,64	26,17%
MET	1.448	468	582	614	610	642,72	43,65%
VTR	3.151 ha	1.063 ha	1.240 ha	1.297 ha	1.324 ha	1365,00	44,05%
STE	77	14	15	15	15	14,71	19,18%
SKUPAJ	24.495	4.745	5.478	5.798	6.574	7.260	29,64%

Preglednica 12: Doseganje vpisa v ostale KOPOP ukrepe po letih

Operacija	Ciljna vrednost 2020	Stanje leta 2015	Stanje leta 2016	Stanje leta 2017	Stanje leta 2018	Stanje leta 2019
KRA_VTSA	Ni predpisana	617 ha	719 ha	741 ha	746 ha	714 ha
KRA_MEJ	Ni predpisana	Ukrep se ni izvajal	Ukrep se ni izvajal	120,3 km	130 km	148,3 km
KRA_PAST	Ni predpisana	4.429 ha	4.785 ha	4.920 ha	4.842 ha	4.924 ha
KRA_CRED	Ni predpisana	871 ha	924 ha	927 ha	924 ha	958 ha
KRA_GRB	Ni predpisana	12 ha	6 ha	9 ha	9 ha	9 ha
KRA_S50	Ni predpisana	350 ha	371 ha	390 ha	389 ha	403 ha
KRA_OGRM	Ni predpisana	504 ha	1.072 ha	1.042 ha	1.070 ha	1.134 ha
KRA_VARPA	Ni predpisana	0 ha	169 ha	180 ha	175 ha	177 ha
KRA_VARPP	Ni predpisana	557 ha	674 ha	752 ha	818 ha	846 ha
VOD_ZEL	Ni predpisana	27.409 ha	29.258 ha	29.773 ha	30.301 ha	30.879 ha
VOD_FFSV	Ni predpisana	34.694 ha	36.526 ha	37.057 ha	37.399 ha	37.877 ha

Vključevanje v ukrepe KOPOP po posameznih območjih Natura 2000 je del priloge 2 k temu poročilu.

V Prilogi 6.3. PUN 2000 so podane konkretne ciljne površine posameznih ukrepov znotraj 103 izbranih con. Rezultati kažejo, da so bile ciljne površine do leta 2019 v celoti dosežene le na **petih** območjih, kar predstavlja 4,9 % uspešnost doseganja ciljev. Pri tem pa je treba poudariti, da je na petih ciljnih območjih (Črna dolina pri Grosuplju, Goričko, Mišja dolina, Mura, Zelenci) realizacija ciljev več kot 100 %: na treh območjih z operacijo HAB_KOS (172 %, 331 % in 882%) in dveh območjih z operacijo MET_KOS (149 in 218%). Območja kjer prihaja do več kot 60 % realizacije je **enajst** (všteto z omenjenimi 5). Podrobnejša analiza nam lahko pomaga pri izhodiščih za izboljšanje uspešnosti vključevanja v izbrane operacije.

V prilogi 7b je na voljo tabela travniških in ciljnih površin KOPOP po območjih in skupinah območij Natura 2000 na podlagi priloge 6.3 PUN 2000. Priloga 7b je del dokumenta metodologija določanja ciljnih površin KOPOP, ki je dostopen v Prilogi 7a. V prilogi je na voljo pregled travniških GERK-ov na območju in ciljna površina vpisa. Pri pregledu ugotavljamo, da je pri 20 območjih ciljna površina višja kot je bilo vseh vrisanih travniških GERK-ov zato je vsaj za ta območja v prihodnje potrebno ciljne vrednosti določiti na novo. Drugi vzroki zakaj je doseganje ciljev vpisa v zgoraj naštetih operacijah nezadostno so navedeni v poglavju 6.

5 STANJE VRST IN HABITATNIH TIPOV V OBDOBJU IZVAJANJA PUN 2000 ZA SEKTOR KMETIJSTVO V SLOVENIJI

V Sloveniji se ogroženi habitatni tipi, vrste in njihovi življenjski prostori, ki jih najdemo v kmetijski krajini, sistemsko ohranjajo preko kmetijsko-okoljsko-podnebnih ukrepov (KOPOP). Pomemben prispevek k ohranjanju pa dajejo tudi različni projekti (npr. LIFE, Kohezija). V Programu upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015-2020 so za te vrste in habitatne tipe na območja natančno podani konkretni cilji. Ker se na večini območij cone različnih vrst/HT prekrivajo, so bili ukrepi določeni le za eno izmed vrst na območju. Praviloma za tisto vrsto, ki je zahtevala kmetijsko rabo z največ prilagoditvami (t.i. krovne vrste), saj so na ta način upošteevane tudi ekološke potrebe drugih, manj specializiranih vrst. Tako postavljeni cilji zato hkrati zagotavljajo ugodno ohranitveno stanje ne le za eno, temveč več vrst, ki so prisotne na območju.

V okviru analize smo želeli preveriti vpliv posameznih naravovarstvenih operacij KOPOP na populacije vrst oz. habitatne tipe. Za referenčne podatke smo izbrali poročila o stanju narave, ki jih države članice na vsakih 6 let poročajo po Direktivi o habitatih in Direktivi o pticah. Leta 2019 je bilo mejno leto za oddajo poročil stanja narave v obdobju od 2013 – 2018, kar delno sovпада tudi z izvajanjem skupne kmetijske politike v Sloveniji. Na voljo so prav tako poročila iz prejšnjega poročanja, s katerimi lahko primerjamo ali je prišlo med posameznimi obdobji izvajanja skupne kmetijske politike do sprememb stanja ohranjenosti narave v Sloveniji.

Kot dodatne podatke smo za interpretacijo rezultatov poročil stanja narave vzeli monitoringe ptic in metuljev, ki potekajo v Sloveniji in je njihov naročnik MKGP.

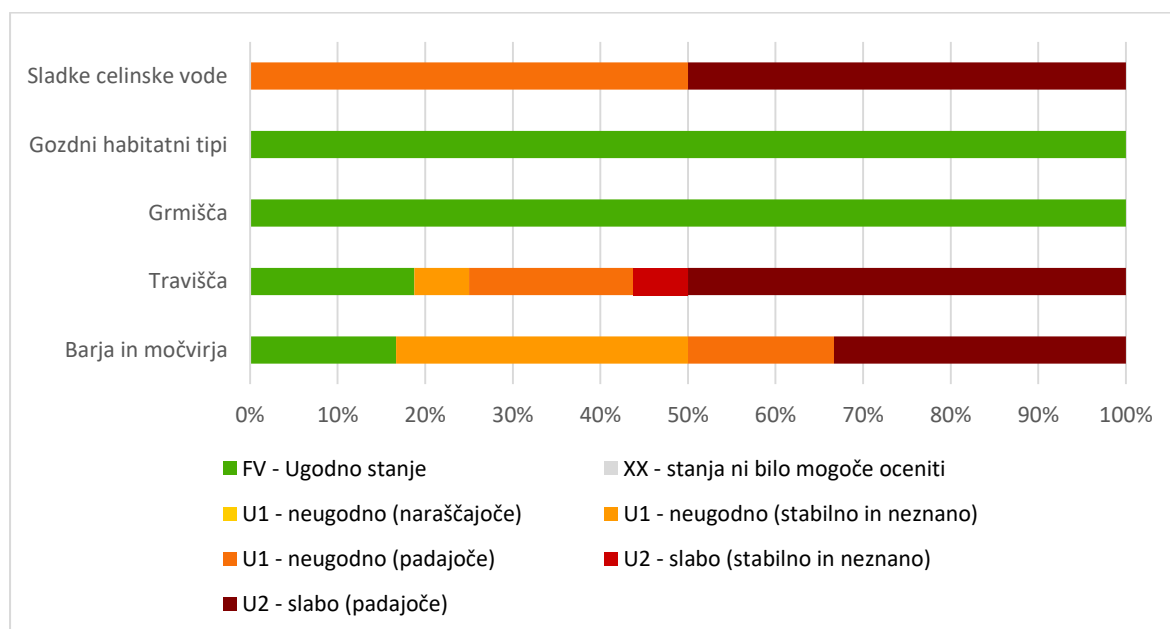
5.1 POROČANJI PO 12. ČLENU DIREKTIVE O PTICAH IN 6. ČLENU DIREKTIVE O HABITATIH

Države članice EU morajo v skladu s 17. členom Direktive o habitatih in v skladu z 12. členom Direktive o pticah vsakih šest let pripraviti poročilo o izvajanju ukrepov po tej direktivi. Poročilo vključuje predvsem informacije o ohranitvenih ukrepih iz prvega odstavka 6. člena Direktive o habitatih, vrednotenje vplivov teh ukrepov na stanje ohranjenosti naravnih habitatnih tipov iz priloge I in vrst iz prilog II, IV in V, ter glavne rezultate spremljanja stanja iz 11. člena Direktive o habitatih. Glavni poudarek poročanja po 12. členu Direktive o pticah je na stanju in trendih populacij ptic iz direktive tako na območjih Natura 2000 kot na območju cele države. Največji del poročila obsegajo ocene kazalcev stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov s prilog Direktive o habitatih na območju celotne države. Stanje ohranjenosti predstavlja celotno oceno statusa vrste ali habitatnega tipa na območju biogeografskih regij države. Trend je (kazalec) usmerjene spremembe dejavnika skozi čas. Trendi (predvsem populacijski) so rezultat statistične regresije nekega časovnega obdobja. Obdobje poročanja Direktive o habitatih je šest letno, vendar so ocene trendov statistično

stabilnejše poročane čez daljše časovno obdobje. Zato se priporoča, da se daje ocena kratkoročnih trendov na obdobje 12 let. Dolgoročni trendi pa se ocenjujejo za obdobje 24 let.⁷

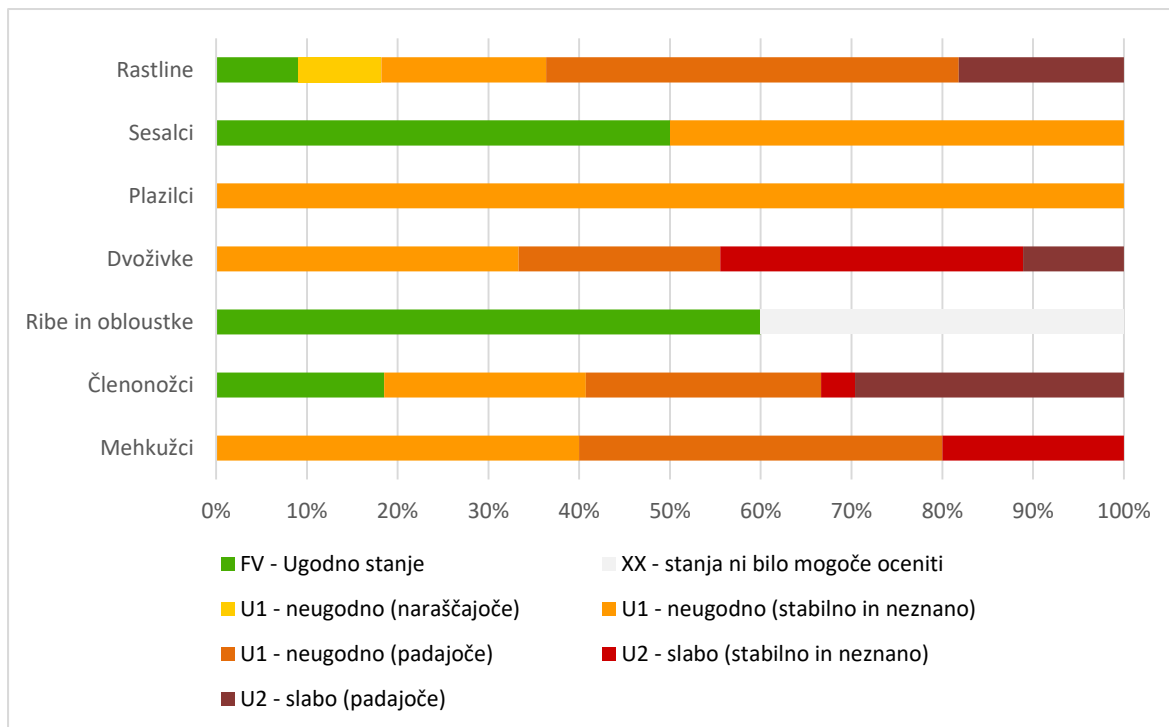
Za analizo smo upoštevali le poročila za vrste in habitatne tipe, ki so vezane na ukrepe za kmetijski sektor po PUN 2000 (Priloga 6 tega poročila). Po pregledu poročil in znanih podatkov monitoringov ugotavljamo:

- habitatni tipi, ki so v neugodnem ali slabem stanju so habitatni tipi travišč in sladkih celinskih voda. V slabem stanju so tudi nekateri habitatni tipi vezani na barja in močvirja (slika 12);
- pri vrstah so v najslabšem stanju dvoživke, mehkužci, členonožci in travniške ptice (slika 13 in 14).

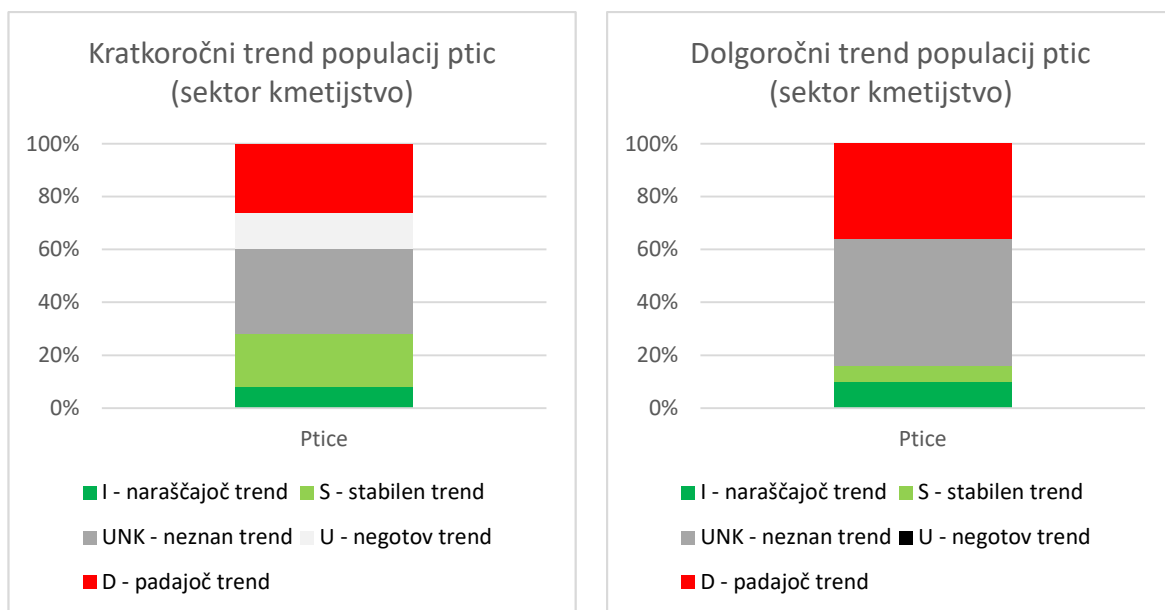

Slika 12: Stanje habitatnih tipov vezanih na sektor kmetijstva po PUN 2000 v obdobju poročanja (2013 – 2018)

⁷ Reporting under Article 17 of the Habitats Directive. Explanatory Notes and Guidelines for the period 2013–2018. 2017

Slika 13: Stanje vrst (razen ptic) vezanih na sektor kmetijstva po PUN 2000 v obdobju poročanja (2013 – 2018)

Slika 14: Kratkoročni in dolgoročni trend ptic vezanih na sektor kmetijstva po PUN 2000 v obdobju poročanja (2013 – 2018)

Iz poročanja po obeh direktivah ugotavljamo sledeče. Stanje habitatnih tipov je najslabše na travniških, barjanskih in sladkovodnih habitatnih tipih, kjer najslabše stanje dosegajo predvsem travniški habitatni tipi. Traviški habitatni tipi so tudi najbolj neposredno odvisni od kmetijstva, saj na ostale kmetijstvo vpliva predvsem posredno. Pri vrstah najslabša stanja dosegajo dvoživke, členonožci, mehkužci, plazilci in rastline. Ugodno stanje je država poročala večinoma le za ribje vrste in nekatere vrste sesalcev. Pri pticah je stanje večinoma neznano, sledi pa padajoč trend.

Pri tem moramo upoštevati, da je pregled poročil izpostavljen le za vrste za katere so po PUN predvideni sektorski ukrepi kmetijstva in ne za vse vrste in habitatne tipe za katere je država dolžna poročati.

V nadaljevanju predstavljamo primerjavo med sedanjim (2013 -2018) in prejšnjim (2008-2012 – ptice in 2007-2012 - HT in vrste) poročanjem po Direktivi o habitatih in Direktivi o pticah. Primerjavo smo naredili tako, da smo med seboj primerjali ocene stanja in trende med obema obdobjema poročanja. Pri tem smo spremembo na bolje označili vse spremembe pri katerih je stanje v zadnjem obdobju poročanja boljše (tudi spremembe iz neznanega v stabilno ali naraščajoče). Spremembe, kjer podatkov za eno izmed obdobji poročanja ni bilo, smo beležili kot spremembo v neznano. Pri pticah, so bili za prejšnje obdobje poročanja zabeleženi tudi nihajoči trendi, ki smo jih pri spremembi v stabilen ali naraščajoč trend beležili kot spremembo na boljše v obratnem primeru pa kot spremembo na slabše. Pri podatkih o stanju ptic smo prav tako enačili neznan in negotov trend tako, da smo v primeru znanega trenda iz prejšnjega obdobja poročanja nov trend v primeru, da je bil negotov, beležili kot spremembo v neznano. Iz podatkov je razvidno, da se trend in ocene stanja v večji meri niso spreminjali

Podrobnejši podatki so na voljo kot priloga 3 in 4 tega poročila.

Preglednica 13: Primerjava trendov ptic, ki so vezane na sektor kmetijstva po PUN 2000, med obdobji poročanja (2008-2012 in 2013-2018)

Razlika	Ni spremembe	Sprememba na slabše	Sprememba v neznano	Sprememba na boljše
Kratkoročni trend ptic	58,00%	8,00%	20,00%	14,00%
Dolgoročni trend ptic	58,00%	12,00%	26,00%	4,00%

Preglednica 14: Primerjava stanja vrst, ki so vezane na sektor kmetijstva po PUN 2000 med obdobji poročanja (2007-2012 in 2013-2018)

Razlika	Ni spremembe	Sprememba na slabše	Sprememba v neznano	Sprememba na boljše
Ocena stanja	74,67%	13,33%	8,00%	4,00%
Trend	66,67%	5,33%	22,67%	5,33%

Preglednica 15: Primerjava o stanja habitatnih tipov, ki so vezani na sektor kmetijstva po PUN 2000 med obdobji poročanja (2007-2012 in 2013-2018)

Razlika	Ni spremembe	Sprememba na slabše	Sprememba v neznano	Sprememba na boljše
Ocena stanja	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Trend	78,57%	14,29%	7,14%	0,00%

Pri podrobnejšem pregledu lahko ugotovljamo, da se stanje habitatnih tipov (Preglednica 15) med obema obdobjema poročanja ni spremenilo. Edina razlika je bila pri trendih pri katerih je šlo nekaj habitatnih tipov v poslabšanje stanja. Pri pticah (Preglednica 13) prednjačijo spremembe v neznano. Pri ocenah stanja vrst (Preglednica 14) pa prednjačijo spremembe na slabše.

MKGP v okviru svojega delovanja in izvajanja PRP skrbi za izvajanje sledečih monitoringov⁸:

- Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000,
- Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske, krajine
- Monitoring izbranih ciljnih vrst metuljev.

⁸ Monitoringi so dostopni na spletnem naslovu: <https://www.program-podezelja.si/sl/kaj-je-program-razvoja-podezelja-2014-2020/spremljanje-in-vrednotenje/monitoringi>

5.2 MONITORING SPLOŠNO RAZŠIRJENIH VRST PTIC ZA DOLOČITEV SLOVENSKEGA INDEKSA PTIC KMETIJSKE KRAJINE

Indeks ptic kmetijske krajine je naveden kot eden od kazalnikov stanja v Programu razvoja podeželja RS za obdobje 2014–2020 ter je tudi eden izmed Kazalcev okolja v Sloveniji . Na nivoju Evropske unije se Indikator ptic kmetijske krajine uporablja kot eden od strukturnih indikatorjev ter indikatorjev trajnostnega razvoja, uporabljajo pa ga tudi nekatere druge evropske in mednarodne organizacije (npr. OECD in UNEP). Za leto 2019 je na voljo tudi Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine (SIPKK) . V nadaljevanju povzemamo rezultate poročila Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev SIPKK – delno poročilo 2019 – DOPPS.

Glede na izračunane trende so indikatorske vrste za obdobje 2008-2019 razdelili na pet skupin (Preglednica 16).

Preglednica 16: Trendi indikatorskih vrst ptic SIPKK za obdobje 2008-2019. (z * so označene vrste in število ukrepov v PUN 2000 za sektor kmetijstvo)

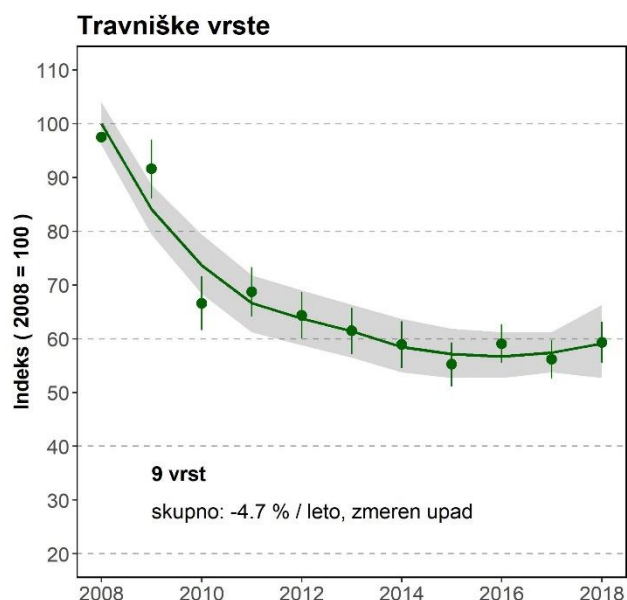
Trend	Vrste ptic
Strm upad	divja grlica, repaljščica* (12), poljski škrjanec* (7)
Zmeren upad	čopasti škrjanec, repnik, priba* (9), močvirska trstnica, drevesna cipa, prosnik, poljski vrabec, rumeni strnad, grilček, rjava penica, rjavi srakoper* (59), škorec
Trend negotov	rumena pastirica
Trend stabilen	hribski škrjanec* (18), plotni strnad, postovka, vijeglavka* (11), veliki strnad* (14), slavec, zelena žolna
Zmeren porast	lišček, kmečka lastovka, duplar, smrdokavra* (14), grivar, pogorelček* (5)

»SIPKK za leto 2019 znaša 77,3 %, kar je za 2,6 % manj kot v letu 2018. Indeks travniških ptic je zrasel za 0,3 %. Analiza glajene krivulje nam pokaže, da ima v obdobju 2008–2019 SIPKK zmeren upad in sicer v celotnem obdobju $20,6 \pm 2,6$ %. Trend v zadnjih petih letih je stabilen. Indeks generalistov prav tako kaže zmeren upad, vendar bistveno manjši, za skupno $5,8 \pm 2,5$ %. Tudi indeksa travniških in netravniških vrst znotraj SIPKK kažeta zmeren upad. Travniške vrste so upadle za $37,8 \pm 3,8$ %, v zadnjih petih letih se je trend prav tako stabiliziral. Primerjava nam pokaže, da je trend SIPKK statistično značilno manjši od trenda generalistov, enako velja za trend

travniških vrst, ne pa za netravniške vrste. Trend travniških vrst je statistično značilno manjši tudi od trenda netravniških vrst. Trend travniških ptic je bil posebej izpostavljen tudi v poročilu Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev SIPKK – 2018 in je viden na sliki 15.

Trenutni rezultat še ne kaže nujno na izboljšanje dolgoročnega trenda, ki je še vedno zmeren upad za obdobje 2008-2019. Zaključki o porastu ali upadu populacije morajo vedno izvirati iz analize dolgoročnih trendov. Pri interpretaciji teh trendov seveda ne moremo izključiti drugih vplivov na populacije ptic kmetijske krajine, kot so klimatske spremembe, pojavi epidemij in razmere na prezimovališčih. Vsi te (potencialni) vplivi lahko nastopajo kot sočasni in prepletajoči se dejavniki, obenem z načinom kmetovanja. Ne glede na to pa je daleč največ dokazov, da so spremembe kmetijskih praks ključni dejavnik pri upadu (ali porastu) populacij ptic kmetijske krajine.«

Pri interpretaciji rezultatov SIPKK moramo poudariti, da analiza izvajanje PUN 2000 zajema le obdobje od leta 2015 naprej in se ne more nanašati na stanje pred letom 2015. Opažamo lahko stabilizacijo trenda v zadnjih petih letih.

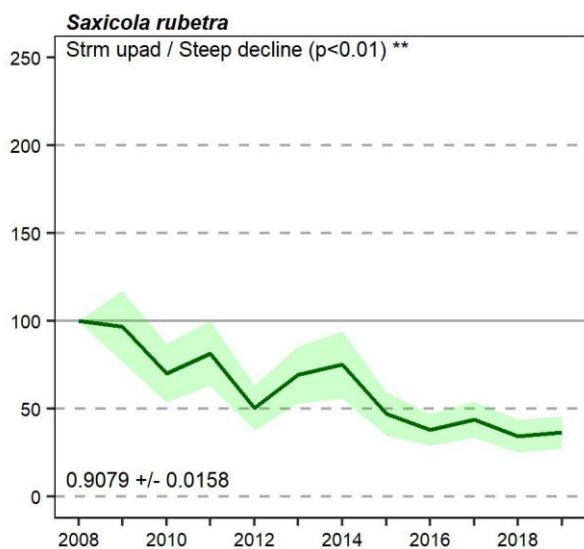

Slika 15: Travniške vrste ptic kmetijske krajine upadajo hitreje kot ostale ptice kmetijske krajine (upad -40,8 % +/- 3,6) (Kmecl in Šumrada, 2018)

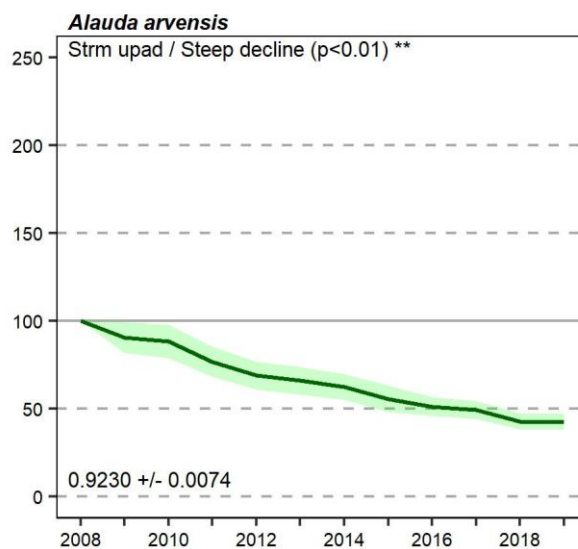
V okviru Monitoringa splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine - končno poročilo za leto 2018 (Šumrada in Kmecl, 2018) - so izvedli analizo vpliva ukrepov KOPOP na stanje populacij ptic kmetijske krajine in biotsko raznovrstnost. Ključna ugotovitev je bila, da so krajinske značilnosti ključnega pomena za ohranjanje in povečanje diverzitete indikatorskih vrst ptic, pri čemer posebej izpostavljajo pomen lesnate vegetacije v manjšem obsegu površin in mozaičnosti v smislu diverzitete kmetijskih rastlin, vendar pa na njihov odziv verjetno močno vpliva tudi kakovost posameznih habitatnih tipov v krajini.

Preglednica 17: Trendi posameznih ptic, ki so del PUN 2000 za sektor kmetijstva in del monitoringa za SIPKK. Poudariti je potrebno, da so trendi izračunani na izhodiščno stanje v letu 2008, zato je pri interpretaciji trendov v okviru tega poročila pomembno predvsem obdobje od 2015 naprej.

Repaljščica (12 ukrepov)

Poljski škrjanec (7 ukrepov)

Dosežen cilj vpisa v zahtevo VTR_KOS:

Cerkniško jezero: 96,1 %

Ljubljansko barje: 43,5 %

Snežnik – Pivka: 5,1 %

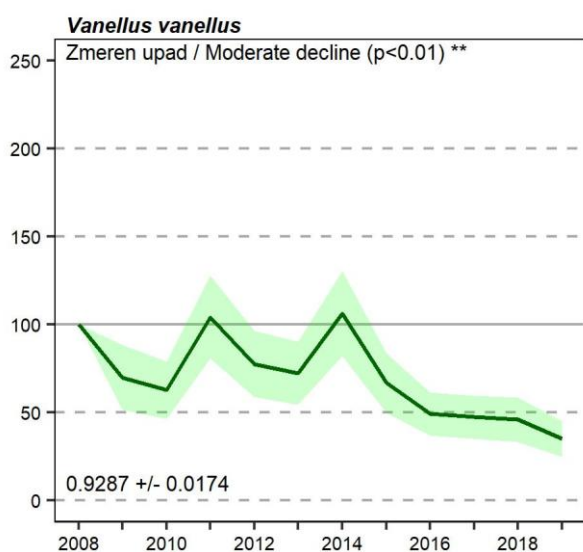
Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS:

Notranjski trikotnik - Snežnik: 68,6 %

Kras: 55,2 %

Ljubljansko barje: 19,9 %

Priba (9 ukrepov)

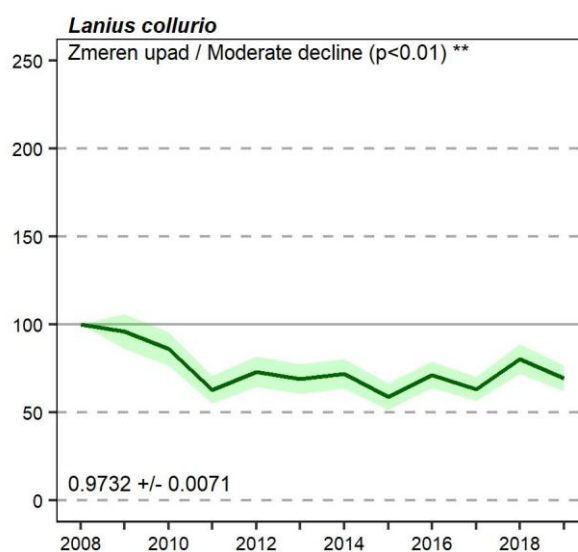

Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS:

Ljubljansko barje: 19,9 %

M16 : raziskati kaj je primerna kmetijska raba za gnezditveni habitat, in kolikšna je njegova velikost – Ni izvedeno

Rjavi srakoper (59 ukrepov)

Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS:

Banjšice: 27,6 %

Notranjski trikotnik – Snežnik: 68,6 %

Črete: 0 %

Dobrava – Jovsi: 0,9 %

Reka: 13,5 %

Julijske Alpe: 14,3 %

Kočevsko: 61,1 %

Kozjansko: 1,7 %

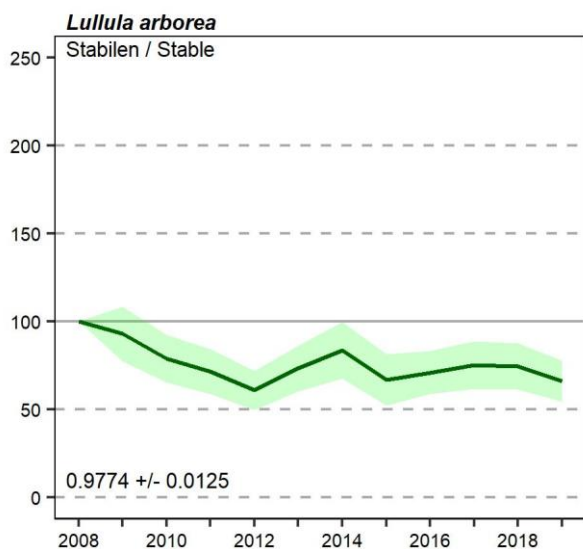
Krakovski gozd – Krka: 9,0 %

Kras: 55,2 %

Nanoščica: 23,9 %

Vipava - Trnovski gozd: 34,1 %

Hribski škrganec (18 ukrepov)

Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS:

Banjšice: 27,6 %

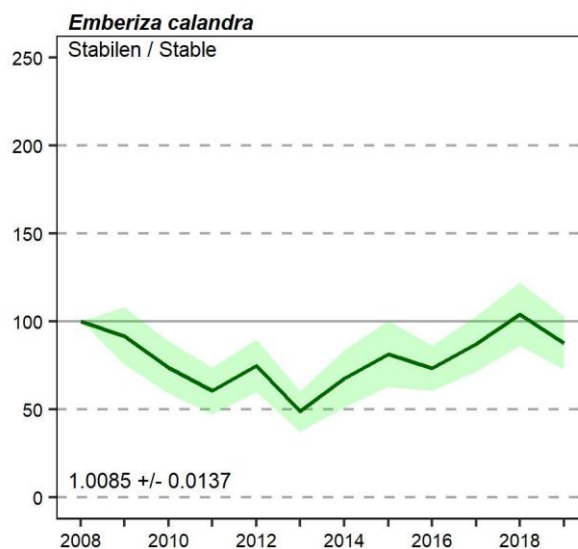
Goričko: 11,9 %

Kras: 55,2 %

Notranjski trikotnik – Snežnik: 68,6 %

Vipava - Trnovski gozd: 34,1 %

Veliki strnad (14 ukrepov)

Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS:

Krakovski gozd – Krka: 9,0 %

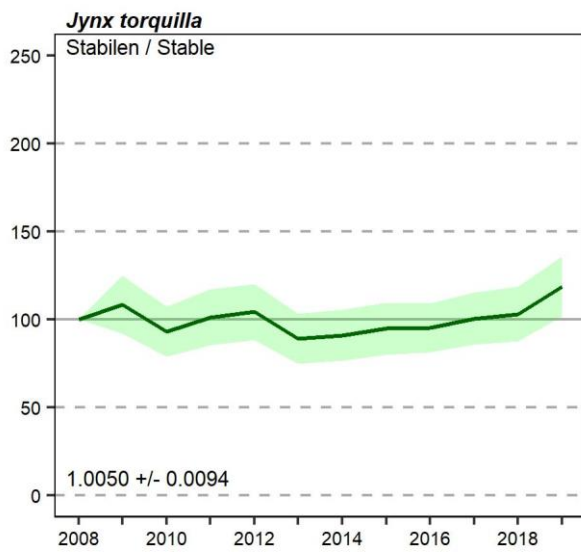
Kras: 55,2 %

Ljubljansko barje: 19,9 %

Notranjski trikotnik – Snežnik: 68,6 %

Vipava - Trnovski gozd: 34,1 %

Vijeglavka (11 ukrepov)

Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS:

Kočevsko: 61,1 %

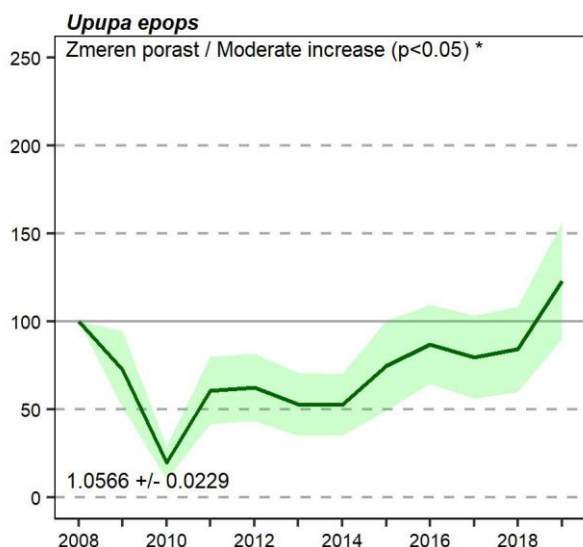
Kozjansko: 1,7 %

Mura: 13,0 %

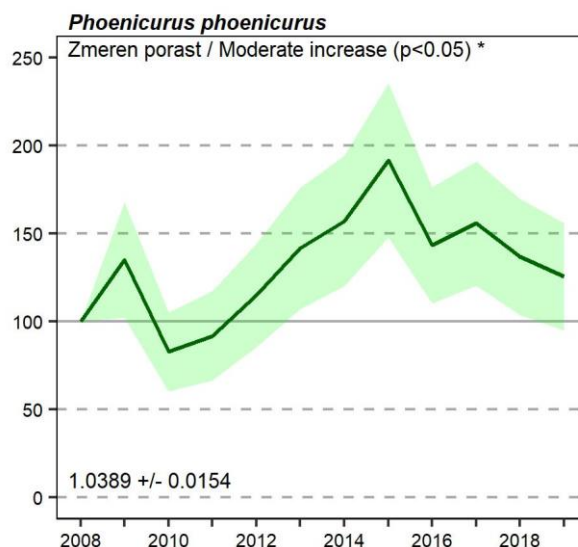
Vipava - Trnovski gozd: 34,1 %

KRA_VTSA: vpis na treh od štirih območjih.

Smrdokavra (14 ukrepov)

Pogorelček (5 ukrepov)

Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS:

Goričko: 11,9 %

Kras: 55,2 %

Notranjski trikotnik – Snežnik: 68,6 %

Vipava - Trnovski gozd: 34,1 %

KRA_VTSA: na območju Goričko vpisanih 25,01 ha

Dosežen vpis v zahtevo KRA_VTSA:

Julijske Alpe: 3,58 ha

Kozjansko: 24,49 ha

Mura: 0 ha

Iz podatkov preglednice 17 lahko ugotovimo, da gre nekaterim vrstam v kmetijski krajini boljše drugim pa slabše. Zaskrbljujoče je trend repaljščice in poljskega škrjanca. Predvsem za poljskega škrjanca je značilno linijsko upadanje trenda brez značilnih nihanj, ki jih opazimo pri trendih ostalih vrst. Presenetljiv je tudi konstantno nižanje trenda, kljub dokaj zadovoljivem vpisu v zahtevo operacije HAB_KOS. Podobno velja tudi za repaljščico, ki na enem izmed območij dosega več kot 96% doseganje ciljev vpisa. Ker so trendi izračunani na izhodiščno stanje v letu 2008 moramo pri interpretaciji učinkov ukrepov PUN 2000 posebej gledati na obdobje od leta 2015 naprej. Pri tem lahko ugotovimo, da je stanje vrst, ki so na podlagi dolgoročnega trenda v upadu v tem obdobju relativno stabilno.

Morda razlog za njuno upadanje ni v preslabem vpisu v ukrepe ampak tiči kje drugje. V okviru poročila za Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev SIPKK – delno poročilo 2019 – DOPPS so za ti dve vrsti zapisali:

»Heterogene površine in ekstenzivno kmetovanje imajo pozitiven vpliv na gnezditveno gostoto in gnezditveno uspešnost poljskega škrjanca. Gnezditveni uspeh poljskega škrjanca na površinah v prahi je poleg tega bistveno višji od ostalih površin. Raziskava iz Češke je pokazala, da se je število poljskih škrjancev nižalo z višanjem višine ruše. Najštevilčnejši so bili na njivskih površinah, ki so bile zasejane z žitaricami, posebej z jarimi žiti, izogibali pa so se poljem oljne repice. Visoke gostote poljskih škrjancev na kraških planotah, kjer so prostrana travinja z nizko rušo, govorijo v prid omenjenemu razmišljanju. V sredozemskem svetu je eden od osnovnih vzrokov za upad ptic kmetijske krajine tudi močna depopulacija (izseljevanje prebivalstva) in opuščanje kmetijstva v zadnjih desetletjih. Sredozemski svet (vsaj v popisanih kvadratih) je manj ustrezen za poljskega škrjanca, ki potrebuje predvsem čim bolj odprto in ravno krajino. Te krajine v Sredozemskem svetu ni veliko na voljo, tam kjer je, pa so gostote visoke. Prav v Sredozemskem svetu je območje z eno od najvišjih gostot poljskega škrjanca v Sloveniji: suhi travniki pod Goličem.«

»Repaljščice na Ljubljanskem barju dosegajo največje gostote na ekstenzivnih travnikih, intenzivnost košnje pa na gostoto negativno vpliva. Za repaljščico zamik prve košnje na čas, ko je 80 % gnezd speljanih, ne zadostuje, saj med prvo preživetveno strategijo mladiči iščejo skrivališče v travi in ne bežijo pred nevarnostjo (plenilci, košnja); košnjo je treba zakasniti dodatnih 10–14 dni. Eden od vzrokov za upad populacije repaljščice je povečana smrtnost samic zaradi izpostavljenosti košnji na gnezdu med valjenjem. Prav tako gnezditveni uspeh znižuje slabša kvaliteta in manjša dostopnost hrane (žuželk) na intenzivnejših travnikih. Rezultati študije v Franciji so pokazali, da zakasnitev košnje na 25 % travnika na čas, ko so mladiči travniških vrst ptic pevk že speljani, lahko nadomesti manjši gnezditveni uspeh na ostali površini. Za ohranitev repaljščice so pomembni naslednji elementi:

- pozno košeni travniki naj obsegajo vsaj 15–20 % travnikov, te zaplate naj posamič pokrivajo vsaj 10–20 ha;
- posamezne pozno košene zaplate naj bodo med seboj povezane;
- puščeni naj bodo tudi nepokošeni pasovi, vsaj 8 m široki in 100 m dolgi.«

Pri rjavem srakoperju prav tako prihaja do zmernega upada trenda, vendar gledano le na izhodiščno stanje na leto 2008. V zadnji letih izvajanja PUN 2000 je opazen celo rahlo pozitiven trend.

5.3 MONITORING POPULACIJ IZBRANIH CILJNIH VRST PTIC NA OBMOČJIH NATURA 2000

Zadnji monitoring izbranih ciljnih vrst ptic na območju Natura 2000 se je končal v letu 2019 v okviru katerega je potekal popis 18 kvalifikacijskih vrst ptic. Monitoring je izvajalo Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Rezultati monitoringa so prikazani na preglednici 18.

Preglednica 18: Trendi kvalifikacijskih vrst ptic, katerih populacije smo spremljali v letu 2019, na posameznih območjih (¹ HPa – število gnezdečih parov, ² JZG – število poletelih mladičev). Z * so označene vrste in število ukrepov v PUN 2000 za sektor kmetijstvo.

Trend	Vrsta (območje, obdobje veljavnosti trenda)
negotov	vodomec (Drava 2006-2019)* 1 ukrep na Dravinji
	kotorna (Vipavski rob 2004-2019)* 8 ukrepov vključno Vipavski rob
	kostanjevka (Črete 2006-2019 in 2010-2019)
	velika uharica (Kras, Vipavski rob, oboje 2004-2019)* 1 ukrep na Krasu
	podhujka (Snežnik – Pivka 2013-2019, Kras 2009-2019)* 8 ukrepov vključno na območju Notranjski trikotnik – Snežnik in Kras
	črnočeli srakoper (Vipavski rob 2007-2019)* 14 ukrepov vključno na območju Vipavski rob
	triprsti detel (Kočevsko 2012-2019)
	grahasta tukalica (Črete 2004-2019 in 2013-2019)* 3 ukrepi izven območja Črete
	kosec (Planinsko polje, Dolina Reke, Snežnik – Pivka, vse 2004-2019)* 40 ukrepov vključno na območju Notranjski trikotnik – Snežnik, Reka
	navadna čigra (Drava 2004-2019)
zmeren upad	srednji detel (Mura, Krakovski gozd – Šentjernejsko polje, oboje 2010-2019)
	hribski škrjanec (Goričko 2005-2019)* 18 ukrepov vključno na

	območju Goričko
	veliki skovik (Goričko 2004-2019)* 17 ukrepov vključno na območju Goričko
	pisana penica (Mura 2006-2019)* 4 ukrepi vključno na območju Mura
	kosec (Dobrava – Jovsi, Ljubljansko barje, oboje 2004-2019)* 40 ukrepov vključno na območju Dobrava – Jovsi in Ljubljansko barje
strm upad	vrtni strnad (Kras 2005-2019)* 5 ukrepov na območju Kras
	črnočeli srakoper (Krakovski gozd – Šentjernejsko polje 2004-2019)* 14 ukrepov vključno na območju Krakovski gozd - Krka
	veliki škurh (Ljubljansko barje 2011-2019)* 6 ukrepov vključno na območju Ljubljansko barje
	pisana penica (Ljubljansko barje 2004-2019)* 4 ukrepi vključno z Ljubljanskim barjem
	kosec (Breginjski Stol 2004-2019)* 40 ukrepov vključno na območju Breginjski stol
stabilen	hribski škrjanec (Banjšice 2005-2019)* 18 ukrepov vključno z Banjšicami
	pisana penica (Snežnik – Pivka 2004-2019)* 4 ukrepi vključno z območjem Notranjski trikotnik - Snežnik
	kosec (Nanoščica 2004-2019)*)* 40 ukrepov vključno na območju Nanoščica
zmeren porast	podhujka (Kras 2014-2019)* 8 ukrepov vključno s Krasom
	bela štoklja (HPa ¹ in JZG ² Slovenija 2004-2019)* 16 ukrepov na območjih Dravinja, Goričko, Krakovski gozd – Krka in Mura.
	kosec (Cerkniško jezero 2004-2019)*)* 40 ukrepov vključno na območju Cerkniškega jezera
trenda ni mogoče izračunati	zlatovranka (Goričko 2004-2019)
	triprsti detel (Pohorje 2015-2019)

Kot je razvidno s poročila monitoring izbranih vrst ptic večinsko obsega ptice, ki so po PUN 2000 vezane na ukrepe kmetijskega sektorja. Večino območij izvajanja monitoringa se prav tako prekriva z območji izvajanja PUN 2000. Iz poročila ugotavljamo naslednje.

Populacija kotoner na Vipavskem robu je izjemno majhna, v letu 2019 so zabeležili zgolj en par na Mali gori. Populacija velike uharice na SPA Kras in Vipavski rob skupaj je glede na število zasedenih teritorijev stabilna. Populacija podhujke na SPA Kras in Snežnik – Pivka skupaj je v zmernem porastu, najverjetneje zaradi ustrezne stopnje zaraščenosti habitata. Bela štoklja je na nacionalnem nivoju od leta 2004 sicer doživela tako porast števila gnezdečih parov kot tudi števila speljanih mladičev.

Za kosca (*Crex crex*) je po PUN 2000 predvidenih skoraj največ ukrepov (40) med vsemi pticami in velja za ptico, ki je v veliki meri vezana na kmetijstvo, zato ga v tem delu bolj izpostavljamo. Po število ukrepov ga prehitijo le rjavi srakoper (*Lanius collurio*).

Avtorji poročila navajajo: »Leto 2019 je bil za kosce v Sloveniji mešano: glede na število zabeleženih koscev je bilo za Breginjski Stol in Nanoščico zelo slabo, za Jovse in Snežnik-Pivka slabo, za Reko in Ljubljansko barje solidno, za Planinsko polje dobro in za Cerknško jezero odlično. Skupaj smo zabeležili 324 koscev. Na Breginjskem Stolu je stanje kritično. Tu zaradi zaraščanja populacija strmo upada, letos smo zabeležili drugi najslabši rezultat v zgodovini. Na Cerknškem jezeru, ki je tretje leto zapored najboljše območje za kosca v državi, so zabeležili 123 koscev, kar je rekordno dober rezultat. Na Ljubljanskem barju so zabeležili nekoliko boljši rezultat kot zadnja tri leta, še vedno pa je stanje zelo slabo in je populacija v primerjavi z letom 1999 manjša za 67 %. Z analizo podatkov sta se izluščili dve skupini s po štirimi območji: v slabši skupini so območja, kjer je vpliv kmetijstva velik (Ljubljansko barje, Breginjski Stol, Dolina Reke in Snežnik-Pivka). Populacija tu dolgoročno upada zaradi preoravanja, intenziviranja in zaraščanja travnikov, povprečni letni upad znaša -5,8 % (1999-2019). V boljši skupini so območja, kjer je ta vpliv manjši (Cerknško jezero, Planinsko polje, Nanoščica in Dobrava-Jovsi), tu je populacija kosca dolgoročno stabilna in se je od 2004 celo nekoliko okrepila: +2,3 % letno. Popis kosca so v letu 2019 zaznamovale obsežne poplave zadnje dni maja na Ljubljanskem barju, Planinskem polju in Cerknškem jezeru, ki so verjetno povzročile množičen propad legel.«

Preglednica 19: Trend populacije kosca (*Crex crex*) na obravnavanih SPA za obdobje 2004–2019, izračunan na osnovi normaliziranih podatkov za posamezna območja s primerjavo doseženosti ukrepov PUN

Območje PUN 2000	Trend kosca glede na monitoring ptic 2019	Letna sprememba trenda	Dosežen vpis v VTR_KOS po cilju PUN 2000
Breginjski Stol	strm upad	- 7,4 %	0,0 %
Cerkniško jezero	zmeren porast	+ 4,5 %	96,1 %
Dobrava - Jovsi	zmeren upad	- 3,6 %	5,5 %
Dolina Reke	negotov	- 7,7 %	8,7 %
Julijci	Ni podatka	NP	0,0 %
Ljubljansko barje	zmeren upad	- 4,3 %	43,5 %
Nanoščica	stabilen	+ 1,2 %	52,1 %
Planinsko polje	negotov	+ 2,5 %	40,6 %
Snežnik - Pivka	negotov	- 3,0 %	5,1 %

Iz preglednice 19 je razvidno, da se trend kosca izboljšuje na območjih kjer je dosežen višji vpis v operacijo VTR_KOS. Negativen trend se nadaljuje le na Ljubljanskem barju, kljub 43,5 % doseženosti cilja.

Vrtni strnad je v Sloveniji na robu izumrtja, saj so v letu 2019 prešteli le še sedem osebkov; znakov gnezditve pa niso zabeležili. Na SPA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje so v letu 2018 gnezдили trije pari črnočelih srakoperjev (le dva uspešno), na SPA Vipavski rob pa zgolj eden. Nacionalna populacija šteje okoli pet parov in je v veliki nevarnosti, da izumre. Hribski škrjanec na Goričkem gnezdi predvsem na žitnih njivah in prahi, ki zanj v nekaterih primerih predstavljajo ekološko past; njegova populacija je zmerno upadla. Velikemu škurhu na SPA Ljubljansko barje zaradi napredujoče degradacije habitata in pomanjkanja aktivnega varstva grozi izumrtje. Število velikih skovikov na SPA Goričko se je od leta 2004 zmanjšalo za več kot 50%. Habitat pisane penice na Ljubljanskem barju in ob Muri izginja zaradi sečnje grmišč, njihovega spreminjanja v njive in napredovalega zaraščanja travnikov v gozd.

5.4 MONITORING IZBRANIH CILJNIH VRST METULJEV

Monitoring izbranih ciljnih vrst metuljev je bil nazadnje izveden v letu 2019 in predstavljen v obliki poročila z naslovom Zakšek, B., R. Verovnik, V. Zakšek, N. Kogovšek & M. Govedič, 2019. Monitoring izbranih ciljnih vrst metuljev v letu 2019.

Glavne ugotovitve monitoringa:

- Stanje ohranjenosti hromege volnoritca (*Eriogaster catax*) je **neznano**. Število gnezd gosenic na sklenjenem območju razširjenosti je bilo najnižje v štirih pregledih, zasedenost lokacij v območjih izoliranih populacij pa niha. Hromi volnoritec ni zastopan v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo.
- Stanje ohranjenosti barjanskega okarčka (*Coenonympha oedippus*) je **neugodno**. V območju populacijskega monitoringa je bila ocena velikosti populacije v letu 2019 podobna kot v letu 2015. V območjih sklenjenih razširjenosti je stanje podobno kot v prejšnjih letih. Vrste nismo potrdili na izoliranih in robnih populacijah v osrednji Sloveniji, kar kaže na drastično zmanjševanje razširjenosti barjanskega okarčka v Sloveniji. Za barjanskega okarčka je v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo predvidenih 19 ukrepov.
 - Dosežen cilj vpisa v zahtevo HAB_KOS: Goriška Brda 0 %, Kožbana 0 %, Kras 55,2 %, Vipava - Trnovski gozd 34,1 %, Slovenska Istra 0 %, Vrhoveljska planina 4,3 %.
 - Dosežen cilj vpisa v zahtevo STE_KOS: Duplica 0 %, Ljubljansko barje 23,1 %.
- Stanje ohranjenosti travniškega postavneža (*Euphydryas aurinia*) v severovzhodni Sloveniji je **podobno kot v letu 2017**, prisotnost vrste smo potrdili samo na eni lokaciji na Goričkem. Za travniškega postavneža je v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo predvidenih 99 ukrepov. Na območjih kjer se travniški postavnež pojavlja je stanje glede doseženih ciljev vpisa v zahtevo HAB_KOS sledeče: Bela Krajina 16,1 %, Bloščica 0 %, Čemšeniška planina 21,2 %, Črna dolina pri Grosuplju 172 %, Goričko 11,9 %, Goriška Brda 0%, Huda luknja 2,8%, Kamniško-Savinjske Alpe 87,4 %, Kočevsko 61,1 %, Kožbana 0%, Kras 55,2 %, Lahinja 22,5 %, Ličenca pri Poljčanah 0%, Ljubljansko barje 19,9 %, Marindol 10,6 %, Mišja dolina 882,8 %, Mrzlica 6,9 %, Mura 13 %, Nanoščica 23,9 %, Notranjski trikotnik – Snežnik 68,6 %, Pohorje 4,5 %, Polhograjsko hribovje 3,9 %, Posavsko hribovje 10,9, Pregara – travišča 0 %, Radensko polje – Viršnica 12,1 %, Rašica 0 %, Slatnik 14,3, Slovenska Istra 0 %, Vipava - Trnovski gozd 34,1 %, Vrhoveljska planina 4,3 %, Vzhodni Kozjak 4,9 %.
- Stanje ohranjenosti gozdnega postavneža (*Euphydryas maturna*) je **neugodno**, saj se maksimalno število opaženih osebkov na transektih na jugovzhodnem delu Pohorja in v Polhograjskem hribovju zmanjšuje. V vseh treh območjih sklenjene razširjenosti

se je zmanjšal delež poseljenih ploskev znotraj sklenjene razširjenosti. Stanje vrste v robnih in izoliranih območjih kaže na upad razširjenosti gozdnega postavneža v Sloveniji. Za gozdnega postavneža je v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo predvidenih 23 ukrepov. Na območjih kjer se pojavlja gozdni postavnež pojavlja je stanje glede doseženih ciljev vpisa v zahtevo HAB_KOS sledeče: Belški potok 0 %, Črni potok 0%, Huda luknja 2,8%, Jelovica 6,5 %, Kamniško-Savinjske Alpe 87,4 %, Kočevsko 61,1 %, Mišja dolina 882,8 %, Pohorje 4,5 %, Polhograjsko hribovje 3,9 %, Vitanje 2,3 %, Vzhodni Kozjak 4,9 in Zahodni Kozjak 0 %.

- Stanje ohranjenosti velikega mravljiščarja (*Phengaris arion*) je neugodno, saj je zasedenost lokacij v območju sklenjene razširjenosti še vedno nižja kot v prvem letu monitoringa (2010/2011). Stanje v območju robnih in izoliranih populacij kaže na upad območja razširjenosti vrste v Sloveniji. Veliki mravljiščar ni zastopan v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo.
- Stanje ohranjenosti strašničinega mravljiščarja (*Phengaris teleius*) je **neugodno**, saj je bila ocena velikosti populacije v območju Motvarjevcev na podlagi rezultatov MRR monitoringa najnižja v šestih vzorčenjih in druga najnižja v območju Volčke. Za strašničinega mravljiščarja je v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo predvidenih 79 ukrepov. Na območjih kjer se travniški postavnež pojavlja je stanje glede doseženih ciljev vpisa v zahtevo MET_KOS sledeče: Bloščica 64,2 %, Cerovec 10,4 %, Dravinja 4,2 %, Goričko 149 %, Haloze – vinorodne 3,4 %, Libanja 7,0 %, Ličenca pri Poljčanah 0 %, Ljubljansko barje 27,4 %, Mura 218,1 %, Nanoščica 5,5 %, Notranjski trikotnik – Snežnik 5,4 %, Osrednje Slovenske gorice 2,4 %, Reka 1,2 %, Vipava - Trnovski gozd 46,6 %, Volčke 1 %.
- Stanje ohranjenosti temnega mravljiščarja (*Phengaris nausithous*) je **neugodno**, kljub temu, da je bila ocena velikosti populacije v območju Motvarjevcev na podlagi rezultatov MRR monitoringa najvišja v šestih vzorčenjih, je bila v osnovnem območju na Volčkah najnižja v petih letih vzorčenja. Za temnega mravljiščarja je v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo predvidenih 43 ukrepov. Na območjih kjer se travniški postavnež pojavlja je stanje glede doseženih ciljev vpisa v zahtevo MET_KOS sledeče: Cerovec 10,4 %, Dravinja 4,2 %, Goričko 149 %, Haloze – vinorodne 3,4 %, Libanja 7,0 %, Ličenca pri Poljčanah 0 %, Mura 218,1 %, Osrednje Slovenske gorice 2,4 %, Volčke 1 %.
- V PUN 2000 za sektor kmetijstvo zasledimo še dve vrsti metuljev na katere so vezani ukrepi prilagojene kmetijske rabe. To sta lorkovičev rjavček (*Erebia calcaria*) in močvirski cekinček (*Lycaena dispar*). Monitoring za ti dve vrsti je bil nazadnje izveden v letu 2016 in je predstavljen v okviru poročila Zakšek, B., R. Verovnik, V. Zakšek, N. Kogovšek, M. Govedič, A. Šalamun, V. Grobelnik & A. Lešnik, 2016. Monitoring izbranih ciljnih vrst metuljev v letu 2016. V njem so za ti dve vrsti ugotovili naslednje:

- Stanje lorkovičevega rjavčka je **ugodno**, saj je bil le na Soriški planini opazen upad številčnosti na območju izoliranih populacij na južnem obrobju Julijskih Alp. Za lorkovičevega rjavčka je v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo predvidenih 8 ukrepov. Ukrepi za lorkovičevega rjavčka se nanašajo na izvajanje operacije Planinska paša na območjih: Jelovica 175 ha KRA_PAS, Julijske Alpe 1429,66 ha KRA_PAS in 405,92 ha KRA_CRED, Karavanke 923,99 ha KRA_PAS in 233,51 KRA_CRED in Slatnik 81,94 KRA PAS. Operacija se izvaja na vseh območjih predpisanih ukrepov.
- Stanje močvirskega cekinčka je **ugodno**. Za močvirskega cekinčka je v okviru PUN 2000 za sektor kmetijstvo predvidenih 71 ukrepov. Na območjih kjer se travniški postavnež pojavlja je stanje glede doseženih ciljev vpisa v zahtevo HAB_KOS sledeče: Dobrava – Jovsi 0,9 %, Dravinja 0,7 %, Duplica 0 %, Goričko 11,9 %, Grad Brdo - Preddvor 38,3 %, Haloze – vinorodne 11,8 %, Huda luknja 2,8%, Kamniško-Savinjske Alpe 87,4 %, Lahinja 22,5 %, Ličenca pri Poljčanah 0%, Ljubljansko barje 19,9 %, Mišja dolina 882,8 %, Mura 13 %, Nanoštica 23,9 %, Notranjski trikotnik – Snežnik 68,6 %, Osrednje Slovenske gorice 0 %, Radensko polje – Viršnica ,Vipava - Trnovski gozd 34,1 %, Volčeke (za območje ni možno vpisati HAB_KOS).

Iz podatkov ugotavljamo, da je stanje pri večini metuljev neugodno. Ugodno stanje dosega le lorkovičev rjavček, ki se pojavlja v planinah in je predvsem odvisen od planinske paše, ki se na območjih zagotavlja. V ugodnem stanju je tudi močvirski cekinček, čeprav je doseganje ciljev za posamezna območja zelo različno. Ostali metulji so po znanih podatkih v neugodnem stanju. Ugotavljamo, da je stanje obeh mravljiščarjev slabo. Prav tako večina območij ne dosega predlaganih ciljev v vpis v operacijo Traviščni habitati metuljev, ki je namenjena ohranjanju strašničinega in temnega mravljiščara. Za ostale metulje je večinoma predlagan ukrep »Posebni traviščni habitati«, ki na večini območij prav tako ne dosega zadostnega vpisa.

5.5 ANALIZA PRITISKOV IN GROŽENJ

V okviru poročanja po Direktivi o habitatih in Direktivi o pticah se za vse vrste in habitatne tipe opredelijo tudi grožnje in pritiski po biogeografskih regijah. Kot pritisk se definira dejavnike, ki so delovali na vrsto ali habitatni tip tekom obdobja poročanja. Grožnje so definirani kot dejavniki, ki vplivajo na vrsto ali habitatni tip tekom dveh obdobjih poročanja. Možno je, da je lahko nekateri dejavnik v istem obdobju poročanja zazna kot pritisk in grožnja.⁹ Najpogostejše grožnje in pritiski s področja kmetijstva (tri najštevilčnejše po številu groženj in pritiskov, označene s črko A) za posamezne skupine so):

⁹ Reporting under Article 17 of the Habitats Directive. Explanatory Notes and Guidelines for the period 2013–2018. 2017

- Habitatni tipi
 - A06: Zaraščanje (t.j. opustitev košnje/paše)
 - A19: Gnojenje z živniskimi gnojili
 - A09: Intenzivna paša (prepašenost)

- Vrste (brez ptic)
 - A31: Izsuševanje mokrotnih površin
 - A06: Zaraščanje (t.j. opustitev košnje/paše)
 - A26: Onesnaževanje površinskih in podzemeljskih vod zaradi spiranja hranil

- Ptice
 - A06: Zaraščanje (t.j. opustitev košnje/paše)
 - A02: Sprememba ene kmetijske rabe v drugo (npr. preoravanje)
 - A05: Odstranjevanje krajinskih značilnosti (mejice, suhozidi, posamezna drevesa, kali itd.)

Kot je možno razbrati je eden najštevilčnejših pritiskov oz. groženj zaraščanje. Ukrepi, ki preprečujejo zaraščanje so definirani v navzkrižni skladnosti kot predpisane zahteve ravnanja PZR 3 in PZR 4 in se glasi: travniške površine so vzdrževane vsaj enkrat letno, najpozneje do 15. 10. tekočega leta. Preverjanje navzkrižne skladnosti se izvaja v skladu z evropskimi predpisi po celotnem ozemlju države, vendar le na površinah, kjer kmetje oddajo zbirno vlogo. Ker smo že izpostavili, da skoraj 34 % kmetijskih površin ni zagerkanih, so le te lahko prepuščene zaraščanju. V okviru nacionalne zakonodaje (Zakon o kmetijskih zemljiščih (ZKZ) in Pravilnik o registru kmetijskih gospodarstev) je potrebno priglasiti vsa kmetijska zemljišča s katerimi se upravlja. Prav tako je potrebno na vseh kmetijskih zemljiščih preprečevati zaraščanje (7. člen ZKZ). V kolikor bi v okviru PUN 2000 želeli uveljavljati ukrepe preprečevanja zaraščanja kmetijskih zemljišč, bi bilo potrebno kot ukrep navesti spodbude, ki jih dobijo lastniki zemljišč za odpravo zaraščanja. V skrajnem primeru pa bi na najbolj kritičnih površinah lahko uvedli poostren inšpekcijski nadzor na območjih, ki se zaraščajo in PUN 2000 primerno uskladiti z inšpekcijskimi službami.

Pri pregledu groženj in pritiskov za vrste in habitatne tipe po PUN 2000 (2015) za sektor kmetijstvo smo ugotovili, da za nekatere vrste in habitatne tipe ni opredeljene nobene grožnje ali pritiska s strani kmetijstva, čeprav so za njih po PUN 2000 predvideni ukrepi s področja kmetijstva:

Vrste:

- rjavi lunj (*Circus aeruginosus*),
- velika uharica (*Bubo bubo*),
- vodomec (*Alcedo atthis*),
- rakar (*Acrocephalus arundinaceus*),
- belka (*Lagopus muta*),
- ruševac (*Lyrurus tetrix*),
- mala tukalica (*Porzana parva*),
- kapelj (*Cottus gobio*),
- pohra (*Barbus balcanicus*),
- Jalžičeva kongerija (*Congerina jalsici*),
- bolen (*Aspius aspius*),
- Marchesettijeva smetlika (*Euphrasia marchesettii*).

Habitatni tip:

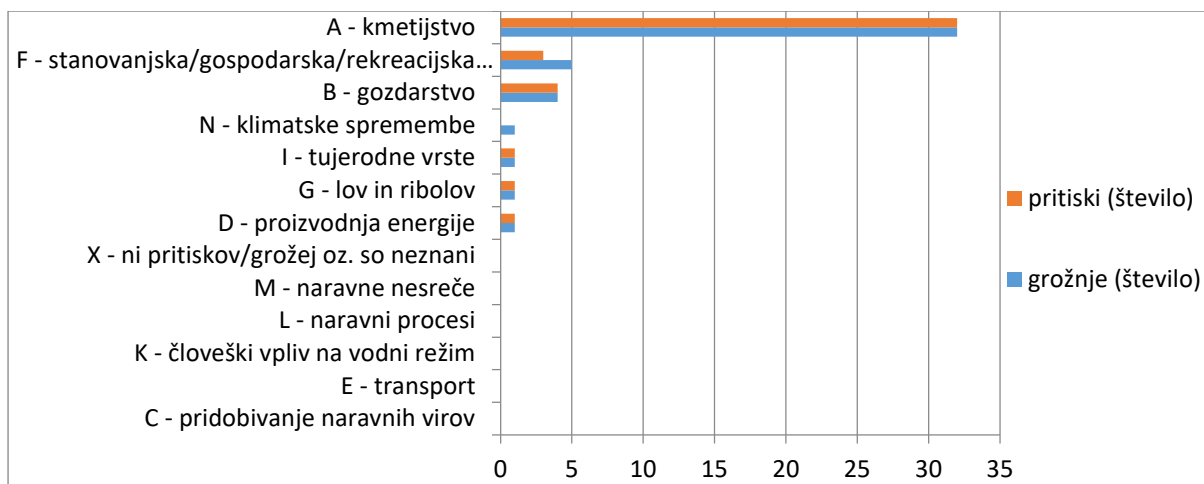
- lehnjakotvorni izviri (Cratoneurion).

Menimo, da sektorski ukrepi s področja kmetijstva ne morejo izboljšati stanja zgoraj omenjenih vrst in habitatnih tipov in bi se moralo za te vrste in habitatne tipe izbirati ukrepe, ki naslavlajo dejanske grožnje in pritiske. Prav tako smo opazili, da je za **močvirsko sklednico** naštetih veliko pritiskov in groženj s kmetijstva in za njo ni predvidenih konkretnih sektorskih ukrepov, saj so za to vrsto iz sektorja kmetijstva trenutno na voljo le trije ukrepi:

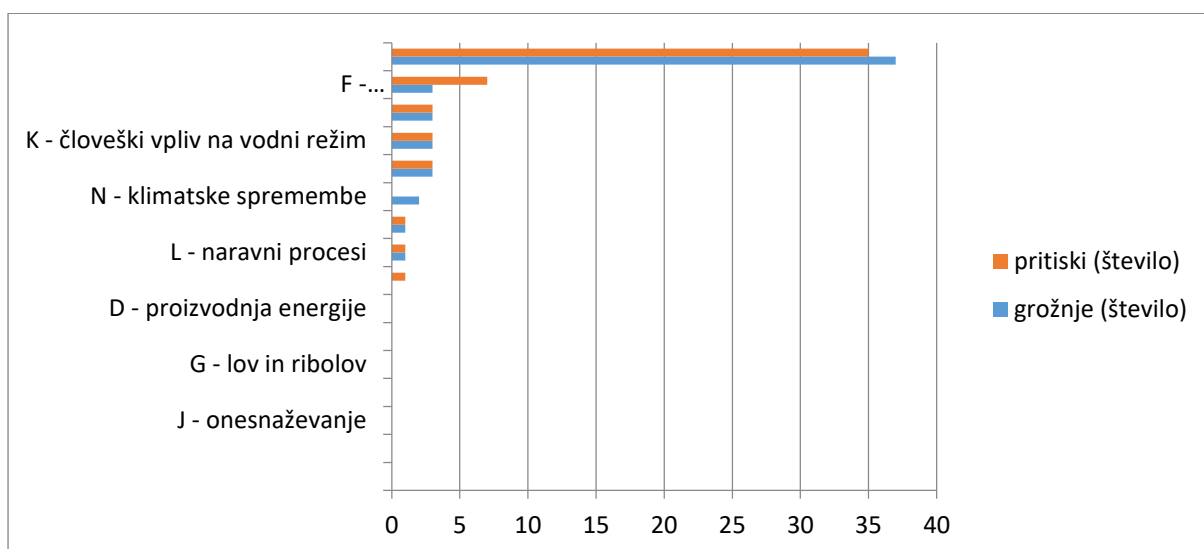
- vključevanje varstvenega cilja v letne programe vzdrževalnih del na hidromelioracijskih sistemih (Sklad kmetijskih zemljišč) na območju Vipave,
- vključevanje varstvenega cilja v letne programe vzdrževalnih del na vodotokih in jarkih na območju Ljubljanskega barja,
- ukrepa VOD_ZEL, VOD_FFSV na območju Mure.

Vrsto je potrebno v prihodnjem programu varovati tudi preko sektorja kmetijstvo.

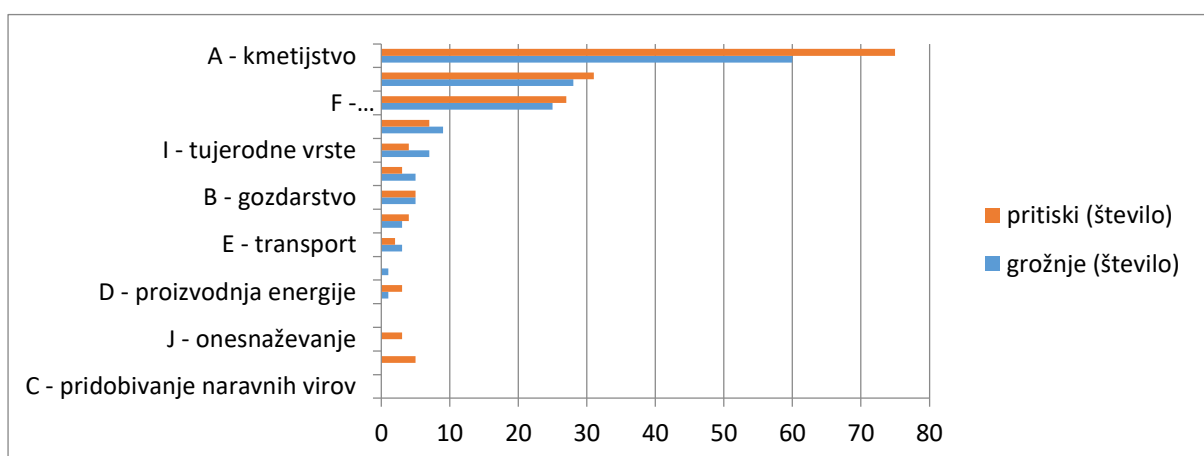
Pri analizi vseh groženj in pritiskov za vrste in habitatne tipe po PUN 2000 vidimo, da večji del groženj in pritiskov predstavlja sektor kmetijstva, vendar je predvsem na slikah 16 do 18 vidno, da del pritiskov in groženj predstavljata tudi sektorja F (stanovanjska/gospodarska/rekreacijska dejavnost) in K (človeški vpliv na vodni režim). Kar verjetno sovпада tudi s tem, da so pod sektor kmetijstva navedene vrste in habitatni tipi, ki nimajo definiranih groženj in pritiskov s področja kmetijstva.

Slika 16: Grožnje in pritiski po sektorjih definirani za ptice, ki so del PUN 2000/PUN 2000 za kmetijski sektor

Slika 17: Grožnje in pritiski po sektorjih definirani za habitatne tipe, ki so del PUN 2000 za kmetijski sektor

Slika 18: Grožnje in pritiski po sektorjih definirani za vrste, ki so del PUN 2000 za kmetijski sektor

5.6 ANALIZA VPLIVA KOPOP UKREPOV NA OBMOČJIH KJER SO CILJI DOSEŽENI

Za pregled učinkovitosti ukrepov KOPOP smo izbrali območja, kjer prihaja do visokega vpisa v KOPOP ukrepe z vidika doseganja ciljev PUN 2000.

Območja, kjer dosegamo skoraj ali več kot 100 % ciljev, so predstavljena v preglednici 20.

Preglednica 20: Območja ker dosegamo skoraj ali več kot 100 % ciljev vpisa površin KOPOP.

Območje	Ukrep	Ciljna površina po PUN 2000	Doseganje cilja vpisa površin KOPOP (PUN 2000)	Vrste in HT (PUN 2000)
Cerkniško jezero	VTR_KOS	806 ha	96,1 %	kosec, repaljščica
Črna dolina pri Grosuplju	HAB_KOS	1 ha	172,0 %	Travniki s prevladujočo stožko (<i>Molinia spp.</i>) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (<i>Molinion caeruleae</i>), travniški postavnež
Goričko	MET_KOS	292 ha	149,0 %	temni mravljiščar, strašničin mravljiščar
Kamniško - Savinjske Alpe	HAB_KOS	58 ha	87,4 %	Gorski ekstenzivno gojeni travniki, močvirski meček
Mišja dolina	HAB_KOS	6 ha	882,8 %	'Travniki s prevladujočo stožko (<i>Molinia spp.</i>) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (<i>Molinion caeruleae</i>), <i>Drepanocladus vernicosus</i> (vrsta maha), travniški postavnež, hribski urh, močvirski cekinček, gozdni postavnež
Mura	MET_KOS	12 ha	218,1 %	temni mravljiščar, strašničin mravljiščar
Zelenci	HAB_KOS	1 ha	331,0 %	<i>Drepanocladus vernicosus</i> (vrsta maha)

V nadaljevanju predstavljamo pregled stanja vrst na območjih, kjer prihaja do doseganja ciljev po PUN 2000.

Območje Cerkniško jezero:

Vzrok za doseganje visokega cilja vpisa sovpada z dejstvom, da se območje Natura 2000 Cerkniško jezero prekriva z zavarovanim območjem Notranjski regijski park, ki ima svojega upravljavca in ki izvaja ukrepe iz PUN.

Najbolj natančni in recentni podatki za analizo so podatki za kosca na Cerkniškem jezeru. Rezultati iz poročila Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019 (Denac in sod. 2019) pravijo:

„Cerkniško jezero je že tretje leto najpomembnejše območje za kosce v državi. Priča pa smo tudi preskoku pri trendu: do lani je populacija kosca veljala za stabilno, od letos pa že govorimo o statistično značilno naraščajoči populaciji.“

Repaljščica je travniška ptica, katere stanje se spremlja v okviru popisa ptic za določitev indeksa ptic kmetijske krajine. V zadnjem poročilu (Kmecl, 2019) je zapisano: »indekse nižje od povprečnega indeksa travniških vrst, imajo znotraj tega indeksa naslednje vrste: repaljščica (34,4), poljski škrjanec (42,9), repnik (45,2); značilnost teh vrst je, da so vezane v precejšnjem delu svojega habitata na obsežnejše površine ekstenzivno vzdrževanih travnikov, za razliko od večine ostalih vrst v travniškem indeksu (rjavi srakoper, rjava penica, hribski škrjanec, veliki strnad in smrdokavra), ki so vezane tudi na ostale kmetijske površine, predvsem zaraščajoče travnike in sadovnjake; te tri vrste so v sedanji kmetijski krajini v Sloveniji t.i. habitatni »poraženci«. Podrobnejših podatkov za to območje nismo našli.

Območje Črna dolina pri Grosuplju:

Vzrok za doseganje visokega cilja vpisa sovpada z dejstvom, da se na območju izvaja naravovarstven projekt Mala barja – Marja, ki ga financirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. Za habitaten tip s prevladujočo stožko monitoring ni vzpostavljen. Na območju Črne doline je sicer potekalo kartiranje habitatnih tipov, vendar leta 2011, zato podatki za analizo niso uporabni.

Za vrsto travniški postavnež se monitoring MKGP na območju Črna dolina ne izvaja.

Območje Goričko:

Vzrok za doseganje visokega cilja vpisa najverjetneje sovpada z dejstvom, da se območje Natura 2000 Goričko prekriva z zavarovanim območjem Krajinski park Goričko, ki ima svojega upravljavca in ki izvaja ukrepe iz PUN.

Za vrsto strašničin mravljiščar se monitoring izvaja. Monitoring poteka tudi na nekaterih delih območja Goričko. Leta 2018 so zapisali: „Glede na vse mere ocenjujemo stanje

populacije strašničinega mravljiščarja na območju monitoringa sklenjene razširjenosti na jugovzhodnem Goričkem kot stabilno, vendar z velikimi medletnimi nihanjem (Zakšek in sod., 2018). Območje Motvarjevci: območju pri Motvarjevcih je raziskava MRR (Mark–Release–Recapture) potekala šestič (preglednica 21). Ocena velikosti populacije je najnižja do sedaj, tako za osnovno kot razširjeno območje.

Preglednica 21: Rezultati monitoringa strašničinega mravljiščarja na območju pri Motvarjevcih po letih (Zakšek in sod., 2019)

Osnovno območje	Ocenjena številčnost
2008	1.799 (1.533–2.156)
2011	1.592 (1.373–1.890)
2013	618 (387–998)
2015	1.268 (859–1.678)
2017	1.125 (676–1.574)
2019	488 (293–700)
Razširjeno območje	Ocenjena številčnost
2013	782 (521–1.283)
2015	1.515 (920–2.110)
2017	1.822 (1.133–2.511)
2019	615 (362–868)

Za vrsto temni mravljiščar se monitoring izvaja. Monitoring poteka tudi na nekaterih delih območja Goričko. Leta 2018 „Na izbranem območju na Goričkem je v letu 2018 petič potekalo spremljanje stanja temnega mravljiščarja. Skupno število opaženih osebkov v letu 2018 je drugo najvišje v petih sezonah monitoringa (Zakšek in sod., 2018)“. Območje Motvarjevci: V območju pri Motvarjevcih je MRR monitoring potekal šestič (tabela 27). Ocena velikosti populacije za osnovno območje je v letu 2019 druga najvišja v šestih letih vzorčenja. (Zakšek in sod., 2019)

Območje Kamniško - Savinjske Alpe:

Za habitatni tip Gorski ekstenzivno gojeni travniki monitoring ni vzpostavljen.

Prav tako na območju Kamniško – Savinjske Alpe ni potekalo kartiranje habitatni tipov.

Za vrsto močvirski meček monitoring ni vzpostavljen.

Območje Mišja dolina:

Vzrok za doseganje visokega cilja vpisa sovpada z dejstvom, da se na območju izvaja naravovarstven projekt Mala barja – Marja, ki ga financirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Za habitaten tip s prevladujočo stožko monitoring ni vzpostavljen, je pa leta 2015 potekalo kartiranje habitatnih tipov na območju Mišje doline. Ugotovili so: „Na določenih delih so travniki z modro stožko in nizka barja zelo dobro ohranjena, na delih, ki jih želijo spremeniti v donosnejše kmetijske površine, pa so ti habitatni tipi že uničeni (gnojenje, osuševanje).“ (Trčak, Erjavec & Cipot, 2015). Ker je kartiranje vezano na začetek izvajanja PUN 2000 na podlagi podatka ne moremo oceniti vpliva.

Monitoring hribskega urha se izvaja, vendar ne na območju Mišje doline.

Za vrsto močvirski cekinček se monitoring izvaja, vendar ne na območju Mišje doline.

Za vrsto travniški postavnež se monitoring izvaja tudi na območju Mišje doline. Za območje obstaja podatek iz Monitoringa izbranih ciljnih vrst metuljev v letu 2017, ki pravi: „Vrsta je na območju splošno razširjena, vendar se ne pojavlja v velikih gostotah tudi v primerjavi z nekaterimi izoliranimi populacijami na vlažnih travnikih (leta 2017 je bila vpisanost ukrepa 731,7 %).“

Po pregledu znanih podatkov o vrstah in habitatnih tipih smo ugotovili, da monitoring za vrsto maha »*Drepanocladus vernicosus*« ni vzpostavljen, zato ne moremo oceniti vpliva na to vrsto.

Za vrsto gozdni postavnež se monitoring izvaja, vendar ne na območju Mišje doline. Obstaja pa podatek iz območja Velikih Lašč, ki so v neposredni bližini Mišje doline. Tam metulja niso našli (Zakšek in sod., 2019). Ocene učinkovitosti ukrepa na območju Mišje doline tako ni mogoče izvesti.

Območje Mura:

Monitoringi vrst strašničin in temni mravljiščar ne potekajo na območju Mura zato oceno stanja ohranjenosti teh vrst za izbrano območje ni na voljo.

Območje Zelenci:

Vzrok za doseganje visokega cilja vpisa sovпада z dejstvom, da se območje Natura 2000 Zelenci prekriva z zavarovanim območjem Naravni rezervat Zelenci, ki ima svojega upravljavca in ki izvaja ukrepe iz PUN.

Po pregledu znanih podatkov o vrstah in habitatnih tipih smo ugotovili, da monitoring za vrsto maha »*Drepanocladus vernicosus*« ni vzpostavljen, zato ne moremo oceniti vpliva na to vrsto.

Zaključek pregleda območij, kjer so cilji doseženi

Iz podatkov, ki so nam na voljo, lahko tako analiziramo le dve območji. Cerčniško jezero in podatke za kosca, kjer kot kažejo podatki beležimo visok porast njegove številčnosti kar bi

lahko bilo tudi rezultat visoke vključenosti v ukrep VTR_KOS. Tudi pri interpretaciji teh rezultatov je potrebno vzeti v znanje tudi dejstvo, da območje Cerknškega jezera zaradi vsakoletnih poplav in naravnih danosti ne dopušča intenziviranja kmetijske rabe, kar seveda ustreza koscu. Prav tako je na območju prisotno aktivno upravljanje zavarovanega območja, pri katerem je tudi sam upravljavec območja vključen v izvajanje sonaravnih kmetijskih praks iz naslova SKP.

Območje Goriškega za strašničinega in temnega mravljiščarja, pri katerem gre slednjemu bolje. Iz podatkov težko sklepamo kakšno učinkovitost imajo ukrepi, saj so podatki na voljo le za ozki del Goriškega.

Izpostavljamo, da v Sloveniji sistematično manjkajo ciljni monitoringi za vse vrste in habitatne tipe, za katere se predvideni ukrepi PUN 2000 izvajajo. V kolikor se monitoringi tudi v prihodnje ne bodo izvajali, bomo s težavo ocenjevali učinkovitost ukrepov. Prav tako bi bilo potrebno poenotiti izvajanje monitoringov z območji, kjer prav tako prihaja do izvajanja ukrepov prilagojene kmetijske prakse.

5.7 VPLIV UKREPOV KOPOP NA VRSTE/HT NA IZBRANIH OBMOČJIH PUN 2000

V Sloveniji se ogroženi habitatni tipi, vrste in njihovi življenjski prostori sistemsko ohranjajo večinoma preko kmetijsko-okoljsko-podnebnih ukrepov (KOPOP), pomemben prispevek k ohranjanju pa dajejo tudi različni projekti (npr. LIFE, Kohezija). V Programu upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015-2020 so za te vrste in habitatne tipe na območja natančno podani konkretni cilji. Ker se na večini območij cone različnih vrst/HT prekrivajo, so bili ukrepi določeni le za eno izmed vrst na območju. Praviloma za tisto vrsto, ki je zahtevala kmetijsko rabo z največ prilagoditvami (t.i. krovne vrste), saj so na ta način upošteevane tudi ekološke zahteve drugih, manj specializiranih vrst. Tako postavljeni cilji zato hkrati zagotavljajo ugodno ohranitveno stanje ne le za eno, temveč več vrst, ki so prisotne na območju.

V okviru analize smo želeli preveriti vpliv posameznih operacij KOPOP na populacije vrst oz. habitatne tipe. Podatkov o populacijskih trendih za vsa območja žal ni na voljo, zato smo v nadaljevanju izbrali nekaj takih, kjer je podatkov največ. Enaka območja so bila izbrana že v analizi ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000 – Sektor kmetijstvo narejeni v letu 2013. Rezultate podajamo v nadaljevanju.

5.7.1 OBMOČJE LJUBLJANSKO BARJE

Območje Ljubljanskega barja je eno najkompleksnejših območij Natura 2000, saj je tu prisotnih kar 25 vrst ptic, 29 rastlinskih in živalskih vrst ter 7 habitatnih tipov. Območje se je v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja intenzivno izsuševalo, zaradi česar se je kmetijska raba vse bolj intenzivirala.

Velikost območja: 13.558,90 ha

Preglednica 22: Dejanska rabe tal na območju Ljubljansko Barje v obdobju 2009–2020.

Kategorije dejanske rabe	2009	2015	2020
NJIVE IN TRAJNI NASADI	4.234,49	4.586,79	4.292,51
TRAVNIKI	6.420,41	6.209,29	6.284,36
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	2.307,67	2.123,29	2.339,63
OSTALO	592,45	635,65	638,52

Preglednica 23: Spremembe dejanske rabe tal na območju Ljubljansko Barje v obdobju 2009–2020.

Leto	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež	2009-2020	Delež
NJIVE IN TRAJNI NASADI	352,30	8,32%	-294,28	-6,42%	58,02	1,37%
TRAVNIKI	-211,12	-3,29%	75,07	1,21%	-136,04	-2,12%
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	-184,38	-7,99%	216,34	10,19%	31,96	1,39%
OSTALO	43,20	7,29%	2,86	0,45%	46,07	7,78%

Preglednica 24: Sprememba rabe travnikov na območju Ljubljansko Barje v obdobju 2009–2020.

Obdobje	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež
Preoravanje	778,43	12,12%	162,58	3,02%
Zaraščanje	180,26	2,81%	152,82	2,84%
Sprememba travnikov v rabo Ostalo	84,78	1,32%	9,69	0,18%
Travniki brez spremembe	5376,94	83,75%	5051,84	78,68%*

*Glede na izhodiščno stanje 2009

Podatki o spremembi rabe tal kažejo, da se je v zadnjih letih pritisk po preoravanju travnikov v njive na Ljubljanskem barju umiril. A razlog za tako stanje ni v manjšem zanimanju kmetov po intenziviranju kmetijske proizvodnje, temveč izvajanje enega od ukrepov t.i. ozelenitve Skupne kmetijske politike (SKP) „Okoljsko občutljivo trajno travinje - OOTT“, ki na območju Ljubljanskega barja prepoveduje preoravanje. Kljub tej prepovedi, se je nekaj travnikov vseeno preoralo. Travnike so najverjetneje preorali ekološki kmetje, za katere velja izjema glede izpolnjevanja ukrepov t.i. „Zelene komponente“ po evropski uredbi. Na Ljubljanskem

barju je v skladu z Uredbo o Krajinskem parku Ljubljansko barje v prvem varstvenem območju prepovedano intenziviranje obstoječih kmetijskih rab. Kar načeloma pomeni, da je na območju prvega varstvenega reda prepovedano preoravanje travnikov tudi za ekološke kmete. Prav tako se je zmanjšal delež površin, ki so se zarastle v obdobje zadnjih petih let. V letih 2016 in 2017 je bila na območju barja zelo aktivna kmetijska inšpekcija, ki je izdala precej odločb za odstranitev lesne zarasti na kmetijskih zemljiščih. To je tudi najverjetnejši razlog, da se je delež zaraščenih površin v zadnjem 5-letnem obdobju zmanjšal. Žal je imelo izdajanje odločb za odstranitev zarasti na kmetijskih zemljiščih tudi zelo negativen vpliv na mejice, saj so kmetje v strahu odstranili vso zarast – tudi tisto, za katero niso dobili inšpekcijske odločbe. Številne mejice so zato bile odstranjene. Da gre za naravovarstveno problematično območje, opozarja tudi pisni opomin EK 2019/4058. Iz podatkov o rabi vidimo, da sta na območju prisotni obe grožnji, ki se pojavljata v kmetijski krajini. Na eni strani še vedno prihaja do zaraščanja območja, medtem ko na strani barja, ki je bolj primerna za njivsko pridelavo prihaja do preoravanja travnikov.

Na območju Ljubljanskega barja lahko kot krovni vrsti izpostavimo dve, in sicer metulja barjanskega okarčka (*Coenonympha oedippus*) ter ptiča kosca (*Crex crex*).

Rezultati popisov za okarčka kažejo, da je vrsta na barju na določenih delih (okolica Viča, Vnanjih Goric, Bevk, Podpeči in Matene) že izumrla. Leta 2001 je bilo na Ljubljanskem barju registriranih 11 lokalnih populacij vrste, v letu 2008 jih je bilo še 8, leta 2015 le še 3. Populacija barjanskega okarčka na Ljubljanskem barju je bila v letu 2001 ocenjena na cca. 2000 osebkov. V obdobju 2001–2014 je upadla za 85%, v letih 2008–2014 kar za 69%. (Čelik, Šilc in Vreš; 2018)

V obdobju 2014-2020 se kmetje, ki kmetujejo na območjih življenjskega prostora barjanskega okarčka lahko odločijo za izvajanje ciljne naravovarstvene operacije „Steljniki – STE“, ki je ciljno namenjena ohranjanju prav te vrste. Predpisana prilagojena kmetijska praksa namreč v čim večji možni meri upošteva njegove ekološke zahteve.

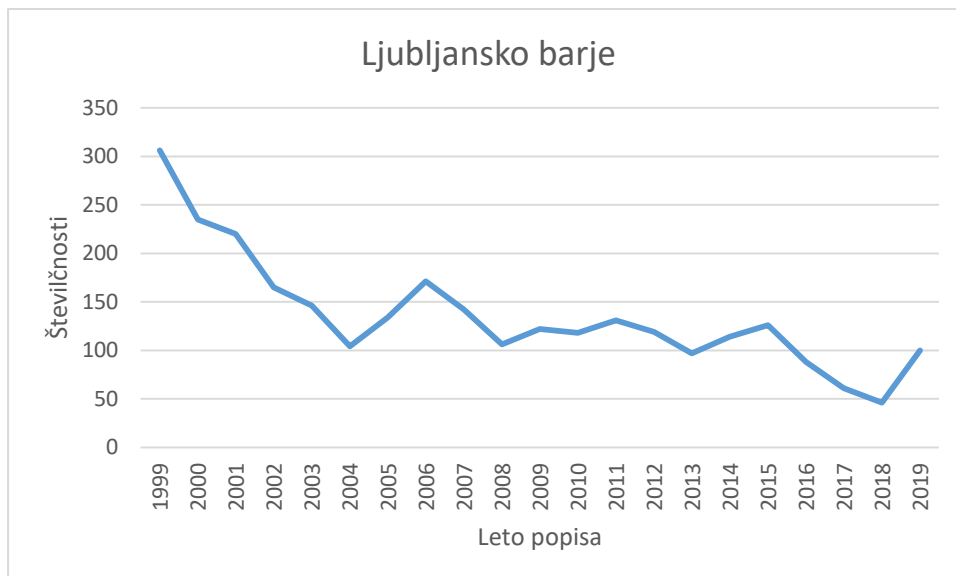
Rezultati vključenih površin na katerih se izvaja operacija STE kažejo, da so ciljne površine dosežene 23,1 % (Preglednica 25). Z vidika dolgoročnega ohranjanja vrste je to vsekakor premalo, z vidika zahtevnosti izvajanja za kmeta in dejstva, da je KOPOP prostovoljen pa je rezultat kar nekako pričakovan oz. realen. Zaradi zelo pozne košnje takšna mrva namreč ni primerna za prehrano travojedih živali. V letu 2016 je operacija STE doživela vsebinsko prenovu. Po njej se od kmetov zahteva, da v tekočem letu travnike ne pokosijo v celoti, temveč samo do polovice. Druga polovica pa se pokosi naslednje leto. Izkušnje nekajletnega izvajanja kažejo, da je ta pristop v vidika ohranjanja populacije (na minimum zmanjšan negativen vpliv košnje na uspešnost reproduktivnosti) sicer ustrezen, da pa se po drugi strani zaradi zelo ekstenzivne rabe pojavljajo težave zaradi zaraščanja in širjenja invazivnih

tujerodnih vrst. Iz tega razloga operacija STE v prihodnje potrebuje strokovni razmislek o morebitnih dodatnih spremembah.

Nespodbudni so tudi rezultati monitoringa za kosca, ki za obdobje 1999–2018 kažejo upad v povprečju 3,1 % letno, v obdobju 2004–2018 pa za 2,4 % letno (statistični program TRIM) kar je iz vidika vzpostavitve Natura 2000 območja bolj objektiven podatek. Podobno kot pri barjanskem okarčku je tudi pri koscu opažen trend manjšanja njegovega območja prisotnosti, saj zadnja leta ni bil več opažen na vzhodnem delu barja, severno do Ljubljance, ter na delu barja pri Vrhniku. Čeprav je kosec selivka in lahko na njegovo populacijo vplivajo tudi dejavniki na prezimovališčih in selitvi, se vendarle zdi, da so resnični razlogi za takšno stanje prav v vztrajnem slabšanju in krčenju njegovega gnezditvenega habitata. Kosec kot talna gnezdilka v času gnezditve potrebuje travnik z visoko, ne pregosto travo, v kateri je gnezdo dobro skrito. Intenzivna raba travnikov z dognojevanje in dosejevanjem ne spremeni le strukture travne ruše, temveč narekuje tudi zgodnjo košnjo, ki je za gnezditveno uspešnost kosca praviloma pogubna.

V okviru Programa razvoja podeželja (PRP) 2014–2020 je tudi za varstvo kosca oblikovana ciljna KOPOP operacija „Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov – VTR“. Operacija predpisuje izvajanje prilagojene kmetijske rabe, ki v največji možni meri upošteva ekološke zahteve vrste (kosca) s čimer se dolgoročno ohranja prisotnost vrste na območju.

Rezultati vključenosti v ukrep (Preglednica 25) kažejo, da je bil delež vključenih površin na območju Ljubljanskega barja leta 2015 nizek (27 %), vendar je bil med leti zaznan porast za cca. 10% tako da je bilo leta 2019 vpisanih že 43,5 % površin. Dvigu vpisanih površin gre morda pripisati porast številčnosti kosca v zadnjih letih njegovega spremljanja. Podati splošno oceno vpliva ukrepa VTR na populacijo kosca na Ljubljanskem barju je zelo težko, saj je v letu 2018 od 46 koscev na Ljubljanskem barju le 7 koscev (15,2 %) pelo na travnikih, na katerih se je izvajala operacija VTR. Prav tako vsi travniki, na katerih je mogoče vpisati ukrep VTR - raba 1300 (trajni travnik), ta hip še niso nujno povsem ustrezen habitat za kosca (opuščeni travniki; travniki, ki se zaraščajo z zlato rozgo, gojeni travniki...). So pa te površine kljub svoji trenutni suboptimalnosti pomembne, saj predstavljajo potencial širitve habitata kosca. Ob izvajanju ustrezno prilagojene kmetijske rabe se namreč na njih lahko razvije ustrezen življenjski prostor za kosca.

Slika 19: Številčnost populacije kosca (*Crex crex*) na Ljubljanskem barju. Podatki izzeti iz poročila Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019 (Denac et al. 2019) - Primerjava normaliziranega števila koscev *Crex crex* na obravnavanih SPA v letih 1999-2019.

Vključevanje v ukrep MET je na Ljubljanskem barju primerljivo z drugimi območji Slovenije. Na Ljubljanskem barju vključenost v ta ukrep ni presegla 19,0 % (Preglednica 25), kar je seveda premalo, da bi lahko podali oceno vpliva ukrepa na tamkajšnjo populacijo.

Preglednica 25: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Ljubljansko barje.

Vrste	Ustrezen ukrep	Cilj	Dosežen cilj 2015	Dosežen cilj 2019
Poljski škrjanec, veliki škurh, ...	HAB	765 ha	74,1 ha (9,7 %)	151,95 ha (19,9 %)
Strašničin mravljiščar, temni mravljiščar	MET	207 ha	29,2 ha (14 %)	56,77 ha (27,4 %)
Kosec	VTR	824 ha	223,0 ha (27 %)	358,69 ha (43,5 %)
Barjanski okarček	STE	64 ha	14,0 ha (22 %)	14,77 ha (23,1 %)

5.7.2 OBMOČJE KRAKOVSKI GOZD - KRKA

Skupina območij Krakovski gozd – Krka je območje med katerega uvrščamo 3 območja Natura 2000:

- POO: Krakovski gozd (SI3000051)
- POV: Krakovski gozd- Šentjernejsko polje (SI5000012)
- POO: Krka s pritoki (SI3000338)
- Velikost območja: 9.907,86 ha

Šentjernejsko polje je ravninski svet ob reki Krki in življenjski prostor 18 kvalifikacijskih vrst ptic. Med njimi so tudi nekatere zelo ogrožene, kot so južna postovka, mali klinkač in črnočeli srakoper. Podatki monitoringa za črnočelega srakoperja (Preglednica 29) kažejo, da populacija od devetdesetih let prejšnjega stoletja vztrajno pada. Program TRIM je trend vrste na SPA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje (2004-2019) opredelil kot strm upad, nacionalna populacija vrste pa šteje okoli pet parov. To pomeni, da vrsti grozi izumrtje.

Preglednica 26: Dejanska rabe tal na območju Krakovski gozd - Krka v obdobju 2009–2020.

Leto	2009	2015	2020
NJIVE IN TRAJNI NASADI	1.831,59	1.825,95	1.801,35
TRAVNIKI	2.664,75	2.576,19	2.612,33
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	4.455,31	4.553,52	4.492,42
OSTALO	956,99	952,97	1.002,54

Preglednica 27: Spremembe dejanske rabe tal na območju Krakovski gozd - Krka v obdobju 2009–2020.

Leto	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež	2009-2020	Delež
NJIVE IN TRAJNI NASADI	-5,64	-0,31%	-24,60	-1,35%	-30,24	-1,65%
TRAVNIKI	-88,56	-3,32%	36,14	1,40%	-52,42	-1,97%
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	98,21	2,20%	-61,10	-1,34%	37,11	0,83%
OSTALO	-4,02	-0,42%	49,56	5,20%	45,55	4,76%

Preglednica 28: Sprememba rabe travnikov na območju Krakovski gozd - Krka v obdobju 2009–2020.

Obdobje	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež
Preoravanje	152,77	5,73%	71,86	3,10%
Zaraščanje	154,19	5,79%	52,49	2,26%
Sprememba travnikov v rabo Ostalo	36,11	1,36%	23,84	1,03%
Travniki brez spremembe	2321,69	87,13%	2173,50	81,56%*

*Glede na izhodiščno stanje 2009

Preglednica 29: Trend črnočelega srakoperja na SPA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje in Vipavski rob

Območje	Trend	Vrednost trenda*	Obdobje trenda
Krakovski gozd – Šentjernejsko polje	strm upad	0.8968 ± 0.0269	2004-2019
Vipavski rob	negotov	1.0375 ± 0.1013	2007-2019
obe območji skupaj	zmeren upad	0.9361 ± 0.0318	2004-2019

Območje je zadnja desetletja podvrženo pritiskom po intenziviranju rabe, zato se delež teh površin vztrajno povečuje. Med intenzivnimi površinami pa ni prostora za travniške sadovnjake, ohišnice, mejice in solitarna drevesa, zato je teh struktur iz leta v leto manj. V obdobju izvajanja SKP 2014 – 2020 je razviden občuten upad v spremembi rabe travniških površin, verjetno tudi zato, ker ima območje status OOTT.

Za dolgoročno ohranjanje črnočelega srakoperja na območju Šentjernejskega polja pa je ključna prav mozaičnost kmetijske kulturne krajine. Ekstenzivno gojeni travniki, visokodebelni travniški sadovnjaki in raznolikost kulturnih rastlin v ohišnicah so njegov optimalen življenjski prostor.

Na območju Šentjernejskega polja je bila kot primeren ukrep za ohranjanje črnočelega srakoperja prepoznana operacija „Posebni traviščni habitati – HAB“, saj kmete vzpodbuja k izvajanju ekstenzivne rabe. Rezultati vključenosti v to operacijo kažejo, da je zanimanje med kmeti za to operacijo zelo nizko. Ključna razloga za to sta dva in sicer (1) območje je primerno za intenziviranje in intenzivna raba je ekonomsko donosnejša ter (2) v preteklem programskem obdobju (2007-2013) je bila zgornja meja povprečne letne obtežbe na kmetijo 1,9 GVŽ/ha/leto. V obdobju 2014-2020 pa je ta meja znižana na 1,7 GVŽ/ha/leto.

Preglednica 30: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Šentjernejsko polje.

Vrste	Ustrezen ukrep	Cilj 2015	Dosežen cilj 2015	Cilj 2019	Dosežen cilj 2019
Črnočeli srakoper	HAB	526 ha	21,9 ha (4,2 %)	526 ha	47,4 ha (9,0 %)

5.7.3 OBMOČJE KRAS

Skupina območij Kras je območje med katerega uvrščamo 3 območja Natura 2000:

- POO: Dolina Branice (SI3000225)
- POV: Kras (SI5000023)
- POO: Kras (SI3000276)

Velikost območja: 65.371,09 ha

Preglednica 31: Dejanska rabe tal na območju Kras v obdobju 2009–2020.

Leto	2009	2015	2020
NJIVE IN TRAJNI NASADI	1.755,20	1.737,21	1.742,58
TRAVNIKI	16.515,48	15.218,41	15.941,91
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	45.220,75	46.313,92	45.460,22
OSTALO	1.879,66	2.101,54	2.226,38

Preglednica 32: Spremembe dejanske rabe tal na območju Kras v obdobju 2009–2020.

Leto	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež	2009-2020	Delež
NJIVE IN TRAJNI NASADI	-17,99	-1,02%	5,37	0,31%	-12,62	-0,72%
TRAVNIKI	-1297,06	-7,85%	723,50	4,75%	-573,57	-3,47%
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	1093,17	2,42%	-853,70	-1,84%	239,47	0,53%
OSTALO	221,88	11,80%	124,83	5,94%	346,71	18,45%

Preglednica 33: Sprememba rabe travnikov na območju Kras v obdobju 2009–2020.

Obdobje	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež
Preoravanje	271,15	1,64%	174,21	1,29%
Zaraščanje	2540,49	15,38%	705,00	5,22%
Sprememba travnikov v rabo Ostalo	191,52	1,16%	52,43	0,39%
Travniki brez spremembe	13512,32	81,82%	12580,68	76,18%*

*Glede na izhodiščno stanje 2009

Podobno kot območje Ljubljanskega barja je tudi Kras eno izmed najkompleksnejših območij Natura 2000. Tu najdemo kar 17 vrst ptic, 25 rastlinskih in živalskih vrst ter 8 habitatnih tipov. V nadaljevanju izpostavljamo vrsti hribski škrjanec (*Lullula arborea*) in vrtni strnad (*Emberiza hortulana*). V obdobju izvajanja SKP 2014 – 2020 je razviden občuten upad v zaraščanju travniških površin. Čeprav območje Kras nima statusa OOTT, se je v zadnjem obdobju preoralo manj površin kot v prejšnjem obdobju.

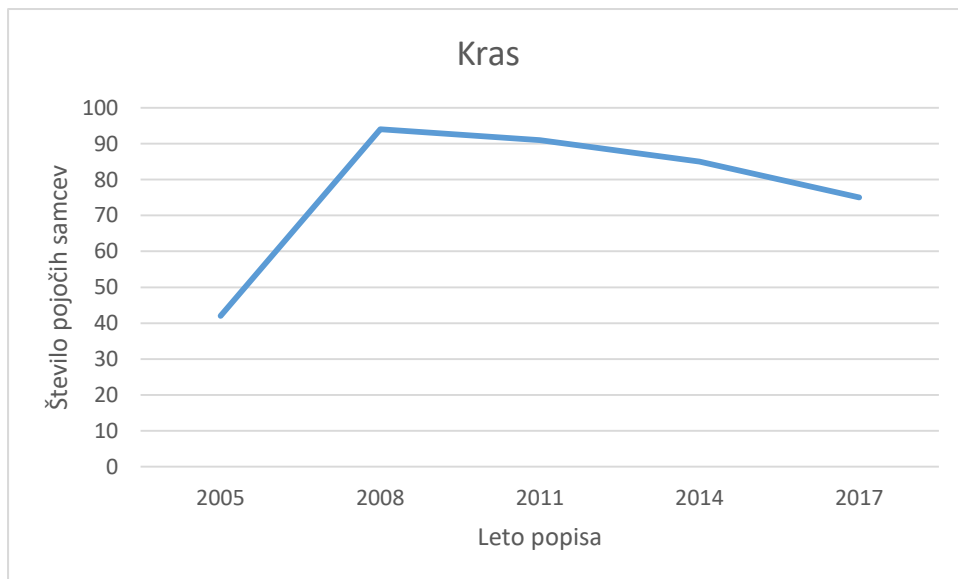
V poročilu (Denac et al., 2018) za območje Krasa navajajo populacijsko oceno hribskega škrjanca na 900-1250 parov (slika 20). Program TRIM je njegov trend za obdobje 2005-2017 opredelil kot zmeren upad, čeprav se je številčnost v tem obdobju povečala iz nekaj več kot 40 na več kot 70 pojočih samcev.

Populacija vrtnega strnada v Sloveniji je v strmем upadu in je izjemno maloštevilna; vrsta je tik pred izumrtjem. V letu 2019 so prešteli le še sedem vrtnih strnadov. Multiplikativni indeks populacije v obdobju 2005-2018 je 0,8435 +/- 0,0244, trend pa je **strm upad**. Kot ključni faktor upada navajajo zaraščanje Krasa in opuščanje tradicionalne mediteranske kulturne krajine in s tem povezana fragmentacija primerne habitata. V letu 2019 niso opazili zanesljivih znakov gnezditve (hrana v kljunu, gnezdo).

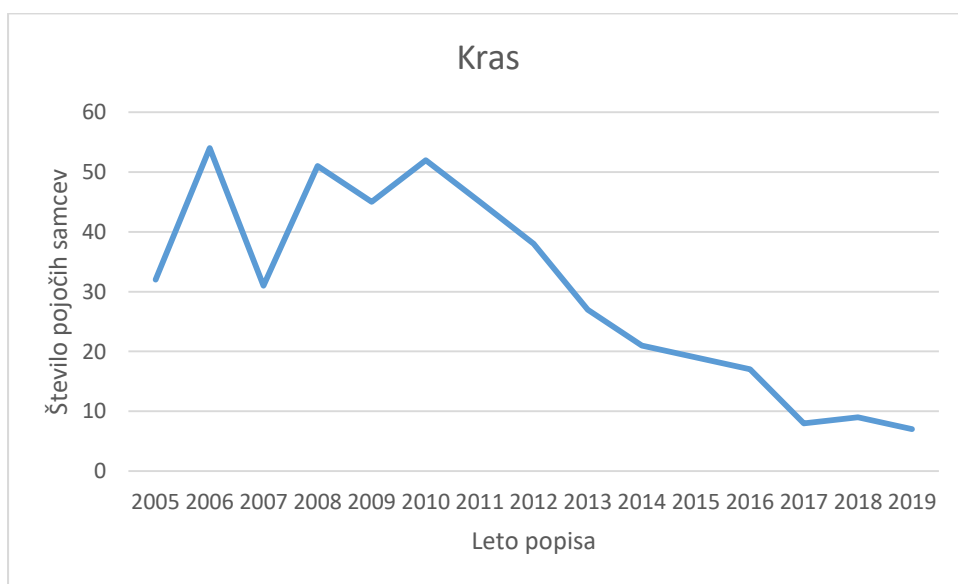
Vključitev površin v ukrep KOPOP (operacijo HAB) na območju Krasa je v letu 2019 znašala 51,8% površin, kar je še vedno daleč od zastavljenega cilja, vendar je bil leta 2015 odstotek vpisanih površin za več kot polovico nižji (20,4 %). Oceno, kolikšen je neposreden vpliv teh ukrepov na populacije ptic, je težko podati. Zagotovo pa ti ukrepi na območju Krasa pripomorejo k omejevanju zaraščanja, kar je eden od pomembnih dejavnikov ogrožanja.

Preglednica 34: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Kras.

Vrste	Ustrezen ukrep	Cilj	Dosežen cilj 2015	Dosežen cilj 2019
Hribski škrjanec, vrtni strnad, ...	HAB	2.280 ha	464,5 ha (20,4 %)	1258,14 ha (55,2 %)

Slika 20: Rezultati dosedanjega monitoringa hribskega škrjanca (*Lullua arborea*) na POV Kras v letih 2005-2017.

Slika 21: Številčnost populacije vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) na območju Krasa.

5.7.4 OBMOČJE GORIČKO

Skupina območij Goričko je območje med katerega uvrščamo 2 območji Natura 2000:

- POO: Goričko (SI3000221)
- POV: Goričko (SI5000009)

Velikost območja: 44.987,28 ha

Preglednica 35: Dejanska rabe tal na območju Goričko v obdobju 2009–2020.

Leto	2009	2015	2020
NJIVE IN TRAJNI NASADI	13.308,83	13.514,22	13.294,32
TRAVNIKI	7.766,27	6.617,24	6.619,37
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	21.988,94	23.013,27	23.141,62
OSTALO	1.923,24	1.842,56	1.931,97

Preglednica 36: Spremembe dejanske rabe tal na območju Goričko v obdobju 2009–2020.

Leto	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež	2009-2020	Delež
NJIVE IN TRAJNI NASADI	205,38	1,54%	-219,90	-1,63%	-14,51	-0,11%
TRAVNIKI	-1149,03	-14,80%	2,13	0,03%	-1146,89	-14,77%
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	1024,32	4,66%	128,36	0,56%	1152,68	5,24%
OSTALO	-80,68	-4,20%	89,41	4,85%	8,73	0,45%

Preglednica 37: Sprememba rabe travnikov na območju Goričko v obdobju 2009–2020.

Obdobje	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež
Preoravanje	956,72	12,32%	254,40	4,58%
Zaraščanje	1106,50	14,25%	394,18	7,10%
Sprememba travnikov v rabo Ostalo	152,82	1,97%	70,30	1,27%
Travniki brez spremembe	5550,22	71,47%	4831,34	62,21%*

*Glede na izhodiščno stanje 2009

Tudi Goričko spada med kompleksnejša območja Natura 2000. Na območju najdemo 14 vrst ptic, 24 rastlinskih in živalskih vrst ter 7 habitatnih tipov. V nadaljevanju izpostavljam vrst hribski škranec (*Lullula arborea*) in strašničin mravljiščarja (*Phengaris teleius*). Stanje strašničinega mravljiščarja je bilo podrobneje predstavljeno že v poglavju 5.6. V obdobju izvajanja SKP 2014 – 2020 je razviden občuten upad v spremembi rabe travniških površin, verjetno tudi zato, ker ima območje status OOTT. Tudi zaraščanje se je v zadnjem obdobju zmanjšalo.

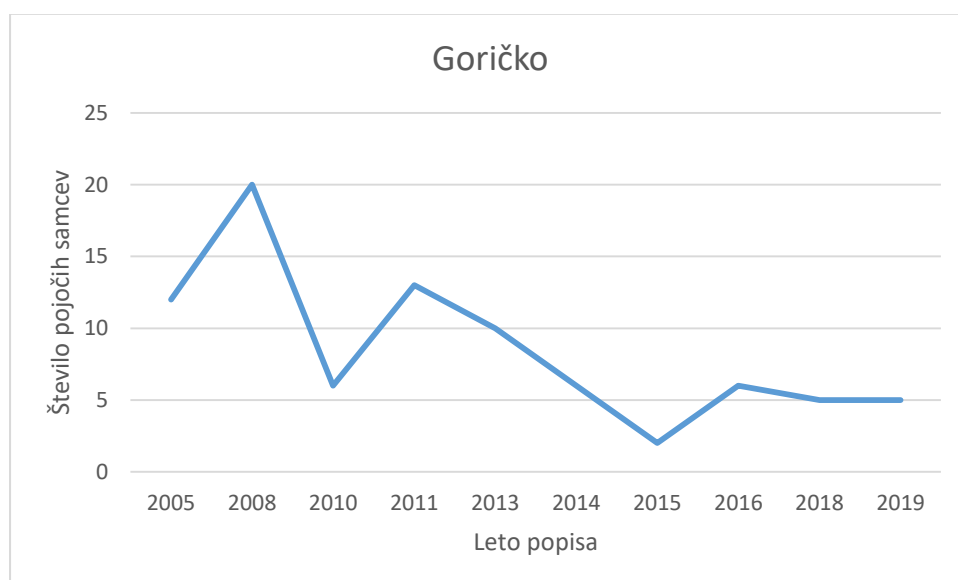
Rezultati monitoringa za hribskega škranca na območju Goričkega v letih 2005-2019 kažejo **zmeren upad** populacije. V Denac et al., 2019 so zapisali, da hribskega škranca na Goričkem najbolj ogrožajo komasacije in melioracije, ki imajo za posledico izgubo mejic in mozaičnosti robov ob njivah ter večanje intenzitete rabe (število košenj, gnojenje ...).

Ciljne površine na katerih se izvaja kmetijska praksa, ki upošteva ekološke zahteve dveh travniških vrst metuljev mravljiščarjev so bile dosežene že v letu 2015. Visoko vključenost v ukrep gre pripisati predvsem administrativnim pogojem za izvajanje ukrepa.

Na območju Goriškega se pojavljajo trije traviščni kvalifikacijski habitatni tipi in nekateri od njih so hkrati tudi življenjski prostor metuljem mravljiščarjem. Zato lahko kmetje na območju vpišejo oba KOPOP ukrepa – HAB in MET. Rezultati prvega leta izvajanja so pokazali, da se je večina kmetov odločila za vpis MET. Razlog za to pa je bil v obtežbi – za izvajanje MET namreč ni bila zahtevana obtežba, za HAB pa je bila določena 0,2 GVŽ/ha/leto. Ta problem je bil opažen že v prvem letu izvajanja, zato se je za naslednje leto to takoj korigiralo. Pripravil se je pripravil ločen sloj MET, kjer se je izvajanje ukrepa omejilo samo na travnike, ki so potencialni habitat metuljev mravljiščarjev. Vključenost v ukrep HAB je nizka, v letu 2019 je dosegla le 11% predvidenega cilja, je pa od leta 2015 prisoten rahel dvig vpisa iz začetnih 3%.

Preglednica 38: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Goričko.

Vrste	Ustrezen ukrep	Cilj	Dosežen cilj 2015	Dosežen cilj 2019
Strašničin mravljiščar	MET	292 ha	296,3 ha (101,5 %)	435,1 ha (149 %)
Hribski škrjanec, veliki skovik, ...	HAB	836 ha	26,2 ha (3,1 %)	99,6 ha (11,9 %)

Slika 22: Številčnost populacije hribskega škrjanca (*Lullula arborea*) na območju Goriškega.

5.7.5 OBMOČJE DOBRAVA - JOVSI

Skupina območij Dobrava–Jovsi je območje med katerega uvrščamo 2 območji Natura 2000:

- POO: Dobrava – Jovsi (SI3000268)
- POV: Dobrava – Jovsi (SI5000032)

Preglednica 39: Dejanska rabe tal na območju Dobrava - Jovsi v obdobju 2009–2020.

Leto	2009	2015	2020
NJIVE IN TRAJNI NASADI	530,11	539,68	552,91
TRAVNIKI	815,80	755,17	751,52
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	1.535,27	1.581,56	1.573,00
OSTALO	38,88	43,64	42,62

Preglednica 40: Spremembe dejanske rabe tal na območju Dobrava - Jovsi v obdobju 2009–2020.

Leto	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež	2009-2020	Delež
NJIVE IN TRAJNI NASADI	9,58	1,81%	13,22	2,45%	22,80	4,30%
TRAVNIKI	-60,63	-7,43%	-3,65	-0,48%	-64,28	-7,88%
ZARAŠČENE POVRŠINE IN GOZD	46,29	3,02%	-8,56	-0,54%	37,74	2,46%
OSTALO	4,76	12,24%	-1,02	-2,34%	3,74	9,62%

Preglednica 41: Sprememba rabe travnikov na območju Dobrava - Jovsi v obdobju 2009–2020.

Obdobje	2009-2015	Delež	2015-2020	Delež
Preoravanje	55,70	6,83%	27,92	4,05%
Zaraščanje	66,28	8,13%	16,07	2,33%
Sprememba travnikov v rabo Ostalo	5,23	0,64%	0,68	0,10%
Travniki brez spremembe	688,59	84,41%	643,93	78,93%*

*Glede na izhodiščno stanje 2009

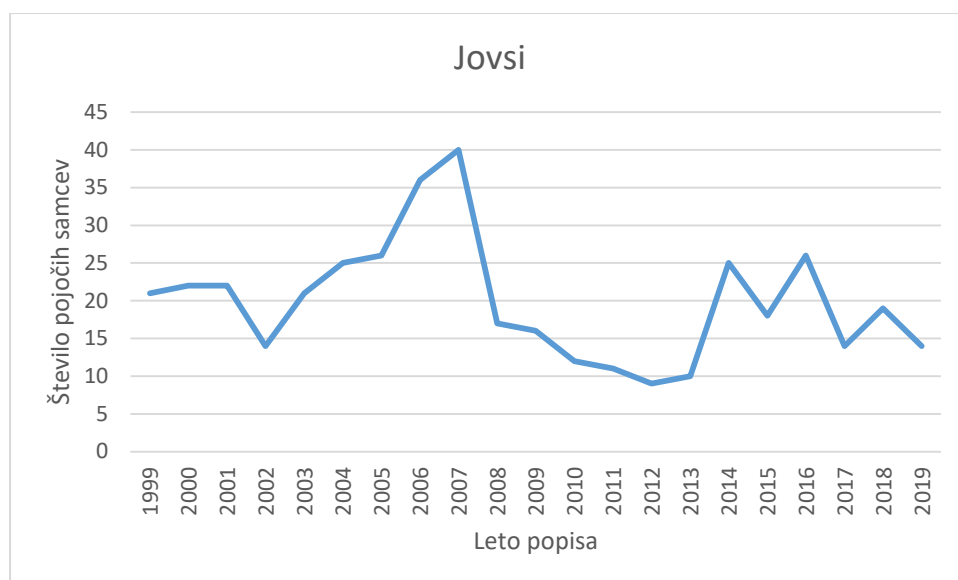
Na območju Natura Kozjansko–Dobrava–Jovsi najdemo 8 vrst ptic, 23 rastlinskih in živalskih vrst ter 12 habitatnih tipov. V nadaljevanju je posebej izpostavljena vrsta kosec (*Crex crex*). V obdobju izvajanja SKP 2014 – 2020 je razviden upad v spremembi rabe travniških površin, čeprav območje nima status OOTT.

Delež vključenosti v ukrep HAB je bil tako leta 2015 kot 2018 zgolj 2 %, kar zagotovo ne zadostuje za učinkovito varstvo vrste na tem območju.

Preglednica 42: Cilji po Programu upravljanja območij Natura 2000 za Kozjansko.

Vrste	Ustrezen ukrep	Cilj	Dosežen cilj 2015	Dosežen cilj 2019
Črnočeli srakoper, rjavi srakoper, ...	HAB	122 ha	0 ha (0 %)	1,0 ha (0,9 %)
Kosec	VTR	283 ha	8,2 ha (2,9 %)	15,4 ha (5,5 %)

Vsakoletno se spremlja stanje populacije kosca na območju Jovsov, ki so v neposredni bližini Regijskega parka Kozjansko (Slika 23), ki kaže na negotov trend. V Denac et al., 2019 so zapisali, da je potrebno razloge za to iskati predvsem v izgubi primerne habitata za kosca, ki je na tem območju predvsem posledica opuščanja rabe in zaraščanja, k čemer botrujeta dejstva, da kmetije nimajo naslednikov in da se območje vse bolj zamočvirja.

Slika 23: Številčnost populacije kosca (*Crex crex*) na območju Jovsov.

6 MOREBITNI VZROKI ZA (NE) DOSEGANJE CILJEV NV KOPOP UKREPOV

Slaba praksa oz. slabe izkušnje v zvezi s t.i. horizontalnimi ukrepi KOP, ki so bili v preteklem programskem obdobju konkurenčni ciljnim naravovarstvenim KOP ukrepom (poglavje 3.1.3) so bile vsaj v letu 2014 odpravljene. Leto kasneje se je namreč začel izvajati ukrep Dobrobit živali, ki ga je bilo treba na naravovarstveno pomembnih območjih vsebinsko precej prilagoditi, saj bi drugače izpodbijal pozitivne učinke ciljnih naravovarstvenih KOPOP ukrepov. Kljub temu pa aktualna shema KOPOP ni prinesla bistvenega povečanja površin, na katerih bi se izvajala prilagojena kmetijska praksa. Varstveni cilji tudi v obdobju 2014-2020 ne bodo doseženi. Vzrokov, zakaj se kmetje ne odločajo za vključevanje v ciljne naravovarstvene ukrepe je več in so predstavljeni v naslednjih poglavjih.

Nestimulativna finančna nadomestila

Finančna nadomestila za izvajanje ciljnih naravovarstvenih KOPOP operacij so bila izračunana na podlagi t.i. modelne kalkulacije, ki določa, da je kmet upravičen do nadomestila za (1) izgubo dohodka in (2) dodatno delo, ki ga ima zaradi izvajanja nadstandardnih kmetijskih praks. Vse štiri ciljne naravovarstvene operacije – HAB, MET, VTR in STE - so vezane na travnike. Pri kalkulacijah je zato bila upoštevana izguba količine in kakovosti krme (sena). Poleg tega modelna kalkulacija ni upoštevala razliko v izgubi dohodka med kmetijami, ki imajo živali in tistimi, ki živali nimajo. Posledično so pri vseh travniških operacijah KOPOP finančna nadomestila sicer višja kot v programskem obdobju 2007-2013, vendar za kmeta še vedno nestimulativna. Finančna nadomestila se računajo na podlagi 6. točke 28. člena Uredbe (EU) št. 1305/2013, kjer je opredeljeno, da se plačila upravičencem odobrijo letno za kritje vseh ali dela dodatnih stroškov in izpada dohodka zaradi prevzetih obveznosti. Z njimi se lahko po potrebi krijejo tudi transakcijski stroški do največ 20 % premije, plačane za kmetijsko-okoljske-podnebne obveznosti. Če obveznosti prevzamejo skupine kmetov ali skupine kmetov in drugih upravljalcev zemljišč, je najvišja mogoča raven 30 %. V ustrezno utemeljenih primerih se lahko za operacije v zvezi z ohranjanjem okolja podpora odobri kot pavšalni znesek ali kot enkratno plačilo na enoto za obveznosti v zvezi z odpovedjo komercialni rabi površin, ki se izračuna na podlagi nastalih dodatnih stroškov in izpada dohodka. Pri nekaterih naravovarstvenih operacijah je sprejem dodatne izbirne zahteve pre nizko vrednoten in zato dodatno nezanimiv (HAB, MET).

Druge težave izvajanja operacij in njihovih kombinacij

Že pri sprejemanju strukture obstoječega ukrepa KOPOP je bilo s strani JSKS in kmetov opozorjeno na potencialne težave pri izvajanju posameznih operacij v kombinaciji z zahtevami drugih ukrepov (ukrep OMD, ukrep EK), sploh na kmetijah, ki imajo površine zanimive za vpis v naravovarstvene operacije, vendar so v osnovi proizvodno intenzivne. Dodatno predpisane zahteve dodatno obremenijo delo na celotni kmetiji. Videti je, da so

operacije prilagojene kmetovanju na ravnini in mnoge gorske kmetije ne najdejo primernih kombinacij operacij. Struktura zahtev in kombinacije operacij ponekod pospešujejo preraščanje invazivnih rastlin (kanadska zlata rozga) kar je eden od razlogov spreminjanja sestave travnišča, s tem slabšanje rezultatov in nedoseganje ciljev.

Strah pred dodatno administracijo in dodatnimi kontrolami

Nekatere kmete v vključevanje v ukrepe KOPOP odvrta strah pred dodatnimi evidencami (npr. vodenje dnevnika opravil) in dodatnih kontrol. Čeprav so kontrole KOPOP le nadgradnja kontrol navzkrižne skladnosti (NS), kar pomeni, da je kmet kontroliran v vsakem primeru, kmetom to predstavlja velik problem. Kljub vsakoletnim predavanjem in individualnem delu s kmeti, ki ga izvaja JSKS, ti še vedno opozarjajo na preobsežno administracijo, pogost nadzor in motenje na kmetiji, kar jim predstavlja dodatno breme. Težava je z obvezo vodenja evidenc na celotni kmetiji, tudi če imajo v operaciji le del površin. Zaradi tega se predvsem kmetije, ki imajo veliko površin, ki niso del KOPOP težje odločijo za naravovarstvene operacije. Ravno zato je MKGP za leto 2020 izvedlo spremembo predpisa (Uredbe o ukrepih kmetijsko-okoljska-podnebna plačila, ekološko kmetovanje in plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami iz Programa razvoja podeželja RS 2014–2020), ki se nanaša na zmanjšanje vodenja dodatnih evidenc za površine, ki niso predmet vpisa. Mlajšim generacijam kmetov pa omogočiti uporabo IT orodij oziroma aplikacij za to v okviru digitalizacije kmetovanja, ki je ena od novejših nalog v programu dela JSKS.

Nepoznavanje vsebin/pomena posameznih operacij KOPOP

Kljub prizadevanjem JSKS in drugih deležnikov pri promociji naravovarstvenih operacij KOPOP, kmetje včasih menijo, da niso seznanjeni, katere naravovarstvene operacije KOPOP bi lahko izvajali na svojih zemljiščih. Včasih težko razumejo pomen izvajanja posamezne naravovarstvene operacije in doseganju katerih ciljev je namenjena. Težava nastane tudi pri razumevanju določenih zahtev (npr. pozna košnja), ki se jim zdijo neživljenjske. Obstaja prepričanje, da bi morali izvajati operacije na vseh svojih travniških površinah. Naravovarstvene operacije KOPOP predvidevajo izvajanje samo na določenem deležu travniških površin – tam, kjer so naravovarstveno pomembne vrste in njihovi življenjski prostori še ohranjeni. In kjer je izvajanje prilagojenih kmetijskih praks potrebno in smiselno.

Pomanjkanje tehnologij/idej za sonaravno kmetijsko rabo

Kmetijska dejavnost je v osnovi gospodarska dejavnost, kar pomeni, da je usmerjena v proizvodnjo in ekonomski donos. Kmetom izvajanje naravi prilagojenih kmetijskih praks, ki so praviloma ekstenzivne, zato pogosto ne gre v razvojni koncept kmetije. A četudi je kmetija usmerjena v intenzivno kmetovanje, se tudi na teh kmetijah najdejo slabše produktivne površine, na katerih bi se lahko izvajale prilagojene naravovarstvene kmetijske prakse. Še vedno se kaže pomanjkanje inovativnih in trajnostnih tehnoloških rešitev, da bi

lahko na kmetiji trajnostno porabili tudi manj kakovostno biomaso pozno košenih travnikov. Kmetije je potrebno v tem pogledu obravnavati celostno (npr. zagotavljanje krogotoka hranil na kmetiji).

Administrativne ovire

Proizvodnja hrane je v Sloveniji še vedno eden ključnih ciljev kmetijskega sektorja. Pri operacijah KOPOP se to kaže po zahtevah, da morajo kmetije, ki se odločajo za izvajanje tudi prilagojenih kmetijskih praks, imeti določeno obtežbo z GVŽ. Pri operaciji HAB je bila sprva predlagana povprečna letna obtežba 0,5 GVŽ/ha/leto, ki pa smo jo uspeli zmanjšati na 0,2 GVŽ/ha/leto. Praksa je pokazala, da je tudi to preveč in da to kmetom predstavlja nepremostljivo administrativno oviro za vključevanje v operacijo. Zato je bila leta 2018 le-ta tudi pri ukrepu HAB znižana na 0.

Dolžina pogodbenih obveznosti KOPOP

Marsikateri kmet sicer razmišlja o vključevanju v naravovarstvene operacije KOPOP, a se mu zdi obdobje pogodbene obveznosti (5 let) predolgo oz. preveč tvegano zaradi različnih razlogov, kot so: visoka starosti, bolezen ali majhnost posesti. Mlajši pa se, zaradi razvojnega potenciala za preusmeritev ali intenziviranje proizvodnje, ne želijo vezati za 5 let. Poseben problem lahko predstavlja petletna obveznost, če ima kmet površine v najemu in mu poteče najemna pogodba, ali pa je ta prekinjena in nima možnosti njenega podaljšanja. To sistem obravnava kot kršitev.

Zapletena navodila ter sistem ugotavljanja kršitev in kazni

Kmetje in svetovalci opozarjajo, da je sistem ugotavljanja kršitev in dodeljevanja kazni tog in nepregleden. Kmetje se bojijo, da bodo sankcionirani zaradi pogosto nejasnih in zapletenih navodil. To in spreminjanje zahtev v trajanju pogodbe, lahko pripeljejo do nenamernih kršitev, zaradi katerih bodo morali vračati sredstva. Opozarjajo, da primer višje sile ne zajema nekaterih pogostih situacij (npr. odpoved najemne pogodbe...). Za take in podobne mejne primere je potrebno poiskati rešitve in jih vgraditi (kot izjeme) v sistem izvajanja naravovarstvenih operacij.

Dojemanje „urejene krajine“ kot zaželene

Svetovalci v mnogih primerih opozarjajo na, še vedno zelo razširjeno, dojemanje nepokošenih ali delno pokošenih travniških površin kot „zanemarjene ali neurejene“ (Kaj bodo rekli sosedi? sindrom). Problem ni le v Sloveniji ampak je prisoten tudi drugod v EU, kar so zaznali tudi na mednarodnem združenju svetovalnih služb EUFRAS. Izzivu bo treba posvetiti veliko časa za promocijo in razlago drugačnega pogleda na kmetijsko krajino.

6.1 SPREMEMBE POGOJEV VKLJUČEVANJA V UKREPE KOPOP V OBDOBJU 2015 – 2019

Kljub izvajanju številnih aktivnosti promocije in svetovanja za povečanje vpisa v ciljne operacije KOPOP, v katere vstopi kmet prostovoljno, še ne dosegamo ciljnih vrednosti. Razlogi za zadržek kmetov pri vpisu v te operacije so predvsem dodatno administrativno breme, strah pred kontrolami in sankcijami, nestimulativna plačila, nezadostno poznavanje vsebin oz. pomena operacij KOPOP in velikokrat v praksi težko združljive ekološke potrebe vrst s standardno kmetijsko prakso. Zato je sledila izvedba dodatnih promocijskih aktivnosti za povečanje vpisa v ciljne KOPOP operacije. V obdobju od 2015 do 2019 je prišlo do nekaterih sprememb pogojev izvajanja, ki so prav tako imele pomemben pozitiven vpliv na izvajanje ciljnih naravovarstvenih KOPOP operacij. Dosežene spremembe so bile posledica načrtnega spremljanja stanja izvajanja ter hitrega odzivanja na težave, ki so se pri tem pojavile.

Najpomembnejše spremembe so bile naslednje:

1. Ukinitev t.i. „mehkega pogojevanja“

V preteklem Programu razvoja podeželja (PRP) 2007-2013 so se v okviru ukrepa Kmetijsko-okoljskih plačil (KOP) izvajali tudi splošni/horizontalni ukrepi (npr. Sonaravna reja domačih živali - REJ). Ker je šlo za splošen ukrep, ki ni zahteval bistvenega odmika od običajne kmetijske prakse, ki ga je bilo možno vpisati po vsej Sloveniji in za izvajanje katerega so kmetje dobili celo višje plačilo kot za npr. izvajanje ciljnih naravovarstvenih ukrepov (npr. HAB, MET, VTR, STE), so se kmetje na naravovarstveno pomembnih območjih raje odločali za izvajanje tega ukrepa. V izogib tej slabi praksi je zato bilo v aktualnem PRP 2014-2020 pri ukrepih, kjer bi lahko prišlo do podobne situacije (npr. TRZ I, TRZ II) določeno „mehko pogojevanje“, kjer je moral kmet, če je želel na območju, kjer je možno izvajati katerega od ciljnih KOPOP-ov poleg zelenega ukrepa vpisati tudi vsaj 20 % vseh travniških površin v enega od ciljnih naravovarstvenih KOPOP-ov. Minimalna obveza vključitve vsaj 20 % travnikov pa je veljala tudi za tiste kmete, ki so želeli izvajati samo katerega od ciljnih naravovarstvenih KOPOP-ov. Cilj „mehkega pogojevanja“ je bil po eni strani usmerjanje kmetov v izvajanje ciljnih naravovarstvenih KOPOP-ov, po drugi strani pa tudi pridobivanje večjih površin na katerih se izvaja prilagojena kmetijska praksa. Zanimanje za izvajanje ciljnih naravovarstvenih ukrepov med kmeti je namreč nizko. Praksa pa je pokazala, da sta zaradi končnih vsebinskih usklajevanj z Evropsko Komisijo (EK) operaciji TRZ I in TRZ II vsebinsko skoraj identični izbirnima zahtevama NPAS in MRVA, zato težav glede konkuriranja različnih operacij ni več. So se pa v zvezi z „mehkim pogojevanjem“ pojavile težave pri izvajanju ciljnih naravovarstvenih operacij. V primeru, da so kmetje imeli velike travniške GERK-e, jih je pogoj minimalne vključitve 20 % pogosto odvrnil od izvajanja, saj bi v praksi v operacijo dejansko morali vključiti bistveno več. Pogoj namreč je bil, da se v izvajanje vključi celotna površina in ne le del GERK-a.

2. Možnost vključitve le dela GERK-a v izvajanje prilagojenih kmetijskih praks

Težave v zvezi s površinami in (ne)vključevanjem kmetov v izvajanje naravi prilagojenih kmetijskih praks je podrobno opisan že v prvi točki. K reševanju tega problema pa se je pristopilo tudi na način, da je po novem z letom 2016 možno v ciljne naravovarstvene operacije KOPOP vključiti tudi le del GERK-a.

3. Korekcija kalkulacij

Po enem letu izvajanja ciljnih naravovarstvenih KOPOP operacij se je opravila revizija (pregled) vključenih površin. Na podlagi dejansko vključenih površin je bila pripravljena nova kalkulacija finančnih nadomestil, ki pa so za kmeta finančno nekoliko ugodnejša (plačila so nekoliko višja).

4. Vsebinsko preoblikovanje operacije „Steljniki“

Operacija „Steljniki – STE“ je ena od ciljnih naravovarstvenih operacij, ki je namenjena ohranjanju zelo redke in že skoraj izumrle vrste metulja barjanskega okarčka (*Coenonympha oedippus*). Ta vrsta ima zelo specifične ekološke zahteve, ki ji je kmetijsko prakso zelo težko prilagoditi, saj ima le-ta negativen vpliv na vrsto v katerem koli delu leta. Kljub temu pa gre za travniško vrsto, kar po drugi strani pomeni, da je kmetijska raba na njegovem življenjskem prostoru vendarle potrebna. Vsebinske spremembe ukrepa, ki veljajo od leta 2016 so vezane predvsem na izvajanje zelo ekstenzivne rabe, ki v enem letu dovoljuje rabo le na polovici GERKa pri čemer se za drugo polovico uveljavlja izjema iz naravovarstvenih razlogov glede splošnih pogojev, da morajo biti vse površine, za katere kmet prejema plačila, obdelane vsaj enkrat na leto. Prihodnje leto pa se raba izvaja na drugi polovici GERK-a.

5. Rajonizacija pri operaciji „Posebni traviščni habitati – HAB“ in uvedba podoperacije „Mokrotni travniki – HABM“

Kljub opozorilom, da je Slovenija geografsko in podnebno zelo raznolika, je bil zaradi teženj po enostavnih ukrepih in kontrolah za izvajanje ciljne naravovarstvene operacije HAB določen enoten datum prve možne rabe t.j. 30.6. Spremljanje vpisa z leti pa je pokazalo, da so določena območja v Sloveniji, kjer se ta operacija praktično ne izvaja. Za razloge smo vprašali kmete, ki so povedali, da je razlog za ne vključevanje v zelo pozno določenem datumu. Zato se je leta 2017 pristopilo k t.i. rajonizaciji Slovenije, kjer se je območje celotne države glede na fenološke, podnebne in padavinske podatke razdelilo v pet časovnih pasov, ki hkrati predstavljajo tudi nove datume (20.5., 30.5., 10.6., 20.6., 30.6.) do katerih raba travnikov iz naravovarstvenih razlogov ni zaželeno/dovoljena. V okviru te spremembe se je oblikovala tudi posebna podoperacija, ki vzpodbuja ohranjanje mokrotnih travnikov (HABM).

6. Zmanjšanje administrativnih bremen: Z namenom zmanjšanja administrativnih bremen, ki so eden izmed ključnih dejavnikov, zakaj se kmetje ne vključujejo v naravovarstvene

operacije KOPOP s trajnim travinjem, je bila v letu 2020 izvedena sprememba predpisa (Uredbe o ukrepih kmetijsko-okoljska-podnebna plačila, ekološko kmetovanje in plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami iz Programa razvoja podeželja RS 2014–2020), ki se nanaša na zmanjšanje vodenja dodatnih evidenc za površine, ki niso predmet vpisa. Veljati je začela z letom 2020. Tako upravičencem, ki se vključujejo samo v eno ali več izmed 4 naravovarstvenih operacij KOPOP, z letom 2020 ni treba voditi evidenc o uporabi gnojil na kmetijskem gospodarstvu – zbirnik za vse površine KMG in evidenc o uporabi fitofarmaceutskih sredstev na kmetijskem gospodarstvu – zbirnik za vse površine KMG, evidence o uporabi organskih in mineralnih gnojil pa le za površine z zahtevkom KOPOP. Prav tako upravičencem, ki so vključeni le v izvajanje operacij Posebni traviščni habitati, Traviščni habitati metuljev, Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov, Steljniki in Ohranjanje mejic ni potrebno izdelati analize tal in gnojilnih načrtov.

7. Nepokošen pas MET_NPAS: Pri ukrepu MET_NPAS se je izkazalo, da prihaja do razlik v dojetanju pasu, ki se ne sme kositi. Zapisano je: za GERK-e velikost najmanj 0,3 ha v tekočem letu na travniku površina strnjene nepokošenega pasu, ki ga pokosite naslednje leto, znaša od 5 do 10 % površine travnike. Zaradi obvezne zahteve pogosto prihaja do napak pri kontroli, saj je predpisano površino med 5 in 10 % v naravi težko oceniti. Prav tako je bilo v zasnovi ukrepa mišljeno, da nepokošen pas služi kot zatočišče metuljev v času košnje. Zaradi obveze, da se mora ta pas pokositi naslednje leto prihaja do istočasne prisotnosti dveh nepokošenih pasov v naslednjem letu. Takšna anomalija se mora v bodoče odpraviti.

8. VTR in invazivne tujerodne rastline: Pri ukrepu VTR na območju Ljubljanskega barja zaznavajo problem z invazivnimi rastlinami, saj zaradi pozne košnje ni mogoče preprečevati razširjane invazivnih tujerodnih vrst po območju izvajanja VTR ukrepa. V zasnovi je zato dvo-stopenjski VTR, kjer bi na območju, kjer kosec ne gnezdi lahko predčasno kosili in bi s tem preprečili razširjanje invazivnih tujerodnih vrst rastlin.

9. Sprememba programa dela JSKS: V program dela Javne službe kmetijskega svetovanja za leto 2020 je dodana naloga spodbujanje upravičencev k večjemu vpisu v ciljne Natura KOPOP operacije (HAB, MET, VTR in STE). Usmerjeno bo na ciljna pod-območja znotraj območij Natura 2000.

10. Izvedba demonstracijskih delavnic: V okviru PRP podukrepa 1.2 – Podpora za demonstracijske aktivnosti in dejavnosti informiranja, ki je med drugim namenjen izvedbi demonstracijskih projektov, ki so namenjeni praktičnemu prikazu uporabe tehnologij, mehanizacije, postopkov, strojev, praks in drugih vsebin demonstracijskih projektov, ki prispevajo k ohranjanju in izboljšanju stanja okolja in širjenju informacij, z namenom seznanitve udeležencev z znanjem, pomembnim za njihovo delo, bo MKGP objavil javno

naročilo za izvedbo demonstracijskih delavnic za vsako naravovarstveno operacijo (HAB, MET, VTR, STE) s ciljem nagovoriti potencialne upravičence za vpis v omenjene naravovarstvene operacije. Glavni namen je demonstracijski prikaz dobrih praks za ohranjanje habitatov in vrst v območjih Natura 2000. Namen je izvesti delavnice na terenu, da bo pristop čim bolj individualen. Aktivnost se bo predvidoma začela izvajati v letu 2020.

6.2 PROMOCIJA IN SVETOVANJE UKREPA KOPOP

Za promocijo in svetovanje ukrepa KOPOP je pristojna javna služba kmetijskega svetovanja (JSKS), ki jo izvaja KGZS. Svetovanje in promocija naravovarstvenih ukrepov se izvaja v okviru postavke „Svetovanje v zvezi s tehnološkimi, gospodarskim in okoljevarstvenim področjem opravljanja kmetijske dejavnosti“ na podlagi 123. člena Zakona o kmetijstvu, in so del letnih programov dela JSKS. Vsebine in prioritete so oblikovane na podlagi „Izhodišč za pripravo finančnega načrta in programa dela KGZS za tekoče leto“, ki jih pripravi MKGP. Naloge promocije operacij KOPOP se izvajajo v obliki realizacije programa javne službe in preko sistema javnih naročil.

Na začetku programskega obdobja je JSKS izvedla Predhodno usposabljanje za ukrep KOPOP. Namen predhodnega usposabljanja za potrebe vključitve v ukrep KOPOP je, da se vse potencialne izvajalce seznanijo s kmetijsko okoljskimi in kmetijsko podnebnimi vsebinami ter s pridobljenim znanjem in informacijami lažje ter z manj napakami izvajajo ukrep KOPOP, zato so vabila prejela vsa kmetijska gospodarstva. Na tri termine predhodnih usposabljanj se je odzvalo 18.965 kmetov. Vsak, ki se je želel vključiti v ukrep KOPOP iz PRP 2014-2020 (ukrep KOPOP), se je moral udeležiti predhodnega usposabljanja, kar je bilo pogoj za vstop. Vsebino predhodnih usposabljanj je v celoti predpisal in pripravil MKGP.

Za kmete, vključene v ukrep KOPOP, je JSKS izvedla „Redno usposabljanje za ukrep kmetijsko-okoljska-podnebna plačila iz PRP 2014-2020« za leta 2015, 2016, 2017, 2018 in 2019. Sestavni del predstavitev in gradiv so tudi umestitve naravovarstvenih ukrepov v posamezne panoge s poudarkom na travništvu. Vedno v kontekstu izvajanja vseh operacij KOPOP in zahtev navzkrižne skladnosti. Gradiva teh usposabljanj so javno dostopna na spletni strani Mreže za podeželje (<https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica>).

V okviru podukrepa M2.1 - Podpora za pomoč pri uporabi storitev svetovanja“ je JSKS izvedla tudi svetovanje posameznim kmetijam: „Izvedba individualnih svetovanj v letu 2018 za kmetijska gospodarstva, ki so vstopila v ukrep KOPOP« za okoli 7.000 kmetij in »Izdelavo in dopolnitev Programov aktivnosti« kjer so svetovali okoli 1200 kmetom letno. Svetovanje je temeljilo na podlagi podatkov o kmetiji in o potencialu vpisa operacij. Sestavni del protokola izvedbe individualnega svetovanja je bila tudi predstavitev in priporočilo naravovarstvenih operacij.

V javnem delu programa JSKS, ki ga v obsegu in vsebini predpiše MKGP, vsako leto pred kampanjo zbiranja vlog za neposredna plačila potekajo izobraževanja in usposabljanja za kmete, ki so že vključeni v KOPOP pa tudi tiste, ki imajo potencial za vpis naravovarstvenih operacij, a še niso v ukrepu. Pomembna je tudi izvedba osebnih svetovanj, kjer se kmetom glede na razmere, stanje in možnosti individualno svetuje. Promocijo operacij KOPOP, vključno z naravovarstvenimi operacijami, svetovalci redno izvajajo v okviru strokovnih predavanj na občnih zborih in strokovnih sestankih različnih društev, krožkov in interesnih združenj. Že omenjena knjižnica predstavitev iz rednih izobraževanj predstavlja pomemben vir tudi za lastno informiranje in izobraževanje, zlasti mladih kmetov.

V analizi Operativnega načrta za upravljanja N2000 za 2007 – 2013 je bilo opozorjeno, da je delno lahko vzrok za slabo promocijo v nezadostnem poznavanju naravovarstvenih vsebin s strani kmetijskih svetovalcev, zato je v tem obdobju potekalo pospešeno usposabljanje svetovalcev iz teh vsebin.

Svetovanje ekonomsko donosnejših oblik kmetovanja: kmetje od kmetijsko-svetovalne službe praviloma pričakujejo svetovanje v zvezi z ekonomsko donosnejšimi oblikami kmetovanja, kar pa naravovarstveno usmerjene operacije KOPOP zagotovo niso. Ker še vedno ni na razpolago zadosti inovativnih pristopov in tehnologij ekstenzivnega kmetijstva (npr. uporaba trave pozno košenih travnikov) je logično, da se pri svetovanju kmetje še vedno raje odločajo za ekonomsko donosnejše oblike kmetovanja.

Z namenom izboljšanja informiranosti in poznavanja naravovarstvenih vsebin so bile na ZRSVN v letu 2015 izdane štiri zloženke za promocijo ciljnih naravovarstvenih KOPOP operacij - HAB, STE, MET in STE. Dostopne so na <https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica>. Zloženke so na voljo tudi na vseh kmetijsko gozdarskih zavodih. Leta 2019 so bile zloženke ponatisnjene in obnovljene. Predavanja za redna usposabljanja in povzetki JSKS za ukrep KOPOP so naloženi na spletni strani Mreže za razvoj podeželja (npr.: <https://www.program-podezelja.si/sl/kopop/331-travnistvo-redno-kopop-sposabljanje-2018>

ali <https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica/221-redno-usposabljanje-kmetov-za-ukrep-kmetijsko-okoljska-podnebna-placila-ukrep-kopop-v-letu-2017/file>).

JSKS objavlja svoja gradiva tudi na spletni strani KGZS (<https://www.kgzs.si/kgzs/zbornica-svetuje/strokovna-gradiva>).

Kljub prizadevanjem MKGP, JSKS, ZRSVN in drugih deležnikov pa se pri nekaterih operacijah KOPOP kmetje neradi odločajo za vpis. Saj je svetovana oseba popolnoma samostojna pri svojih nadaljnjih odločitvah. Odločitev za vpis operacij ukrepa KOPOP je tako odvisna le od odločitve posameznega nosilca kmetijskega gospodarstva.

Uspešnost promocije in svetovanja ukrepov KOPOP

Javna služba kmetijskega svetovanja se na terenu izvaja prek osmih kmetijsko-gozdarskih zavodov: KGZ - Celje, KGZ - Kranj, KGZ - Ljubljana, KGZ - Maribor, KGZ - Murska Sobota, KGZ - Nova Gorica, KGZ - Novo mesto in KGZ - Ptuj.

Kmetijsko gozdarski zavodi

Slika 24: Kmetijsko gozdarski zavodi (vir: Delo Javne službe kmetijskega svetovanja v letu 2019. 2019, KGZS, Ljubljana).

Ker smo želeli izvedeti kakšen je prispevek JSKS pri odločanju nosilcev kmetijskih gospodarstev k prostovoljnemu vpisu v štiri naravovarstvene KOPOP operacije (HAB, MET, VTR, STE) smo analizirali podatke iz zbirne vloge 2019 od ARSKTRP. Pri oddaji zbirne vloge se namreč beleži tudi ali je zbirno vlogo oddal kmetovalec sam ali s pomočjo JSKS. Pri analizi smo upoštevali tudi koliko nosilcev kmetijskih gospodarstev oddaja zbirno vlogo preko druge izpostave JSKS. Pri interpretaciji podatkov je potrebno upoštevati tudi, da čeprav so nosilci gospodarstev sami oddali zbirno vlogo, to še ne pomeni, da k temu ni pripomogla JSKS. Podatki so predstavljeni v preglednici 43

Preglednica 43: Podatki o vpisu v NV KOPOP operacijo HAB_KOS po kmetijskem gospodarstvu, ki je oddalo zbirno vlogo. (KGZ: kmetijsko gozdarski zavod; št. KMG 4 NV KOPOP: število kmetijskih gospodarstev, ki so na zbirni vlogi oddale vpis v eno izmed operacij HAB_KOS, MET_KOS, VTR_KOS ali STE_KOS; HAB_KOS (ha): površine, ki so vključene v ukrep v hektarjih)

Kmetijsko gozdarski zavodi	št. KMG 4 NV KOPOP	HAB_KOS (ha)	Odstotek
Celje	54	78,25	
KGZ CELJE	46	69,78	89,18%
KGZ NOVO MESTO	2	3,13	4,00%
KMG sam oddaja ZV	6	5,34	6,82%
Kranj	221	203,32	
KGZ KRANJ	213	190,75	93,82%
KMG sam oddaja ZV	8	12,57	6,18%
Ljubljana	2351	1439,74	
KGZ KRANJ	18	35,55	2,47%
KGZ LJUBLJANA	1698	1167,47	81,09%
KGZ NOVA GORICA	37	25,02	1,74%
KGZ NOVO MESTO	9	6,98	0,48%
KMG sam oddaja ZV	589	204,72	14,22%
Maribor	6	10,77	
KGZ MARIBOR	6	10,77	100,00%
Novo mesto	407	305,71	
KGZ LJUBLJANA	45	21,11	6,91%
KGZ NOVO MESTO	325	260,72	85,28%
KMG sam oddaja ZV	37	23,88	7,81%
Ptuj	123	137,63	
KGZ CELJE	11	29,81	21,66%
KGZ LJUBLJANA	7	11,98	8,70%
KGZ MARIBOR	4	1,72	1,25%
KGZ PTUJ	90	86,13	62,58%
KMG sam oddaja ZV	11	7,99	5,81%
Nova Gorica	3478	3107,73	
KGZ LJUBLJANA	39	55,71	1,79%
KGZ NOVA GORICA	2646	2692,14	86,63%
KGZ NOVO MESTO	3	2,95	0,09%
KMG sam oddaja ZV	790	356,93	11,49%
Murska Sobota	1189	125,34	
KGZ MURSKA SOBOTA	841	106,76	85,18%
KMG sam oddaja ZV	348	18,58	14,82%
Skupna vsota	7829	5408,49*	

* Skupna vsota vpisa v prostovoljno operacijo HAB_KOS je nekoliko višja kot dejanska zaradi podvajanja mejnih GERK-ov.

Iz rezultatov iz preglednice 43 je razvidno, da je delovanje JSKS po vseh območnih enotah ključno za vpis v prostovoljno naravovarstveno operacijo HAB_KOS. Prav tako je razvidno, da ima pristojna območna enota večinoma največ vpisa v navedeno operacijo. Določeno odstopanje je opazno le pri KGZ Ptuj kar je verjetno dejstvo, da KGZ Ptuj pokriva tudi območja, ki so bližja sedežu KGZ Celje.

Preglednica 44: Podatki o vpisu v NV KOPOP operacije MET_KOS, STE_KOS in VTR_KOS po kmetijskem gospodarstvu, ki je, ki je oddalo zbirno vlogo(KGZ: kmetijsko gozdarski zavod)

Kmetijsko gozdarski zavodi	MET_KOS (ha)	Odstotek	STE_KOS (ha)	Odstotek	VTR_KOS (ha)	Odstotek
Celje	1,68					
KGZ CELJE	1,68	100,00%				
KMG sam oddaja ZV	0	0,00%				
Ljubljana	102,18		16,19		1169,8	
KGZ LJUBLJANA	74,38	72,79%	9,79	60,47%	643,81	55,04%
KGZ NOVA GORICA	0	0,00%	0	0,00%	93,62	8,00%
KMG sam oddaja ZV	27,8	27,21%	6,4	39,53%	432,37	36,96%
Novo mesto					15,26	
KGZ LJUBLJANA					0	0,00%
KGZ NOVO MESTO					15,26	100,00%
KMG sam oddaja ZV					0	0,00%
Ptuj	8,64					
KGZ MARIBOR	4,27	49,42%				
KGZ PTUJ	3,28	37,96%				
KMG sam oddaja ZV	1,09	12,62%				
Nova Gorica	74,15				224,46	
KGZ LJUBLJANA	2,91	3,92%			10,78	4,80%
KGZ NOVA GORICA	66,27	89,37%			140,13	62,43%
KGZ NOVO MESTO	0	0,00%			0	0,00%
KMG sam oddaja ZV	4,97	6,70%			73,55	32,77%
Murska Sobota	460,11					
KGZ MURSKA SOBOTA	323,41	70,29%				
KMG sam oddaja ZV	136,7	29,71%				
Skupna vsota	646,76*		16,19*		1409,52*	

* Skupna vsota vpisa v prostovoljno operacijo HAB_KOS je nekoliko višja kot dejanska zaradi podvajanja mejnih GERK-ov.

Pri preglednici 44 je slika nekoliko drugačno kot pri vpisu v operacijo HAB_KOS. Opazimo lahko, da operacije MET_KOS, VTR_KOS in STE_KOS na nekaterih območjih oddajajo do tretjino nosilci KMG sami. Predvsem odstopajo območja z večjimi vpisi kot je pri KGZ Murska Sobota za vpis v operacijo MET_KOS ter območja pod okrilje KGZ Ljubljana in KGZ Nova Gorica za operacijo VTR_KOS. Menimo, da območja, kjer nosilci KMG v velikem deležu sami oddajo ZV, sovpadajo z območji, kjer ležijo zavarovana območja, ki imajo upravljavce, ki sodelujejo s kmetovalci ter jih usmerjajo k izvajanju ciljnih naravovarstvenih ukrepov ali pa le te kot nosilci kmetijskih gospodarstev izvajajo sami. Za potrditev domneve smo podobno analizo kot zgoraj naredili še za zavarovana območja, ki so po PUN 2000 v prilogi 6.1 navedena kot nosilci nekaterih ukrepov. Rezultati so predstavljeni v preglednici 45.

Preglednica 45: Podatki o vpisu v NV KOPOP operacije HAB_KOS, MET_KOS, STE_KOS in VTR_KOS po kmetijskem gospodarstvu, ki je, ki je oddalo zbirno vlogo (število kmetijskih gospodarstev, ki so na zbirni vlogi oddale vpis v eno izmed operacij HAB_KOS, MET_KOS, VTR_KOS ali STE_KOS

Območja	HAB_K OS (ha)	odstotek	MET_KO S (ha)	odstotek	VTR_KO S (ha)	odstotek	STE_KO S (ha)	odstotek	št. KMG ZV
Kozjanski park	35,61	100,00%	0		0		0		27
KGZ CELJE	20,43	57,37%	0		0		0		18
KGZ NOVO MESTO	10,6	29,77%	0		0		0		4
Sam oddaja ZV	4,58	12,86%	0		0		0		5
Krajinski park Goričko	98,72	100,00%	430,39	100,00%	0		0		1114
KGZ MURSKA SOBOTA	81,2	82,25%	299,04	69,48%	0		0		789
Sam oddaja ZV	17,52	17,75%	131,35	30,52%	0		0		325
Krajinski park Kolpa	9,82	100,00%	0		0		0		16
KGZ NOVO MESTO	9,82	100,00%	0		0		0		16
Krajinski park Ljubljansko barje	143,67	100,00%	56,55	100,00%	318,75	100,00%	14,71	100,00%	524
KGZ LJUBLJANA	127,33	88,63%	54,57	96,50%	275,63	86,47%	8,31	56,49%	456
KGZ NOVA GORICA	13,3	9,26%	0	0,00%	2,34	0,73%	0	0,00%	9
Sam oddaja ZV	3,04	2,12%	1,98	3,50%	40,78	12,79%	6,4	43,51%	59
Krajinski park Pivška presihajoča jezera	298,31	100,00%	7,38	100,00%	15,16	100,00%	0		385
KGZ LJUBLJANA	0,78	0,26%	0	0,00%	0	0,00%	0		1
KGZ NOVA GORICA	288,27	96,63%	7,38	100,00%	11,16	73,61%	0		350
Sam oddaja ZV	9,26	3,10%	0	0,00%	4	26,39%	0		34
Krajinski park Radensko polje	18,57	100,00%	0		0		0		22
KGZ LJUBLJANA	18,57	100,00%	0		0		0		22
Naravni rezervat Ormoške lagune	11,98	100,00%	0		0		0		7
KGZ	11,98	100,00%	0		0		0		7

LJUBLJANA									
Naravni rezervat Zelenci	3,3	100,00%	0	0	0	0	0	0	4
KGZ KRANJ	3,3	100,00%	0	0	0	0	0	0	4
Notranjski regijski park	132,48	100,00%	0	762,33	100,00%	0	0	0	743
KGZ LJUBLJANA	129,35	97,64%	0	297	38,96%	0	0	0	528
KGZ NOVA GORICA	1,37	1,03%	0	88,92	11,66%	0	0	0	25
Sam oddaja ZV	1,76	1,33%	0	376,41	49,38%	0	0	0	190
Regijski park Škocjanske jame	28,71	100,00%	0	0	0	0	0	0	60
KGZ NOVA GORICA	25,82	89,93%	0	0	0	0	0	0	53
Sam oddaja ZV	2,89	10,07%	0	0	0	0	0	0	7
Triglavski narodni park	131,41	100,00%	0	0	0	0	0	0	145
KGZ KRANJ	95,61	72,76%	0	0	0	0	0	0	117
KGZ NOVA GORICA	20,75	15,79%	0	0	0	0	0	0	18
KGZ NOVO MESTO	2,95	2,24%	0	0	0	0	0	0	3
Sam oddaja ZV	12,1	9,21%	0	0	0	0	0	0	7
Skupna vsota	912,58	100,00%	494,32	100,00	1096,24	100,00%	14,71	100,00%	3047

Po pregledu rezultatov iz preglednice 45 je razvidno, da na zavarovanih območjih, ki imajo upravljavca, veliko nosilcev KMG samih oddaja zbirno vlogo iz česar lahko sklepamo, da upravljavci zavarovanih območij prav tako pomagajo k vpisu v NV KOPOP operacije in bistveno prispevajo k izvajanju teh ukrepov na kmetijskih površinah. To je razvidno predvsem pri Kozjanskem RP, KP Goričko, RP Škocjanske jame in Triglavskem NP.

6.3 NEUSTREZNOST NEKATERIH UKREPOV PUN 2000

PUN 2000 za razliko od predhodnega operativnega programa ne vsebuje veliko splošnih usmeritev. Vpeljani sta dve rubriki: Varstveni ukrep in Podrobnejše varstvene usmeritve. Na velikem deležu varstvenih območjih je kot varstveni ukrep predvideno doseganje cilja z izvajanjem ciljnih naravovarstvenih operacij KOPOP. Poleg ciljnih operacij KOPOP je za ohranjanje mejic in gozdnih robov, starih dreves v mejicah (prednostno glavate vrbe), obrežne vegetacije postavljena operacija Ohranjanje mejic (KRA_MEJ), ki se lahko izvaja na

določenih območjih Natura 2000. Za vodne habitate sta pomembni KOPOP operaciji VOD_ZEL in VOD_FFSV. Ohranjanje travniških habitatov (OOTT) pa je tudi urejeno z Uredbo o shemah neposrednih plačil (Uradni list RS, št. 2/15, 13/15, 30/15, 103/15, 36/16, 84/16, 23/17, 5/18, 10/19, 7/20 in 78/20). Pri hidromelioracijskih in namakalnih sistemih je priporočen varstveni ukrep »vključiti varstveni cilj v letne programe vzdrževalnih del na hidromelioracijskih sistemih, vodotokih in jarkih z določitvijo naravovarstvenih smernic, kar je potrebno vpeljati v sodelovanju z vzdrževalci oziroma s sektorjem vodarjev.

V PUN 2000 se kot predlagan varstveni ukrep restavracije določenih habitatov za kosca uporabi tudi požiganje. Požiganje travnih površin ni regulirano z uredbo o navzkrižni skladnosti, vendar je s strokovnega stališča vprašljivo. Požiganje uniči večji del organske mase ter nezanemarljiv del živali tal in drugih dekompozitorjev. Uspeh je vprašljiv, ker imajo nekatere (lesne) rastline globoke korenine in se obnovijo prej kot stabilna travna ruša. Tudi naravovarstvena stroka v nekaterih primerih (npr.: barjanski okarček na mokriščnih travnikih), požiganje smatra za negativen ukrep in se ga v naravovarstvenih smernicah odsvetuje.

Kot ukrep PRP, pomemben za zagotavljanje dobrega stanja vrst ptic, dvoživk in kačjih pastirjev ter občutljivih habitatov je priporočen ukrep Ekološko kmetijstvo (M11). Pri izvajanju predpisov tukaj trčimo na prakso, ki je s stališča naravovarstva vprašljiva. Edino v tem ukrepu je dovoljeno preoravanje OOTT za nove pridelovalne površine, če ni kako drugače predpisano v okviru načrtov upravljanja zavarovanih območij (primer Krajinskega parka Ljubljansko barje). Ukrep je namenjen povečanju površin za ekološko pridelavo. Površine in število ekoloških kmetov ne raste skladno z razvojnimi dokumenti. Pri odločanju za preoravanje bi bilo v prihodnje potrebno zagotoviti strokovno oceno primernosti posega in potrditev kontrolne organizacije. Tako bi zaščitili najobčutljivejše dele habitatov, na drugih pa omogočiti povečanje površin za ekološko pridelavo.

Kot varstveni ukrep je priporočeno »raziskati kaj je primerna kmetijska raba za gnezditvene habitate ptic kmetijske krajine in kolikšna je njihova velikost«. Oblikovanje primerne ravnanja na občutljivem območju ne more potekati brez sodelovanja kmetov in strokovnjakov. Zato je povezovanje preko projektov v ukrepu Sodelovanje (M16) ena od obetavnih poti, ki je do sedaj ni še uporabil noben od deležnikov. Kritični moment je povezovanje zainteresiranih uporabnikov (kmetov), kmetijskih svetovalcev in ostalih strokovnjakov. Pobuda bi formalno morala priti od skupine kmetov, ki pa dajejo pri izboru tem ukrepa Sodelovanje prednost tehnološkim in drugim vsebinam. Do sedaj so bili razpisi redki in sam proces prijave in odločanja o prijavljenih projektih je bil počasen in dolgotrajen, kar je predstavljalo dodatno oviro. Šele 4. razpis za ukrep M16 Sodelovanje (13. 12. 2019) je predvidel poleg prilagajanja na podnebne spremembe tudi naravovarstvene vsebine in do zaključka analize še ni rezultatov. Za celoten ukrep M16 se mora zagotoviti zadosti denarja, da bo možno izvesti čim več projektov, tudi z vsebinami naravovarstva. Ukrepi PUN, ki so vezani na projektno financiranje določenih skladov bi morali biti upoštevani pri načrtovanju

razpisov za financiranje projektov. Pri točkovanju je potrebno zagotoviti tudi uskladitev s programom upravljanja območij Natura 2000, saj je le tako možno pričakovati, da bodo predlagani ukrepi tudi del prijavljenih projektov. Dejstvo je, da je izvajanja takšnih ukrepov, ki je vezano na prostovoljno odločitev prijaviteljev potencialnih projektov, zelo težko izvedljivo in bi moralo biti v prihodnjem PUN izvajanje podobnih ukrepov zagotovljeno na drug način.

Preprečevanje zaraščanja je še vedno izrazit problem. Čeprav Uredba o podrobnejših merilih za presojo ali obdelovalec ravna kot dober gospodar (UL RS št. 81/02) kmetom nalaga, da morajo svoja zemljišča redno obdelovati in vzdrževati (s čimer hkrati preprečujejo zaraščanje), se v praksi še vedno srečujemo s problematiko zaraščanja. Preprečevanje zaraščanja nalaga tudi 7. člen ZKZ. Razlogi za to so po eni strani v trendu upadanja števila majhnih kmetij, ki svojih zemljišč nočejo ali ne morejo prodati, po drugi strani pa v ekonomiki kmetijske pridelave, ki kmete sili v obdelovanje bližnjih, lažje dostopnih ter bolj primernih površin za obdelavo. Na nekaterih bolj odmaknjenih območjih pa je ključen problem ne le v opuščanju, temveč tudi v zmanjševanju obsega kmetovanja (stalež živine). Ker je zaradi zmanjšane števila živali tudi potreba po krmi manjša, se težje dostopne, zlasti strme in manj rodovitne površine, slej ko prej začnejo zaraščati. Ovira, ki onemogoča učinkovit boj proti zaraščanju, je tudi problem dodeljevanja plačilnih pravic revitaliziranim površinam. Izkušnje kažejo, da v teku programskega obdobja ni mogoče uveljaviti plačilnih pravic za novo pridobljene površine, saj so plačilne pravice že bile razdeljene. Izjema so le redki novi in mladi kmetje. Posledica tega je, da se revitalizira le manjši delež že zaraščenih površin in to le tam, kjer je s strani kmetov izkazana, ekonomsko pogojena, potreba po dodatnih površinah. Obenem mora odstranjevanje zarasti na naravovarstveno pomembnih območjih biti usklajeno tudi z naravovarstveno zakonodajo vendar v praksi temu še ni tako. Dodaten problem predstavljajo kmetijska zemljišča, na katerih lastniki ne izvajajo kmetijske rabe (Breginjski stol, ...). PUN 2000 zajeme le ukrepe, ki so vezani na kmetijske površine, ki so del GERK-ov. Izvajanje ukrepov kmetijske politike je namreč možno le na površinah, ki so del GERK-ov.

Ukrepi PUN 2000 so večinoma vezani na prilagojeno kmetijsko prakso na travinju, čeprav naslavlja tudi vrste in HT, ki so le delno vezani na travišča. Takšni primeri so vrste vezane na vodotoke, plazilci in dvoživke ali pa ptice, kot sta priba in poljski škrjanec. V trenutnem PUN 2000 namreč ni razvidno za katere vrste in habitatne tipe so bili ukrepi namenjeni prednostno. Iz zapisanega namreč ni možno razbrati ali se ukrepi vezani na vrste in habitatne tipe izvajajo za te vrste prioritarno ali le njihovo izvajanje med drugim pozitivno vpliva na te vrste. Zaradi trenutne ureditve je tako možno sklepati, da bi slab vpis v operacijo HAB na nekaterem območju prispeval k poslabšanju vrste, ki so prednostno sicer vezane na netravniske površine. Operacija kot je HAB je presplošna, da bi lahko v ugodnem stanju ohranjala 66 vrst in HT. Takšen primer je na primer poljski škrjanec, ki poseljuje predvsem odprto in ravno kmetijsko krajino. Za gnezdenje tako izbira dva tipa površin: praho na njivah

in ekstenzivne travnike. V okviru PUN 2000 je za to vrsto predvidenih le 7 ukrepov, ki so vsi vezani na obvezno zahtevo operacije HAB_KOS. Glede na zapisano bi vrsta potrebovala tudi ukrepe vezane na njivske površine (praho). Takšen ukrep v okviru SKP že obstaja in je vezan na zagotavljanje zadostnih površin z ekološkim pomenom (PEP) na njivah v okviru zahtev zelene komponente. Ukrep je obvezen le za KMG, ki imajo več kot 15 ha ornega zemljišča. Nosilci takšnih kmetijskih gospodarstev morajo zagotoviti, da so površine, ki ustrezajo vsaj 5 % ornih zemljišč, ki jih prijavijo na zbirni vlogi, površine z ekološkim pomenom. Najmanjša orna površina, ki se upošteva pri izračunu, zagotavljanju deležev kmetijskih rastlin za namen zagotavljanja deleža površin z ekološkim pomenom, znaša 0,01 ha.

Kot površina z ekološkim pomenom (PEP) se šteje:

- zemljišče v prahi;
- površina v prahi za medonosne rastline;
- površine s kmetijskim rastlinami, ki vežejo dušik;
- površine pod naknadnimi posevki ali podsevki trave.

Podobno kot velja za poljskega škrjanca in praho velja tudi za pribo. Ukrep prahe bi tako lahko izvajali tudi v naslednjem obdobju SKP, saj ga slovenska kmetijska politika že pozna. Ni za pričakovati, da bo ukrep pozne košnje pripomogel k ohranitvi ugodnega stanja vrst, ki so le delno vezane na te življenjske prostore. Da bi bili ukrepi za vrste in habitatne tipe učinkoviti bi morali naslavljeni njihove ekološke potrebe. V kolikor takšnih ukrepov ne bo možno izvajati preko SKP predlagamo, da se vir za njihovi financiranje išče pri drugih sektorjih. Seveda pa je potrebno v okviru priprave nove SKP s medsektorskim povezovanjem pripraviti ukrepe, ki bodo zajemale ekološke potrebe številnih vrst kmetijske krajine, ki so vezane na različne tipe kmetijskih površin.

PUN 2000 ni prilagojen na spremembe SKP tekom obdobja. Tako na primer v okviru sprememb PRP prihaja do sprememb v obliki operacij, višini podpore, obsegu izvajanja ukrepov itd. Vendar se sama tabela 6.1 skozi obdobje ni več spreminjala. Tako je v tabeli 6.1 še vedno predpisano izvajanje izbirne zahteve STE_NPAS, ki se od leta 2016 več ni izvajala, saj je prišlo do spremembe operacije Steljniki. V tabeli 6.1 se prav tako najdejo napake, ki se v celotnem obdobju PUN 2000 niso odpravile. Tako imamo na območju Škocijanski zatok predpisano operacijo HAB_KOS, čeprav je na območju možno vpisati le operacijo STE_KOS. Podobno velja tudi za območje Volčke, kjer je predviden tudi vpis v HAB_KOS, čeprav je na območju možno vpisati le operacijo MET. Ena izmed napak se nanaša tudi na ciljne KOPOP površine v Priloga 6.3, kjer za območje Osrednje slovenske gorice pri operaciji HAB_KOS ni navedene ciljne vrednosti. Predlagamo, da je PUN 2000 v prihodnje zasnovan na način, da je takšne nepravilnosti možno odpraviti, saj je le tako možno korektno izvajati ukrepe.

7 PRIPOROČILA IN PREDLOGI ZA PRIPRAVO PROGRAMA UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 IN PRIPRAVO STRATEŠKEGA NAČRTA SKP PO 2020

Trenutni rezultati vključevanja v ciljne naravovarstvene operacije KOPOP kažejo, da v obdobju 2014–2020 ne bomo uspešni pri sonaravnem upravljanju kmetijskih zemljišč znotraj varovanih območij. Analiza stanja je pokazala kar nekaj pomanjkljivosti, ki jih bo v prihodnjem programskem obdobju po 2020 treba odpraviti.

Evropska Komisija je junija 2018 objavila sveženj zakonodajnih predlogov za oblikovanje bodočih t.i. Strateških načrtov (do zdaj poznanih kot Program razvoja podeželja). Nova reforma kmetijske politike prinaša kar nekaj novosti, med katerimi velja posebej izpostaviti ambicioznejše obveze v zvezi z doseganjem okoljsko-naravovarstveno-podnebnih ciljev ter usmerjenost k doseganju rezultatov oz. učinkov.

Januarja 2020 je Državni zbor Republike Slovenije sprejel besedilo Resolucije o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri po letu 2021«, ki je podlaga za nacionalne ukrepe in enovit strateški načrt za izpolnjevanje Skupne kmetijske politike v naslednjem programskem obdobju.

Resolucija zasleduje naslednje cilje:

1. Odporna in konkurenčna pridelava in predelava hrane
2. Trajnostno upravljanje z naravnimi viri in zagotavljanje javnih dobrin
3. Dvig kakovosti življenja in gospodarske aktivnosti na podeželju
4. Horizontalni cilj: krepitev oblikovanja in prenosa znanja

Cilj trajnostno upravljanje z naravnimi viri in zagotavljanje javnih dobrin se z besedilom dotika varovanja biotske raznovrstnosti. Glede na stanje okolja in narave je jasno, da si kmetijstvo mora prizadevati, da uporablja tehnologije in načine proizvodnje, ki čim manj negativno vplivajo na naravne vire, ob sočasnem ohranjanju pestrosti živalskih in rastlinskih vrst. Pozornost je treba nameniti tudi skrbi za čebele in divje opraševalce. Okolju prijazne prakse pogosto niso ekonomsko donosne, zato je treba družbo nenehno ozaveščati in zagotoviti spodbude za njihovo izvajanje. Zdaj in tudi v prihodnje, pri razvoju kmetijskih pridelovalnih sistemov, ima velik pomen ohranjanje biotske raznovrstnosti. V določenih ohranjenih območjih bo treba stanje ohranjati, v drugih območjih, kjer se stanje vrst in/ali habitatnih tipov slabša oz. je slabo pa bo treba s spodbudami in regulatornimi mehanizmi prilagoditi kmetijsko dejavnost potrebam ohranjanja narave.

Pri pripravi Resolucije so bili upoštevani cilji Skupne kmetijske politike EU po letu 2021, mednarodni dogovori in strateški razvojni okvirji Slovenije.

V nadaljevanju podajamo priporočila in predloge za bodoči Program upravljanja območij Natura 2000. Priprava bodočega Strateškega načrta ukrepov kmetijske politike po 2020 je zaradi sektorskega načina upravljanja območij Natura 2000 neločljivo povezana s Programom upravljanja območij Natura 2000. Pri tem je potrebno tudi izpostaviti, da so zakonodajni predlogi SKP po 2020 še vedno v sprejemanju, zato še lahko pride do sprememb glede njihove končne vsebine. 20. maja 2020 je Evropska komisija objavila strategijo »Od vil do vilic« in »Strategijo EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030«. Eden izmed ciljev obeh strategij je obrnitev trenda izgube biotske raznovrstnosti. Strategiji nalagata državam članicam, da do leta 2030 dosežejo številne cilje. Ključni, ki povezujejo kmetijstvo in biotsko raznovrstnost so sledeči:

- Zaustavljeno bo zmanjševanje števila oprasovalcev.
- Tveganje in uporaba kemičnih pesticidov se bosta zmanjšala za 50 %, uporaba bolj tveganih pesticidov pa za 50 %.
- Izgube hranil iz gnojil se bodo zmanjšale za 50 %, s čimer se bo zmanjšala uporaba gnojil za vsaj 20 %.
- Vsaj 10 % kmetijskih površin bo vključenih med visokoraznovrstne značilnosti pokrajine.
- Na vsaj 25 % odstotkih kmetijskih zemljišč se bo izvajalo ekološko kmetijstvo, uporaba agroekoloških praks pa se bo znatno povečala.

Slovenija je s strani Evropske komisije (EK) prejela uradni opomin zaradi neustrezne uporabe nekaterih členov Direktive Sveta 92/43/EGS o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst ter Direktive 2009/147/ES o ohranjanju prosto živečih ptic. Uradni opomin je posledica nezadovoljivega odgovora na EU Pilot št. 9285/18 glede „upadanja populacij travniških ptic in metulja barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*) ter slabšanja stanja njihovih habitatov na območjih Natura 2000 v Sloveniji.“ Preiskava EU Pilot je zadevala predvsem nadaljevanje slabšanja stanja habitatov iz Priloge I k Direktivi o habitatih ter habitatov iz Priloge II k Direktivi o habitatih in člena 4 direktive o pticah, zlasti več vrst ptic (*Crex crex*, *Saxicola rubetra*, *Numenius arquata*, *Otus scops*, *Lullula arborea*) ter vznemirjanje teh vrst na območjih Natura 2000 Ljubljansko barje, Goričko, Planinsko polje, Breginjski stol, Črna dolina pri Grosuplju, Duplica in Stržene luže. Predmet preiskave je bil tudi upad populacij travniških ptic povsod po Sloveniji. Ker se tematika uradnega opomina nanaša na neustrezno stanje vrst kmetijske krajine njena priporočila izpostavljamo v nadaljevanju. V uradnem opominu so med drugim zapisali sledeča priporočila: »Da bi Slovenija izpolnila zahteve Direktive o habitatih in Direktive o pticah, bi morala kot prvo podrobno in situ kartirati vse tipe travniških habitatov na območjih Natura 2000 in pritiske v smislu kmetijskih dejavnosti in praks, ki vplivajo nanje. Drugič: ta popis bi moral biti skupaj s podatki o stanju teh habitatov in populacijah zaščitenih vrst podlaga za ukrepe, prilagojene

posameznim območjem, pri čemer bi zagotovili, da količinske ciljne vrednosti zajemajo ustrezno območje in lokacijo habitata, za katerega se morajo izvajati ti ukrepi, na način, ki bo v celoti ustrezal ekološkim zahtevam habitatov in vrst, da bi tako dosegli ohranitvene cilje za vsako območje. Poleg tega bi bilo treba ukrepe prilagoditi in jih pregledati ob upoštevanju nadaljnega upadanja, ki je bilo zabeleženo, vključevati pa bi morali tudi obnovitev uničenih ali degradiranih habitatov. Ustrezen okvir za te ukrepe bi lahko bili načrti za upravljanje območij. Če samo prostovoljni ukrepi KOPOP kljub vsem prizadevanjem niso dali rezultatov, bi morala Slovenija razmisliti o drugih vrstah ukrepov, kot so obvezni ukrepi v povezavi s plačili v okviru območij Natura 2000.« Do sedaj še ni znano ali bo Evropska komisija zaključila postopek na podlagi prejetega odgovora Slovenije. V okviru priprave ukrepov PUN 2020 in SKP po 2020 svetujemo, da se pri oblikovanju ukrepov upošteva priporočila Evropske komisije.

Za doseganje zastavljenih ciljev bo v bodočem Strateškega načrta ukrepov kmetijske politike po 2020 potrebno pripraviti ustrezne ukrepe in intervencije.

Območja, ki so dosegala skoraj ali več kot 100 % vpis KOPOP ukrepov so Cerknško jezero, Črna dolina pri Grosuplju, Goričko, Kamniško - Savinjske Alpe, Mišja dolina, Mura, Zelenci. **Opažamo, da velik del območji leži na območjih, ki so zavarovana in se z njimi upravlja ali pa na njih potekajo naravovarstveni projekti.** Nekateri parki skupaj z JSKS izvajajo svetovanje in promovirajo kmetovalce k vpisovanju v KOPOP ukrepe ali pa sami opravljajo kmetijsko dejavnosti in se vpisujejo v naravovarstvene operacije. Takšen primer dobre prakse bi morali upoštevati tudi v prihodnje in upravljavce zavarovanih območij vključevati v proces oblikovanja programa upravljanja območij Natura 2000. Prav tako izpostavljamo, da je v Sloveniji velik del zavarovanih območij brez upravljavca. Predlagamo, da se za te zavarovana območja določi ustreznega upravljavca, saj bi tako lahko posredno tudi vplivali na večjo vključenost kmetijskih ukrepov na takšnih območjih.

Razviti bo potrebno ukrepe, ki bodo ciljno usmerjeni in rezultatsko naravnani. V trenutnem obdobju je bilo jasno razvidno, da trenutni ukrepi ne prinesejo zelenega učinka iz vidika ohranitvenega stanja habitatov in vrst. Nekateri ukrepi se nanašajo na vrste, ki jih kot kaže ogroža tudi drugi sektor. Za vrste katerih velik del groženj in pritiskov predstavlja kmetijstvo, naj se predvidijo ciljni ukrepi, ki bodo prilagojeni ekološkim potrebam vrst ali habitatnih tipov. Pri pripravi rezultatsko usmerjenih ukrepov gre za zelo kompleksen vsebinski in participatorni proces. Cilj je izboljšati stroškovno učinkovitost ukrepov in uspešnost pri doseganju okoljskih ciljev. Želimo da dosedanji ukrepi, ki temeljijo na izpolnjevanju predpisanih zahtev, postopoma postanejo bolj rezultatsko naravnani in podrobneje prostorsko opredeljeni. Izvajanje novih, praviloma zahtevnejših pristopov pa seveda s sabo prinaša številne izzive pri načrtovanju, uvajanju in izvedbi tovrstnih ukrepov v praksi.

Tesnejše sodelovanje vseh sektorjev pri pripravi novega PUN in potem pri izvajanju: v fazi priprave ukrepov in pri oblikovanju prioritet in obsega izvajanja ukrepov naj sodelujejo vsi sektorji, ki kakorkoli negativno vplivajo na vrste in habitatne tipe. Saj je bilo v analizi ugotovljeno, da trenutno niso vsi predlagani ukrepi pod okriljem sektorja, ki je za njih pristojen, prav tako bi morali umeti vsi ukrepi predvidenega odgovornega nosilca, saj se je izkazalo, da v veliki meri ukrepi brez predvidenih nosilcev niso izvedeni.

Za vsak ukrep, ki se bo izvajal v bodočem PUN-u, **naj se v sodelovanju med strokami določijo merljivi kazalniki in jasno opredelijo vplivi na naravo/okolje.**

Za potrebe spremljanja izvajanja in kazalnikov ukrepov naj se zagotovi zbiranje potrebnih podatkov. Že iz analize je bilo razvidno, da zaradi manjkajočih podatkov o stanju vrst in habitatnih tipov za katere se ukrepi izvajajo, ni moč jasno definirati uspešnosti ukrepov.

Za predpisane ukrepe je treba zagotoviti sredstva: za vsakega od ukrepov, ki bo predviden v PUN-u je treba predvideti in zagotoviti vir(e) financiranja.

Predpisani ukrepi morajo biti finančno korektno ovrednoteni, in sicer glede na zahtevnost izvajanja (bolj zahtevne oblike kmetovanja so upravičene do višjega finančnega nadomestila) ter ob upoštevanju dejanske izgube dohodka proizvodov, ki jih kmetija prodaja na trgu in ob ločevanju kmetije z živalmi in kmetije brez živali.

Pri storitvah kmetijskega svetovanja naj se zagotovi, da bodo naravovarstvene vsebine primerno zastopane in optimalno posredovane ter da jih svetujejo strokovno kompetentni strokovnjaki. Za svetovanje kmetom je pristojna JSKS, ki se sooča z določenimi težavami (poglavje 3.1.6.). Pri storitvah kmetijskega svetovanja naj se zagotovi, da bodo naravovarstvene vsebine optimalno posredovane ter, da se JSKS strokovno okrepi s svetovalci specialisti varovanja narave in okolja, kot to predvidevajo predpisi o JSKS. Sistemsko naj se zagotovi financiranje in poglobljeno sodelovanje naravovarstvene stroke in JSKS.

Ukrepi trenutnih kmetijsko okoljskih podnebnih plačil (KOPOP) naj se revidirajo in po potrebi dopolnijo. Operacije naj bodo enostavne za dojetje, razumljivo postavljene in ne pretirano členjene. V kolikor se pokaže potreba, naj se izvajanje naravovarstvenih operacij razširi še na druga področja oz. vsebine (npr. ohranjanje mozaičnosti krajine) ter na vrste za katere so jasni pritiski in grožnje s področja kmetijstva. Zagotovo bi bilo smiselno razviti dodatne KOPOP operacije. Sedaj je na primer na operacijo HAB vezanih 66 različnih vrst in habitatnih tipov. Zagotovo bi bolj rezultatski ukrep pripomogel več k ohranjanju vrst in habitatnih tipov kot zahteva pozne košnje. Vrste in habitatni tipi za katere nimamo definiranih pritiskov ali groženj naj pokrivajo pristojni sektorji ali pa bo potrebno pritiske in grožnje revidirati. Razmisliti bo potrebno tudi o uvedbi KOPOP operacije, ki bo varovala življenjski prostor človeške ribice.

Pri zasnovi novega PUN-a naj bo jasno razvidno za katere vrste in habitatne tipe so bili ukrepi prednostno namenjeni. V analizi smo ugotovili, da v trenutnem PUN-u ni jasno izpostavljeno za katere vrste in habitatne tipe je bil ukrep prednostno namenjen. Tako na primer operacija HAB naslavlja 66 vrst in habitatnih tipov. V novem PUN-u naj se zato jasno izpostavi katere vrste in habitatne tipe ukrep naslavlja prednostno. Tako bo tudi lažje analizirati učinkovitost predpisanega ukrepa.

Razmisliti bo potrebno o novih ukrepih, ki bodo naslavljali ekološke potrebe vrst in habitatnih tipov. Takšni ukrepi bi lahko bili vezani na obnovo in investicije v krajinske elemente. Manjkajo ukrepi, ki so vezani na njivske površine. Velik potencial pri razvoju ukrepov bodo v prihodni SKP obveze okrepljene pogojenosti in sheme za podnebje in okolje, ki jih do sedaj ni bilo. Eden izmed ukrepov, ki jih Slovenija ni uvedla je bil Plačila v okviru območij Natura 2000 in na podlagi okvirne direktive o vodah (Natura 2000 plačila). Ukrep bo na voljo tudi v obdobju SKP po 2020 kot ukrep Slabosti, značilne za posamezno območje, ki izhajajo iz nekaterih obveznih zahtev. Vendar trenutno takšen ukrep še ni izvedljiv, saj bi morali za želena območja Natura 2000 vzpostaviti ustrezne naravovarstvene režime. Prav tako bi bilo potrebno revidirati ukrepe, ki so trenutno vezani na gnojenje in pripraviti ukrepe, ki bodo ciljno vezani na ohranjanje človeške ribice. Eden izmed ukrepov, ki jih Slovenija prav tako ni uvedla je bil ukrep Osnovne storitve in obnova vasi na podeželskih območjih v okviru katerega je bilo možno izbirati med podukrepom:

- priprava in posodabljanje načrtov za razvoj občin in vasi na podeželskih območjih in njihovih osnovnih storitev ter načrtov za varstvo in upravljanje območij Natura 2000 in drugih območij visoke naravne vrednosti.

V okviru tega podukrepa bi se tako lahko izvajalo posodabljanje načrtov za razvoj, varstvo in upravljanje območij Natura 2000 in drugih območij visoke naravne vrednosti ter pripravljali naravovarstveni in upravljavski načrti za kmetijo. V okviru teh načrtov bi lahko uvedli sonaravne prakse kmetovanja na vrstno bogatih travnikih. Podpora za podobne vsebine bo še vedno na voljo v novem obdobju SKP in je o njeni uvedbi smiselno razmisliti v procesu priprav SKP in PUN 2020.

Poišče naj se način, da se bodo tudi površine, ki niso podvržene kmetijskim subvencijam in se zaraščajo, obdelovale v skladu z dobrimi kmetijskimi in okoljskimi pogoji. V analizi je bilo ugotovljeno, da dobrih 32 % kmetijskih površin ni podvrženo kontrolam, saj kmetovalci zanje ne oddajajo zbirnih vlog. Zaraščanje predstavlja največjo definirano grožnjo in pritisk, zato je potrebno pri pripravi novega Programa upravljanja Nature 2000 in Strateškega načrta ukrepov kmetijske politike po 2020 dati velik poudarek na to področje s primernimi ukrepi. Zaraščanja predstavlja širši problem in ga težko naslavljamo samo z ukrepi kmetijskega sektorja. Pri zaraščanju bi se morali posvečati tudi socialno-ekonomskim vidikom posameznih območij. Znano je, da se prebivalstvo seli iz podeželja v mesta in da na podeželju ostajajo predvsem starejše generacije, kar kažejo tudi podatki o starosti nosilcev

kmetijskih gospodarstev na območjih Natura 2000 v Sloveniji. Eden izmed načinov bi lahko bil tudi povečan inšpekcijski nadzor nad takimi zemljišči ali podpora iz drugih naslovov kot so ciljno naslovljeni ukrepi za odpravo zaraščanja ali pa druge oblike pomoči predvsem za lastnike, ki zaradi bolezni ali starosti ne morejo več obdelovati zemljišč. Takšni ukrepi bi lahko bili vezani tudi na pomoč pri prodaji ali oddaji takšnih zemljišč potencialnim obdelovalcem.

Cilje je potrebno določiti za vsak ukrep: v trenutnem PUN 2000 so bili cilji določeni le za 4 KOPOP operacije. Vsi ostali ukrepi za izvajanje nimajo določenih numeričnih ciljev, kar pomeni, da je oteženo preverjanje njihove izvedljivosti. V trenutni izvedbi se preverja oceno izvajanja za ostale ukrepe glede na to ali je bil izveden vpis v ukrep na območju.

Postavljeni cilji morajo biti preverljivi: vsak postavljen cilj mora biti kvalitativno in/ali kvantitativno preverljiv, zato je treba že v fazi priprave ciljev določiti tudi njihove kazalce učinkovitosti ter njihovo izvedbo.

PUN naj bo zasnovan na način, da bo omogočeno sprotno spremljanje izvedenosti ukrepov in kontrola odgovornih nosilcev ukrepov. Trenutna tabela 6.1 je nepregledna in ne omogoča učinkovitega nadziranja izvedenosti ukrepov. Posamezne napake bi se morale sproti popravljati in v primeru spremembe ukrepov, ki so vezani na spremembe PRP, istočasno tudi prilagoditi ukrepe v PUN.

V analizi je bilo ugotovljeno, da je bila na nekaterih območjih že v začetku izvajanja PUN-a 2000 ciljna površina višja kot je bilo vseh vrisanih travniških GERK-ov, zato je potrebno pri določanju ciljnih površin **ciljne vrednosti določiti na novo**. Za območja kjer bo ugotovljeno, da je ciljnih površin za ohranjanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov premalo, predlagamo da se določijo površine, ki bodo primerne za ponovno revitalizacijo. Pri tem bodo pomembno vlogo igrale zaraščene površine, ki jih je najenostavneje povrniti v naravovarstveno pomembne travniške površine.

Pri izvajanju ukrepov v novem obdobju SKP bo potrebno ukrepe tudi primerno promovirati, da bo dosežen zadosten vpis v njih. V analizi je bilo izpostavljeno, da kmetovalci pogosto pozno košene površine dojemajo kot neurejene in zaraščene. Za primere ozaveščanja bi lahko ob ukrepih na terenu postavili tudi informativne table, s katerimi bi ozaveščali javnost o pomembnosti takšnih ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

8 ZAKLJUČEK

V okviru Analize Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020 (PUN 2000), za sektor kmetijstva smo izvedli analizo stanja kmetijstva in rabe zemljišč na območjih Natura 2000, analizo izvajanja varstvenih ukrepov, pregled stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov na območjih Natura 2000 in predloge za strateške usmeritve in optimizacijo naravovarstvenih ukrepov SKP ter pripravo novega Programa upravljanja območij Natura 2000 v Sloveniji za obdobje od 2021 do 2027 z namenom izboljšati uspešnost doseganja varstvenih ciljev na območjih Natura 2000 na področju kmetijstva.

Ukrepi KOPOP z izbranimi operacijami so v PUN 2000 opredeljeni kot sistemski instrument za upravljanje s kmetijskimi zemljišči znotraj območij Natura 2000. Analiza doseganja ciljev kaže, da v obdobju 2015 - 2019 nismo bili uspešni, saj so v letu 2019 cilji vpisa v štiri naravovarstvene operacije KOPOP (HAB, MET, VTR, STE) doseženi le na petih območjih, kar predstavlja 4,9-odstotno uspešnost doseganja ciljev. Posledice za to gre iskati predvsem v slabem vpisu kmetov na ponujene operacije, zaradi neustreznega finančnega vrednotenja ciljnih naravovarstvenih operacij KOPOP, zaradi neskladnosti ekoloških potreb vrst in pričakovanja kmetov glede gospodarjenja z zemljiščem ter pomanjkanja tehnologij in znanj o sonaravni kmetijski rabi. Kljub prizadevanjem deležnikov pri prenosu znanja in svetovanju je s strani kmetov zaznan zadržek zaradi dodatne administracije in kontrol, nezadostno poznavanje vsebin in pomena posameznih operacij KOPOP, dolžina pogodbenih obveznosti, zapletena navodila ter sistem ugotavljanja kršitev in kazni. Nedoseganje ciljev, kljub izvajanju operacij, in dojemanjem „urejene krajine“ kot zaželene, sta še dva elementa, ki vplivata na odločanje o vpisu ciljnih operacij. Med dejavniki lahko omenimo tudi naraščajoč vpliv podnebnih sprememb, predvsem z vidika invazivnih tujerodnih vrst in s tem spreminjanje pogojev v naravi sami ter drugih negativno delujočih dejavnikov, česar pri oblikovanju operacij in postavljanju ciljev ni bilo mogoče predvideti. Pregled izvajanja ostalih ukrepov PUN 2000 je pokazal, da se izvajajo predvsem ukrepi, ki so za kmete obvezni in so podvrženi redni kontroli. Za veliko ukrepov, ki se prav tako izvajajo pa ni predpisane cilje vrednosti vpisa, zato se do učinkovitosti izvajanja ne moremo opredeliti.

Stanje vrst in habitatnih tipov, ki so vezani na kmetijsko krajino, je še vedno slabo vendar je v zadnjem času opaženo stabiliziranje negativnih trendov. Vpliv varstvenih ukrepov na stanje vrst in habitatnih tipov je težko ovrednotiti, saj se ukrepi pogosto ne izvajajo na enakih površinah za katere imamo v Sloveniji podatke o stanju vrst in habitatnih tipov. Za veliko vrst in habitatnih tipov, za katere so ukrepi predpisani, stanje še vedno ni znano, saj imamo pomanjkanje izvajanja dolgotrajnih monitoringov in ciljnih raziskav. Iz analize lahko ugotovimo, da je vsaj na območju Cerkniškega jezera opaziti pozitiven trend v stanju kosca (*Crex crex*) v povezavi s izpolnjevanjem cilja vpisa v operacijo Ptice vlažnih travnikov.

Priporočila in predlogi, vezani na oblikovanje novega Programa upravljanja območij Natura 2000 (2021 – 2027), so zato vezani na predlog preoblikovanja operacij ukrepa KOPOP, ki

trenutno niso oblikovani na način, da bi dajali maksimalno možne sinergijske učinke. Ukrepi naj bodo enostavni s čim manj administrativnega bremena in cilji preverljivi na enostaven način. Predpisani ukrepi morajo biti finančno korektno ovrednoteni in za njih je potrebno zagotoviti ustrezna finančna sredstva. Poseben poudarek bo potrebno dati tudi oblikovanju novih ukrepov KOPOP kot tudi drugih ukrepov, ki jih poznamo v okviru izvajanja SKP. Za izboljšanje informiranosti, osveščanja in svetovanja je treba dokončati vzpostavljanje sistemske ureditve prenosa znanja naravovarstvenih vsebin na nivoju stroke in do kmetov. Večji poudarek bo v prihodnje potrebno dati na zaraščanje, saj v določenih delih Slovenije predstavlja največjo grožnjo in pritisk vrstam ter habitatnim tipom, ki naseljujejo kmetijsko krajino. Prav tako bo potrebno zagotoviti ustrezno dostopne podatke in kazalnike, s katerimi lahko preverjamo ustreznost izvedenih ukrepov. Več kot tretjina kmetijskih površin v Naturi 2000 ni podvržena kontroli, saj kmetje za njih ne vlagajo zahtevkov za izplačila za ukrepe PRP. V prihodnje bo potrebno najti rešitev tudi za takšna območja.

9 VIRI

Agencija Republike Slovenije za okolje (2019): Ocena kemijskega stanja podzemne vode v Sloveniji v letu 2019 – Stanje izvirov na ogroženem območju človeške ribice

Čelik T., Šilc U. & Vreš B. (2018). PoLJUBA – Raziskava stanja potencialnih izvornih populacij vrste barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*) in stanja njihovega habitata s smernicami za ustrezno upravljanje. Prvo poročilo. ZRC SAZU

Denac K., Božič L., Jančar T., Kmecl P., Mihelič T., Denac D., Bordjan D., Koce U. (2019): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019. Poročilo. DOPPS, Ljubljana.

Denac K., Jančar T., Božič L., Mihelič T., Koce U., Kmecl P., Kljun I., Denac D., Bordjan D. (2018): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2018 in sinteza monitoringa 2016-2018. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana.

Denac K., Kmecl P., Mihelič T., Jančar T., Denac D., Bordjan D. (2017): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2017. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana.

Glavan M., Malek A., Pintar M., Grčman H. (2017): Prostorska analiza kmetijskih zemljišč v zaraščanju v Sloveniji. *Acta agriculturae Slovenica*, 109 – 2: (261 – 279).

Direktiva Sveta 91/676/EGS z dne 12. decembra 1991 o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov.

Direktiva 2009/147/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prosto živečih ptic.

Direktiva Sveta 92/43/EGS o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst.

Direktiva 2008/71/ES o identifikaciji in registraciji prašičev.

Direktiva 64/432/EGS o problemih v zvezi z zdravstvenim varstvom živali, ki vplivajo na trgovino z govedom in prašiči znotraj EU.

Direktiva sveta 91/68/EGS z dne 28. januarja 1991 o pogojih v zvezi z zdravstvenim varstvom živali, ki urejajo trgovanje znotraj Skupnosti z ovcami in kozami.

Direktiva Sveta 2008/119/ES z dne 18. decembra 2008 o določitvi minimalnih pogojev za zaščito telet.

Direktiva Sveta 2008/120/ES z dne 18. decembra 2008 o določitvi minimalnih pogojev za zaščito prašičev.

Direktiva Sveta 98/58/ES z dne 20. julija 1998 o zaščiti rejnih živali.

Kmecl P. in Šumrada T. (2018): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine - končno poročilo za leto 2018. – DOPPS, Ljubljana.

Kmecl P. (2019): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine - delno poročilo za leto 2019. – DOPPS, Ljubljana.

Kolar B. (2017): Ocena tveganja, ki ga predstavlja nitrat za ekosisteme podzemne vode in za človeško ribico na projektnem območju LIFE Kočevsko. Nacionalni laboratorij za zdravje, okolje in hrano (CENTER ZA OKOLJE IN ZDRAVJE), Maribor.

Kolar B. (2018): The threshold concentration for nitrate in groundwater as a habitat of *Proteus anguinus*. *Natura Sloveniae*, 20(2): 39-42.

Lokalne akcijske skupine v Sloveniji v programskem obdobju 2014-2020. 2018, MKGP, Ljubljana. Elektronski vir

Poročilo o prostorskem razvoju Slovenije (2016). Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, graditev in stanovanja, Ljubljana.

Razkritje ukrepov v Programu upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015-2020 s katerimi ne bo mogoče doseči ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov (2018). ZRSVN, Ljubljana.

Trčak, B., D. Erjavec in M. Cipot, 2015. Kartiranje habitatnih tipov 2014/2015 – Sklop 2: Ličenca, Sklop 5: Ajševica, Sklop 8: Mišja dolina. Končno poročilo.

Uredba Sveta (ES) št. 820/97 glede uporabe minimalnih upravnih sankcij v okviru sistema identifikacije in registracije govedi.

Zakšek, B., R. Verovnik, V. Zakšek, N. Kogovšek, A. Šalamun in M. Govedič, 2018. Monitoring izbranih ciljnih vrst metuljev v letu 2018. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju.

Zakšek, B., R. Verovnik, V. Zakšek, N. Kogovšek in M. Govedič, 2019. Monitoring izbranih ciljnih vrst metuljev v letu 2019. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju.

Strategija „od vil do vilic“ za pravičen, zdrav in okolju prijazen prehranski sistem, 2020. Evropska komisija, Bruselj.

Strategija EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030, 2020. Evropska komisija, Bruselj.

Navodila za uveljavljanje ukrepov kmetijske politike 2020. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2020. 117 str.

Analiza ciljev in ukrepov programa upravljanja območij Natura 2000: Sektor kmetijstvo, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, 2013. 39 str.

10 PRILOGE

Priloga_1_Površine_izven_kontrole.xlsx

Priloga_2_Primerjava_KOPOP_PUN_2019_2018_2017_2016_2015_.xlsx

Priloga_3_Ocene stanja po HD.xlsx

Priloga_4_Ocene stanja po PD.xlsx

Priloga_5_spremembe_kmetijske_rabe.xlsx

Priloga_6_vrste vezane na ukrepe KOPOP.docx

Priloga_7a_Razkritje_potrebe_KOPOP.pdf

Priloga_7b_Ciljne_površine_travniški_GERKi.pdf